

ex ante TeRP GAIRĖS

Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimas

Įrodymais grįsta politika

Projektas. Versija: 1.0

Padėka

Prie šios pirmosios laikinųjų Gairių (pirmojo projekto) redakcijos dirbo grupė žmonių. Sąrašai parengti išdėstant autorius abėcėlės tvarka pagal pavardę.

Norėtumėme išreikšti ypatingą padėką:

STRATA darbuotojams, rengusiems Gaires:

Jūratė Birbilaitė, Gediminas Būda, Saulius Kolyta, Dr. Sigita Trainauskienė, Dr. Julija Umbrasaitė, Viktoras Urbis, Dr. Vaida Obelenė, Darius Žėruolis

Išoriniams Gairių recenzentams:

Dr. Alvidas Lukošaitis, Dr. Vaidas Morkevičius, Dr. Ramūnas Vilpišauskas

STRATA darbuotojams, recenzavusiems Gaires:

Vilma Jėckaitė, Artūras Malysis, Vaida Šauckeckienė

Padėka LR Vyriausybės kanceliarijos darbuotojams, prisidėjusiems prie poveikio vertinimo procesų tobulinimo ir šių gairių atsiradimo, ypač:

Jolita Bočiarovienė, Asta Petkevičienė, Lukas Savickas, Daiva Žaromskytė-Rastėnė

Maketas ir dizainas:

Paulė Gumbelevičiūtė

Rengiant pirmąjį Gairių projektą buvo pasitelkta daugelis šaltinių. Ypač norėtusi paminėti Europos Komisijos ir Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos geresnio reglamentavimo, Viešosios politikos ir vadybos instituto ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijos išteklius.

Turinys

Gairės	4
Teisinio reguliavimo poveikio vertinimas Lietuvoje	6
Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo apibrėžimas	7
Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo principai	10
Viešųjų konsultacijų pasitelkimas atliekant poveikio vertinimą	12
Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo procesas	13
Pirminis poveikio vertinimas	14
Didesnio poveikio iniciatyvų vertinimas	16
Kitų iniciatyvų vertinimas	17
Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimų kokybės priežiūra	17
Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo etapai	19
1 etapas. Problemos analizė ir aprašymas	20
2 etapas. Tikslų nustatymas	22
3 etapas. Alternatyvų nustatymas	23
4 etapas. Alternatyvų poveikio vertinimas	25
5 etapas. Alternatyvų palyginimas ir tinkamiausios alternatyvos išrinkimas	27
6 etapas. Pasirinktos alternatyvos įgyvendinimo stebėseną ir ex-post vertinimas	28
Priedai	29
1 priedas. Sprendimų poveikio vertinimo tipai	29
2 priedas. Sprendimų poveikio vertinimo Lietuvoje sistemos ir jų istorija	32
3 priedas. Problemos aprašymas	36
4 priedas. Tikslų nustatymas	40
5 priedas. Alternatyvų nustatymas	42
6 priedas. Alternatyvų kiekybinis vertinimas	45
7 priedas. Alternatyvų palyginimo metodai	48
8 priedas. Pasirinktos alternatyvos įgyvendinimo stebėseną ir ex-post vertinimas	49
9 priedas. Viešosios konsultacijos	51
10 priedas. Ministrams pavestos valdymo (viešosios politikos) sritys, raktiniai žodžiai ir klausimai, susiję su numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimu	53

Gairės

Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo gairės (toliau – Gairės) – tai vienas iš konkrečių žingsnių, padėsiančių integruoti įrodymais grįsto valdymo principus į viešosios politikos procesą. Šio dokumento paskirtis – padėti praktiškai taikyti Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo metodiką¹.

Teisinio reguliavimo poveikio vertinimas (toliau – TeRP)² apima numatomo reguliavimo poveikio ex ante vertinimą ir galiojančio teisinio reguliavimo poveikio ex post vertinimą.³ Šios gairės skirtos ex ante poveikio vertinimui. Gairėse aptarti šeši poveikio vertinimo atlikimo etapai nuosekliai paaiškinant visą poveikio vertinimų rengimo procesą.

Poveikio vertinimo pagalba tikimasi pagerinti reguliacinės aplinkos kokybę, padedant sprendimų priėmėjams priimti teisinius aktus, kurie formuotų reikiamas pasekmes, užkertant kelias nepageidaujamoms pasekmėms.

Gairės pirmiausia skirtos valstybės tarnautojams, kurie svarsto atsakus į valstybės ir visuomenės problemas, ir turi apsirėsti dėl teisinio reguliavimo reikalingumo (taip pat reikalingumo keisti teisinį reguliavimą), dėl jo pakankamumo ir efektyvumo. Taip pat, turintiems numatyti galimas teisinio reguliavimo teigiamas ir neigiamas pasekmes bei norintiems atrinkti optimalią sprendimo alternatyvą ir, žinoma, ją pagrįsti.

Tikimės, kad Gairės taip pat sudomins ir platesnę poveikio vertintojų bendruomenę: politikus, viešosios politikos analitikus, konsultacinių paslaugų įmones ir visus besidominčius viešąja politika.

Gairėse vartojamos sąvokos apibrėžtos Teisėkūros pagrindų įstatyme, Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo metodikoje ir kituose teisės aktuose. Tam tikrais atvejais, kai sąvokų vartojimas nėra nusistovėjęs, jos gali būti papildomai paaiškinamos dokumento tekste ar išnašose.

Jums pateikta pirmoji Gairių versija. Gairės parengtos pasiremiant geriausia kitų valstybių ir tarptautinių organizacijų patirtimi, ir nagrinėjant Lietuvoje sukauptą poveikio vertinimo patirtį.

Siekiant tobulinti TeRP praktiką, idant stiprinti įrodymais grįstą valdymą, STRATA aktų projektų rengėjams nuo 2020 m. pradės teikti metodinę bei ekspertinę pagalbą ir vykdys prioritetinių (didesnio poveikio) teisėkūros iniciatyvų projektų poveikio vertinimo kokybės priežiūrą.

Gairės taps nuolat atnaujinamu ir tobulinamu dokumentu. Gairių rengėjams labai svarbi Jūsų nuomonė, todėl savo komentarus ir pasiūlymus prašytume siųsti el. pašto adresu konsultacijos@strata.gov.lt

1 Intarpas: Įrodymais grįstos viešosios politikos stiprinimas

Įrodymais grįstas viešosios politikos formavimas apibrėžiamas kaip procesas, kurio metu prieš priimant sprendimą siekiama atsižvelgti į geriausius prieinamus įrodymus, pagrindžiančius, kad problemai spręsti yra tinkamiausia atitinkama alternatyva. Įrodymai turėtų būti naudojami visame viešosios politikos cikle, kuris prasideda problemos analize bei būsimo sprendimo alternatyvų iškelimu ir nagrinėjimu ir baigiant

¹ LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖ. Nutarimas dėl numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo metodikos patvirtinimo: 2003 m. vasario 26 d. Nr. 276. Nauja nutarimo redakcija nuo 2013-01-01:

Nr. 1276, 2012-10-16 [interaktyvus] [žiūrėta 2020-02-11]. Prieiga per: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lit/TAD/TAIS.205970/asr>

² Anglų kalboje "Regulatory Impact Assessment" – teisinio reguliavimo poveikio vertinimas - dažnai trumpinamas kaip "RIA". Atitinkamai siūlome lietuvišką akronimą TeRP.

³ LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMAS. Lietuvos Respublikos Teisėkūros pagrindų įstatymas: 2012 m. rugsėjo 18 d. Nr. XI-2220 [interaktyvus] [žiūrėta 2020-02-11, Suvestinė redakcija nuo 2020-04-01]. Prieiga per: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lit/TAD/TAIS.433088/WpOpJthcRj>

galiojančios politikos peržiūra, pvz., atliekant ex-post poveikio vertinimą.

Priimant sprendimą planuoti, įgyvendinti ar keisti viešąją politiką, surenkama, įvertinama ir analizuojama įvairi informacija. Įrodymai kuriami kruopščiai ir tinkamai taikant mokslinio pažinimo principus ir metodus: peržiūrimos sukurtos žinios, pvz., mokslinių tyrimų, audito rezultatai; atliekama „tvirtų“ (angl. hard) duomenų statistinė ir ekonometrinė analizė, ekonominis modeliavimas (pvz., sąnaudų ir naudos analizė); metodiškai renkamos ir analizuojamos ekspertinės nuomonės, apklausiami gyventojai, verslas ar kitos tikslinės grupės.

Įrodymų integravimas į sprendimų priėmimo procesą padeda sumažinti politikos neapibrėžtumą, leisdamas objektyviau ir/ar visapusiškiau suprasti problemą, jos priežastis, su sprendimu susijusius kompromisus, palyginti galimas alternatyvas atsižvelgiant į jų galimą neigiamą ir teigiamą poveikį. Pasiūlymai, kurie yra grįsti įrodymais, aiškiai įvardija prielaidas ir kriterijus, kuriais remiantis daromas sprendimas. Taigi, sprendimai grįsti įrodymais padeda atpažinti ir aiškiau atskirti teiginius, kurie galbūt atitinka tam tikras vertybes ar politinius susitarimus, bet yra moksliai nepagrįsti. Įrodymais grįstas valdymas apima ne tik pagrįstų įrodymais žinių gamybą, bet ir siekia sukurti institucinius mechanizmus ir praktikas, užtikrinančias savalaikį patikimų įrodymų pristatymą viešosios politikos formuotojams netikrų naujienų fenomene akistatoje.

Siekiant geresnės ir tinkamai subalansuotos viešosios politikos, Vyriausybės kanceliarija kartu su Vyriausybės strateginės analizės centru (STRATA) įgyvendina projektą, kuris siekia suformuoti bendrą įrodymais grįstos viešosios politikos praktiką nacionaliniu lygiu. Projektą „Įrodymais grįsto valdymo kompetencijų centro įkūrimas“ finansuoja Europos socialinio fondo agentūra (ESFA).

Teisinio reguliavimo poveikio vertinimas Lietuvoje

TeRP sistemos veikia 41 EBPO ir visose 27 ES šalyse narėse, tačiau ne visos šios sistemos funkcionuoja tinkamai.⁴

Istoriškai poveikio vertinimo pradininke laikomos Jungtinės Amerikos Valstijos, kai XX a. penktajame dešimtmetyje pradėjo viešinti ketinimus dėl viešosios politikos kaitos. XX a. aštuntajame dešimtmetyje ši įrodymais grįsto valdymo praktika išplito kitose anglosaksiškose valstybėse (ypač Jungtinėje Karalystėje, Kanadoje, Naujojoje Zelandijoje). Europos Komisijoje TeRP sistemingai pradėtas taikyti 2002 m.⁵, ir buvo plačiai taikomas prasidėjus ES plėtros į Vidurio ir Rytų Europą procesui.

Atitinkamai ir Lietuvoje, TeRP svarba išaugo rengiantis Lietuvos narystei Europos Sąjungoje (toliau – ES), kai atsirado būtinybė numatyti ES teisės aktų taikymo Lietuvoje pasekmes.

- 2003 m. Vyriausybė patvirtino „universalią“ sprendimų poveikio vertinimo (toliau – SPV) metodiką⁶, kuri buvo taikoma ne tik teisės aktų, bet ir kitų valstybei svarbių sprendimų (strategijų, programų, sutarčių ir pan.) poveikiui vertinti. Nors šios Gairės yra skirtos klausimams susijusiems su numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimu (ex-ante TeRP) nagrinėti, t. y. tam poveikiui, kuris kils iš naujai priimamų teisės aktų, Gairių 1 priede yra aptariamas platesnis poveikio vertinimo kontekstas ir raida Lietuvoje.

- 2011 - 2012 m., peržiūrėjus sprendimų poveikio vertinimo sistemą, numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimas (TeRP) atskirtas nuo programų vertinimo⁷. Atsirado ne tik Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo metodika, bet ir kitos „specializuotos“ metodikos (pvz., Programų vertinimo metodika, Funkcijų peržiūros metodika, Teisinio reguliavimo stebėsenos atlikimo tvarkos aprašas ir kt.), pakeitusios SPV metodiką. 2012 m. priimtas Teisėkūros pagrindų įstatymas⁸ apibrėžė sąvokas „Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimas“ ir „Teisinio reguliavimo stebėseną“.

- 2014 m. Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo metodika buvo dar kartą keičiama, žymiai supaprastinant reikalavimus į prioritetinių teisėkūros iniciatyvų sąrašą neįtrauktų iniciatyvų poveikio vertinimui⁹.

- Nuo 2020 m. 04 mėn. įsigalioja nauja suvestinė Teisėkūros pagrindų įstatymo redakcija, kurioje išlaikant jau įsitvirtinusią sąvoką „Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimas“, sąvoka „Teisinio reguliavimo stebėseną“ buvo pakeista į sąvoką „Galiojančio teisinio reguliavimo poveikio ex post vertinimas“, apibrėžiant pagrindą ex post TeRP atlikimui.

Pasak EBPO¹⁰, TeRP Lietuvoje išlieka daugiau formaliau reiškiniu nei veiksmingu politikos formavimo instrumentu.

⁴ OECD (2019), Better Regulation Practices across the European Union, OECD Publishing, Paris [žiūrėta 2020-02-12]. Prieiga per: <https://doi.org/10.1787/9789264311732-en>.

⁵ Plačiau apie Europos Komisijos atliekamus poveikio vertinimus: https://ec.europa.eu/info/law/law-making-process/planning-and-proposing-law/impact-assessments_en

⁶ Vyriausybės 2003 m. vasario 26 d. nutarimas Nr. 276 „Dėl sprendimų projektų poveikio vertinimo metodikos patvirtinimo ir įgyvendinimo“

⁷ Programų vertinimas atliekamas remiantis 2011 m. rugpjūčio 16 d. finansų ministro įsakymu Nr. 1k-281 „Dėl programų vertinimo metodikos patvirtinimo“ ir 2011 m. Finansų ministerijos patvirtintomis Programų vertinimo metodikos taikymo rekomendacijomis.

⁸ LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMAS. Teisėkūros pagrindų įstatymas: 2012 m. rugsėjo 18 d. Nr. XI-2220 [interaktyvus] [žiūrėta 2020-02-11]. Prieiga per: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.433088?fwid=ycedtej8j>

⁹ 2003 m. vasario 26 d. Vyriausybės nutarimo Nr. 276 aktuali redakcija (2014 m. birželio 14 d.): <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.205970/asr>

¹⁰ OECD (2015), Regulatory Policy in Lithuania: Focusing on the Delivery Side, OECD Reviews of Regulatory Reform, OECD Publishing, Paris [žiūrėta 2020-02-12]. Prieiga per: <https://doi.org/10.1787/9789264239340-en>.

Visų pirma, tik labai ribotam teisėkūros iniciatyvų skaičiui yra atliekamas nuodugnus, kruopščia analize pagrįstas poveikio vertinimas. Daugelis teisės aktų, turinčių didelį poveikį, priimami be tinkamai parengtų poveikio vertinimų, pvz., kurie remtųsi tvirtais duomenimis ar lyginamąja alternatyvų analize.

Antra, TeRP dažnai „pritaikomas“ iš anksto pasirinkto sprendimo pateisinimui, o ne geriausios alternatyvos problemai spręsti parinkimui. Taip nutinka, nes poveikio vertinimas pradėdamas tada, kai teisės akto projektas jau pradėtas rengti, t.y., naudojamas tam sprendimui pagrįsti, o ne alternatyvų išskėlimui ir jų įvertinimui, kad būtų nustatyta geriausia alternatyva. Tokio TeRP pradžios „nukėlimo“ viena pasekmių yra, kad į poveikio vertinimo akiratį nepatenka alternatyvos, nesusijusios su teisiniu reguliavimu.

Galiausiai, ankstyvojoje poveikio vertinimo rengimo stadijoje trūksta konsultacijų su suinteresuotosiomis šalimis - visuomenės grupėmis, kurioms aktuali sprendžiama problema, kurias galėtų paveikti galimi problemos sprendimai (ir tais, kurie galvoja, kad juos galėtų paveikti). Be to, viešųjų konsultacijų rezultatai

nepakankamai integruojami į poveikio vertinimo rezultatus. Pavyzdžiui, tokios „ankstyvosios“ konsultacijos galėtų padėti sugeneruoti visą vėduoklę alternatyvių sprendimų, o tarp jų galbūt ir tą, kuri taps „optimaliausia“ alternatyva. Žinoma, alternatyvų gryninimas bendradarbiaujant su suinteresuotosiomis šalimis reikštų ne tik dialogą su įvairiomis interesų ir poreikių grupėmis bei galimybę prisodrinti problemos sprendimo paiešką įtraukiant skirtingas perspektyvas, bet ir suteiktų galimybę numatyti pagrindines kritikos strėles, kurių galėtų sulaukti pasiūlytas geriausias sprendimas.

Taigi, poveikio vertinimas tapo biurokratine-administracine procedūra iš esmės neturinčia įtakos politikos turiniui ir teisėkūros kokybei. Poveikio vertinimo pažymos paprastai nėra viešai prieinamos. Vienas pagrindinių iššūkių tobulinant poveikio vertinimo sistemą yra formalistinio požiūrio į poveikio vertinimą įveikimas, kad TeRP rengėjai atliktų nuodugnų ir sistemišką darbą ieškodami geriausio atsako į sprendžiamą problemą ir pagrįstų šią rekomendaciją įrodymais, o sprendimų priėmėjai priimdami „geriausios“ alternatyvos rekomendaciją atsižvelgtų į poveikio vertinimo pažymos kokybę.

Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo vieta teisėkūros procese

Teisinio reguliavimo poveikio vertinimas (TeRP) – tai viešosios politikos ciklo (ir teisėkūros proceso, žr. 1 pav.) sudedamoji dalis.

Viešosios politikos formavimas yra nuolat vykstantis ir dinamiškas procesas. Iš esmės visi viešosios politikos ciklą sudarantys elementai daugiau ar mažiau susiję su duomenų (informacijos) analize ir gautų įrodymų panaudojimu.

1 pav. Teisėkūros procesas. STRATA redakcija pagal šį šaltinį: <https://lrv.lt/lt/apie-vyriausybe/geresnis-reglamentavimas>

Žemiau paaiškinti svarbiausi teisėkūros proceso etapai:

• **Problemos apibrėžimas (identifikavimas).**

Šiame etape turi būti įvertintas esamų ir naujai kilusių problemų (klausimų) pobūdis, apibrėžtas jų mastas ir įvertintas poreikis skubiai priimti sprendimą. Nustatomi politikos tikslai, pagrindžiama valstybės įsikišimo (intervencijos) logika. Siūloma jau šiame etape rengti viešąsias konsultacijas, kur bus nagrinėjama problema ir galimos sprendimo alternatyvos.

• **Sprendimų alternatyvų analizės** etape yra suformuluojamos galimos sprendimų alternatyvos (įskaitant status quo išlaikymą, o taip pat su teisiniu reguliavimu nesusijusių priemonių taikymą) ir rengiamasi numatomo poveikio vertinimui.

• Siekiant įvertinti problemos sprendimo alternatyvų galimą naudą, sąnaudas, galimas rizikas ir kitus aspektus, atliekamas **poveikio vertinimas**. Ši analizė siekia atsakyti į klausimą: Kuris būdas yra pats **optimaliausias** kovoti su problema? Duomenis optimaliausiam sprendimui pagrįsti yra renkami iš įvairių šaltinių, įskaitant viešąsias konsultacijas. Šiame etape yra labai svarbu užtikrinti kuo išsamesnę

informaciją apie galimą alternatyvų poveikį, idant pabaigus vertinimą nereikėtų peržiūrėti rezultatų.

• Remiantis poveikio vertinimo rezultatais, atrenkama tinkamiausia sprendimo alternatyva. Anksčiau atlikta alternatyvų analizė, leidžia paaiškinti, kodėl buvo pasirinkta siūloma alternatyva. Rengiamos viešosios konsultacijos poveikio vertinimo rezultatams patvirtinti (validuoti), ir suinteresuotųjų šalių nuomonė yra integruojama į poveikio vertinimo ataskaitą. Šiame etape suinteresuotųjų šalių nuomonė neturėtų keisti poveikio vertinimo rezultatų, tiesiog suteikti papildomą informaciją apie siūlomo sprendimo tinkamumą. Jei išryškėja nauji (nenagrinėti) galimi poveikiai, gali prireikti peržiūrėti vertinimo rezultatus.

• Jei tai yra teisinio reguliavimo reikalaujantis sprendimas, rengiamas teisinio akto projektas.

• **Sprendimo įgyvendinimui** užtikrinti reikia tinkamų įgaliojimų ir pakankamų žmoniškųjų bei finansinių išteklių. Sėkmingam politikos įgyvendinimui ir tolesniam jos tobulinimui svarbu pasirengti būsimai politikos peržiūrai ir užtikrinti tinkamą politikos **įgyvendinimo stebėseną**. Stebėseną - tai nuolatinis, rutininis sprendimo įgyvendinimo priežiūros ir

tikrinimo procesas, siekiant išsiaiškinti, ar jis pasiekia planuojamus rezultatus, ar ne. Stebėsena teikia informaciją apie esamą būklę ir, jei reikia, leidžia nedelsiant imtis taisomųjų veiksmy (atvejais, kai nesuprantamos priežastys, pvz., suplanuoti *ex post* vertinimą).

- **Galiojančio teisinio reguliavimo poveikio vertinimas (*ex-post* vertinimas)** yra nuodugnus tyrimas, kurio fokusas yra ne tik esama būklė, bet ir praeities analizė. *Ex post* vertinimas yra atliekamas praėjus kuriam laikui po sprendimo įgyvendinimo, periodiškai (arba pagal poreikį), siekiant įvertinti sprendimo sėkmę atsižvelgiant į tikslą. Galiojančio teisinio reguliavimo poveikio vertinimas padeda įvertinti, ar buvo pasirinkta teisinga politikos

kryptis, ar pasirinktas teisinis reguliavimas buvo tinkamai įgyvendinamas ir turėjo laukiamą poveikį, ar yra rezultatyvus (veiksmingas), veikia efektyviai (t. y. šiame politikos ciklo etape įvertinama, kokie politikos elementai pasiteisino, o kuriuos reikia keisti arba jų atsisakyti).

- Remiantis *ex-post* vertinimo rezultatais, atliekama **politikos (teisinio reguliavimo) peržiūra**, kurios metu apsisprendžiama dėl politikos tęstinumo, keitimo ar nutraukimo. Politikos kūrimo procesas – tai tęstinis judėjimas ratu tam tikrais ciklais, kur galiojančio teisinio reguliavimo (*ex-post*) vertinimas pagrindžia poreikį politikos pokyčiams ir perėjimui į kitą politikos ciklą.

2 Intarpas: Teisinio reguliavimo *ex ante* ir *ex post* poveikio vertinimas

Pagal vietą (laiką) viešosios politikos (teisėkūros) cikle ir pagal kiekvienam jų keliamus tikslus galima išskirti dviejų rūšių poveikio vertinimus.

- Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimas (kitai - *ex ante TeRP*). Toks poveikio vertinimas atliekamas dar prieš rengiant teisės akto projektą ir apima visapusišką kelių galimų problemos sprendimo alternatyvų įvertinimą bei tinkamiausios alternatyvos pasirinkimą ir įgyvendinimą.

- Galiojančio teisinio reguliavimo poveikio vertinimas (kitai – *ex post TeRP*) atliekamas siekiant išsiaiškinti, kaip galiojantis teisės aktas (ar teisės aktai) padėjo išspręsti viešosios politikos problemą, kurią buvo tikimasi išspręsti priimant tą teisės aktą (ar teisės aktus).

Kartais, skolinantis iš su programų vertinimu susijusios literatūros ir susiklosčiusios vertinimų praktikos, galiojančio teisinio reguliavimo *ex post* poveikio vertinimas vadinamas „baigiamuoju“. Taip pat, programų vertinimo praktikoje yra išskiriama ir kita vertinimo rūšis pagal vietą viešosios politikos cikle: tarpinis (interim ar mid-term) poveikio vertinimas – šis terminas nėra naudojamas teisinio reguliavimo poveikio vertinimo sistemoje.

Taip pat reikėtų pažymėti, kad šis atskyrimas tarp *ex ante* ir *ex post* tėra sąlyginis. Atliekant *ex ante* vertinimą reikia remtis *ex post* duomenimis (pvz., ateities prognozavimui reikalingi duomenys yra kitoje šalyje ar kitame sektoriuje atlikto *ex post* duomenys, kurių pagrindu projektuojamas numatomas poveikis *ex ante* tyrimo metu).

Taip pat poveikio vertinimas yra skirstomas pagal sritis, kuriose yra atliekamas, arba kitaip tariant, temas. Pavyzdžiui, teisėkūros iniciatyvos poveikis galėtų būti vertinamas korupciniu požiūriu (pvz., Teisės aktų antikorupcinis vertinimas) arba tai galėtų visiškai, visapusiškai teisinio reguliavimo poveikio vertinimas. Susiklosčiusioje tarptautinėje praktikoje pastarieji vertinimai, kurie dengia plačią aspektų įvairovę, yra paprastai vadinami Teisinio reguliavimo poveikio vertinimais (angliškai Regulatory impact assessment (RIA) arba Impact assesment (IA), o liet. atitinkamai TeRP)

Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo apibrėžimas

Šios gairės yra skirtos Ex ante TeRP.

Ex ante poveikio vertinimas yra į ateities prognozavimą nukreiptas tyrimas, kuriuo siekiama užtikrinti, kad priimami teisiniai aktai generuotų reikiamas pasekmes ir būtų užkirstas kelias nepageidaujamoms pasekmėms. Šio tyrimo metu yra nagrinėjamos ne tik laukiamas, bet ir pašalinis (šalutinis) poveikis; yra nustatomos galimos teisinio reguliavimo alternatyvos ir yra įvertinamas tikėtinas kiekvienos iš alternatyvų įgyvendinimo poveikis, tam, kad būtų pagrįsta ir pasirinkta tinkamiausia iš jų.

Ex ante TeRP nėra:	Ex ante TeRP yra:
Tiesiog prie teisės akto projekto pridedamas dokumentas (pažyma)	Procesas, kuriame naudojami skirtingi analizės metodai
Analizė atlikta tik iš reguliavimo institucijos perspektyvos	Analizė atlikta visos visuomenės požiūriu
Būdas pateisinti intervenciją	Priemonė analizuoti reguliavimo pokyčių sąnaudas ir naudą
Pakaitalas politiniams sprendimams	Politinių sprendimų priėmimo pagrindas

Pagal: Andreja Marušić, Branko Radulović. Regulatory Impact Analysis (RIA) Manual. USAID – Good Governance Activity in Montenegro. 2011, p. 5 [žiūrėta 2020-02-12]. Prieiga per: <http://regulatoryreform.com/wp-content/uploads/2015/02/Montenegro-USAID-RIA-Manual-2011.pdf>

Turint omenyje šį susiaurintą Gairių objektą, kalbos sklandumo dėlei toliau kalbant apie numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo procesą bus naudojamas terminas „poveikio vertinimas“.

3 Intarpas: Ex ante Poveikio vertinimas (angl. Impact assessment, rečiau Impact evaluation) versus Vertinimas (Evaluation)

Ex ante Poveikis yra apibrėžiamas kaip bet koks efektas, arba kitaip tariant, pasekmė (teigiama ar neigiama, ilgalaikė ar trumpalaikė, tiesioginė ar netiesioginė), kurią galėtų suformuoti numatomas teisinis reguliavimas, jeigu būtų įgyvendintas.

Ex ante Poveikio vertinimas apima pokyčių, kuriuos sukurs konkreti intervencija (alternatyva) išmatavimą, įskaitant ir nereguliacines alternatyvas, ir galimybę nieko nedaryti. Poveikio vertinimas apima ir geriausios alternatyvos rekomendaciją.

Vertėtų pabrėžti, kad yra būtinas terminologinis apdairumas: Poveikio vertinimas nėra tas pats, kas yra Vertinimas. Vertinimas yra platesnis tyrimas, kuris galėtų apimti ne tik poveikio, bet ir teisėkūros iniciatyvos veiksmingumą, tinkamumą, naudingumą ir efektyvumą.

Poveikio vertinimas, kaip viešosios politikos formavimo ir jos įgyvendinimo integrali dalis, apima vertinimo problemos apibrėžimą ir tinkamo metodo pasirinkimą, duomenų surinkimą, jų įvertinimą,

kiekybinės ir kokybinės analizės metodų taikymą bei analizės rezultatų panaudojimą pagrindžiant siūlomas teisinio reguliavimo alternatyvas pasirinkimą.

Skaidri teisėkūra neatsiejama tiek nuo viešųjų konsultacijų¹¹, tiek nuo poveikio vertinimo. Negana to, viešųjų konsultacijų rezultatai turi būti įtraukiami į poveikio vertinimus, o poveikio vertinimo rezultatais, savo ruožtu, turėtų būti naudojamos ne tik priimančiosios sprendimai, bet taip pat ir derinant įvairių visuomenės grupių interesus ir informuojant visuomenę apie priimančius sprendimus.

Poveikio vertinimo rezultatai neapriboja politinius sprendimus priimančių asmenų laisvės pasirinkti vieną ar kitą problemos sprendimo būdą, tačiau sukuria sąlygas informuotam pasirinkimui (t. y. leidžia iš anksto ir sistemingai apsvarstyti galimas teigiamas ir neigiamas sprendimo pasekmes ir nustatyti kiekvienos svarstomos sprendimo alternatyvos vertę).

Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo principai

Poveikio vertinimo principai:

- **proporcingumas:** poveikio vertinimo (analizės) išsamumas turi atitikti numatomų pasekmių mastą ir reikšmingumą;
- **profesionalumas:** poveikį vertina turintys dalykinių ir vertinimo metodologijos žinių bei įgūdžių specialistai;
- **bendradarbiavimas:** atliekant poveikio vertinimą būtina bendradarbiauti su problemos sprendimo poveikį patirsiančiomis visuomenės, verslo grupėmis ir kitomis suinteresuotomis šalimis.

Proporcingumas reiškia, kad kuo didesnis laukiamas naujo teisės akto poveikis, tuo detalesnis ir išsamesnis turėtų būti atliktas poveikio vertinimas. Šiuo metu taikomas instrumentas užtikrinantis šio principo įgyvendinimą Lietuvoje – planuojamų rengti teisės aktų projektų įtraukimas į prioritetinių (didesnio poveikio) teisėkūros iniciatyvų sąrašą, kuris pastaraisiais metais sudaromas prieš kiekvieną Seimo sesiją. Tokioms iniciatyvoms privalu rengti poveikio vertinimą.

Siekiant naudotis poveikio vertinimu formuojant konkrečių sričių viešąją politiką, svarbu užtikrinti tinkamą poveikio vertinimų kokybę. Pirma, valstybės tarnautojų, rengiančių poveikio vertinimus, gebėjimai gali būti stiprinami specializuotų mokymų pagalba. Visgi, reikia pripažinti, kad poveikio vertinimas dažnai susijęs su specialiu žinių ir įgūdžių taikymu

ir pareikalaus tam skirtų pareigybių sukūrimo arba tam tikrus kvalifikacinius reikalavimus atitinkančių specialistų/ekspertų pritraukimo. Antra, kaip rodo Europos Komisijos, daugelio valstybių patirtis ir EBPO rekomendacijos, poveikio vertinimo sistema veiksminga tuomet, kai poveikio vertinimo rezultatų kokybę centralizuotai vertina už jų kokybės priežiūrą atsakinga institucija (o dar geriau – nepriklausoma įstaiga ar organizacija).

Bendradarbiavimas su suinteresuotomis šalimis įgyvendinamas rengiant viešąsias konsultacijas. Būtina užtikrinti, kad viešosios konsultacijos būtų pradamos ankstyvoje teisėkūros proceso fazėje, o poveikio vertinimo pažymose turėtų atsispindėti konsultacijų rezultatai (kaip viešosios konsultacijos įtakojo poveikio vertinimą? Kaip suinteresuotosios šalys priima poveikio vertinimo rezultatus?). Taikant vertinimo subjekto ir objekto priešpriešos vaizdinį, galima modeliuoti skirtingus suinteresuotųjų šalių įtraukimo į poveikio vertinimą vaidmenis. Dalyvavimu grįstuose vertinimuose suinteresuotosios šalys tampa vertinimo subjektais, t. y. pasiūlo vertinimo kriterijus, teikia ir interpretuoja informaciją, sutaria dėl vertinimo išvadų ir būtinų pokyčių (rekomendacijų, veiksmų joms įgyvendinti). Kitas požiūris yra kai vertinimuose suinteresuotosios šalys yra vertinimo objektas (vertinami jų veiksmai), kitaip tariant - duomenų šaltinis¹².

¹¹ Viešųjų konsultacijų metodika paskelbta <https://epilietis.lrv.lt/uploads/epilietis/documents/files/Vies%CC%8Cu%CC%A8ju%CC%A8%20konsultaciju%CC%A8%20metodika.pdf>

¹² ES Fondų investicijų vertinimo metodinės gairės. 2015. [žiūrėta 2020-02-11]. Prieiga per: https://www.esinvesticijos.lt/uploads/main/documents/docs/872_b41eac0ac08cb7e8b1a3ca08e16a3e8a.pdf

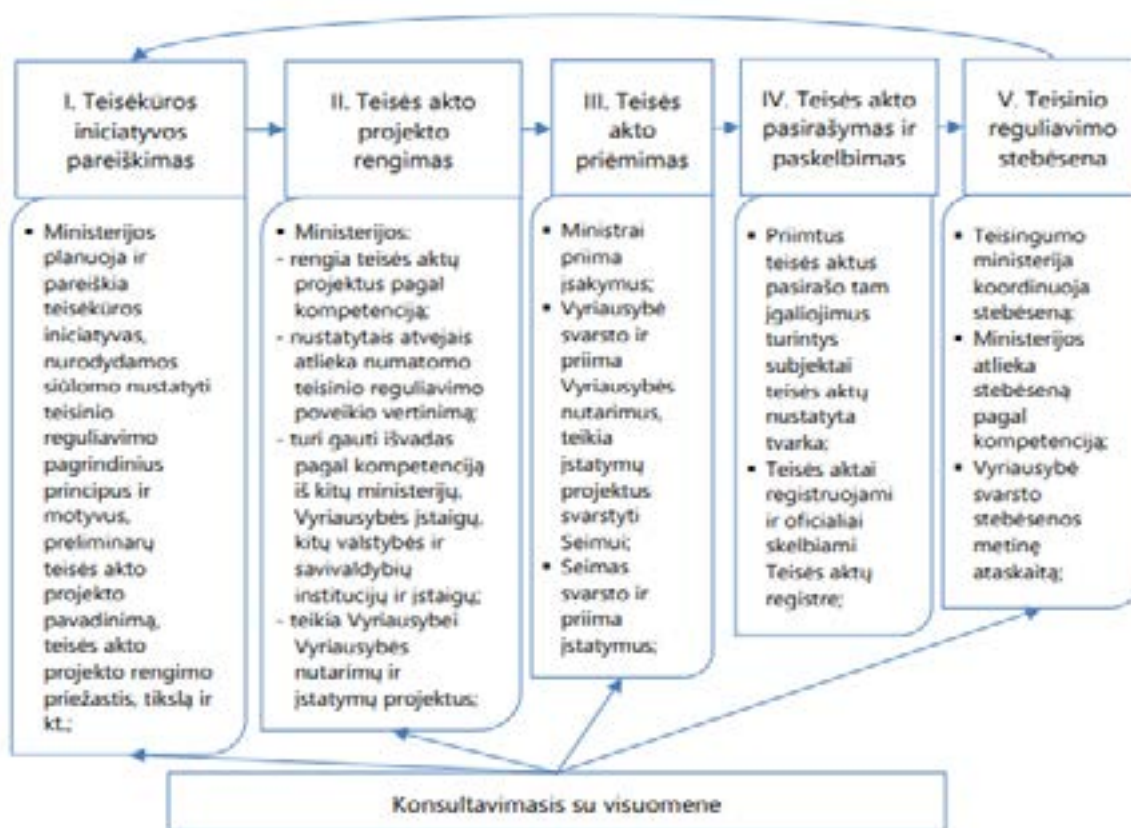
Viešųjų konsultacijų pasitelkimas atliekant poveikio vertinimą

Svarbu užtikrinti, kad reguliavimas atitiktų visuomenės interesus, būtų atsižvelgiama į suinteresuotų šalių teisėtus poreikius. Konsultacijos su suinteresuotomis šalimis (pvz., tais, kuriuos gali paveikti naujasis reguliavimas) laikomos esminiu dalyku, leidžiančiu pagerinti teisės aktų rengimą (pvz., suteiks informacijos, kuri padės priimti pagrįstus sprendimus, išvengti nepageidaujamų pasekmių), užtikrinti jų laikymąsi ir padidinti

visuomenės pasitikėjimą valdžios institucijomis.

Teisėkūros pagrindų įstatymas numato konsultavimąsi su visuomene visose teisėkūros ciklo fazėse (t.y., jos pradedamos dar prieš teisės akto projekto parengimą), o 2018 m. priimta ir patvirtinta Viešųjų konsultacijų metodika padės plačiau naudotis viešųjų konsultacijų mechanizmu teisėkūros procese.¹³

2 pav. Konsultavimasis su visuomene teisėkūros procese. Šaltinis – Valstybės kontrolė

Konsultacijos **naudojamos surinkti informaciją** apie suinteresuotų šalių lūkesčius, identifikuojant viešosios politikos ir esamo teisinio reguliavimo problemas, ieškant galimų problemos sprendimo alternatyvų (įskaitant nereguliacines priemones), nustatant ir apskaičiuojant teigiamas ir neigiamas pasekmes tikslinėms grupėms, kurias gali atsirasti

įgyvendinant priimtą teisės aktą. konsultacijų metu surinkta informacija padės įvertinti, identifikuoti galimas politikos alternatyvas.

Viešosios konsultacijos – tai **aktyvus procesas**, kurio metu poveikio vertinimo ir teisės akto projekto rengėjas identifikuoja tikslines visuomenės grupes ir

¹³ Žr. Viešųjų konsultacijų metodiką (<https://epilietis.lrv.lt/uploads/epilietis/documents/files/Vies%CC%8Cu%CC%A8ju%CC%A8%20konsultaciju%CC%A8%20metodika.pdf>).

tiesiogiai su jomis komunikuoja. Teisės akto projekto įkėlimas į Teisės aktų informacinę sistemą (TAIS) negali būti laikomas pilnavertėmis viešosiomis konsultacijomis. Pagrindiniai konsultacijų metodai apima apklausas, apskritojo stalo diskusijas, fokus grupes, interviu, konferencijas ir kitus plataus masto renginius, kvietimus teikti pasiūlymus, lauko tyrimus ir viešus klausymus. Siekiant užtikrinti pilnavertes konsultacijas, informaciją apie jas reikėtų skelbti viešai ir iš anksto, o konsultacijoms skirti pakankamai laiko.

Taigi, konsultavimasis su visuomene turi būti vykdomas laiku, dėl esminių klausimų (konsultavimosi efektyvumas) ir tiek, kiek yra būtina (konsultavimosi proporcingumas). Konsultacijos vykdomos tiek dėl galimai didesnio poveikio (prioritetinių), tiek ir dėl likusių teisėkūros iniciatyvų įvairiuose poveikio vertinimo etapuose:

- Apibrėžiant problemą, formuluojant teisėkūros iniciatyvos tikslą ir formuluojant alternatyvas;
- Vertinant alternatyvų poveikį;
- Patvirtinant (validuojant) poveikio vertinimo rezultatus.

Pažymėtina, kad per šiuos etapus išryškėja dvi viešųjų konsultacijų paskirtys: pagalbinis (instrumentinis pobūdis) ir patvirtinantis (validacinis pobūdis). Pirmoji išryškina galimybę pasitelkti viešąsias konsultacijas kaip resursą ieškant geriausio

sprendimo, o antroji išryškina galimybę pasiremti viešosiomis konsultacijomis kaip resursu patvirtinant išvadas.

Pagrindiniai klausimai:

- Kodėl šiuo konkrečiu atveju būtina konsultuotis su tikslinėmis grupėmis?
- Kokių tikslų sieksite konsultuodamiesi?
- Kokius būdus (metodus) naudosite vykdydami viešąsias konsultacijas?
- Kaip planuojate panaudoti viešųjų konsultacijų rezultatus?

Viešųjų konsultacijų principai, procesas, metodai, pavyzdžiai detalai aprašomi Viešųjų konsultacijų metodikoje ir jos taikymo gairėse.

Kriterijai viešųjų konsultacijų kokybės vertinimui:

- Ar buvo konsultuotasi su visomis poveikį patirsiančiomis tikslinėmis grupėmis?
- Ar buvo skirta pakankamai laiko konsultacijoms? Ar pasirinkti tinkami konsultacijų metodai?
- Ar buvo parengtas konsultacijų dokumentas ir viešai paskelbti konsultacijų rezultatai?
- Ar konsultacijų rezultatai buvo integruoti į poveikio vertinimo pažymą? Ar pristatytos įvairios nuomonės ir ar tinkamai argumentuota, kaip atsižvelgta į gautus pasiūlymus (ar kodėl neatsižvelgta į gautus pasiūlymus)?

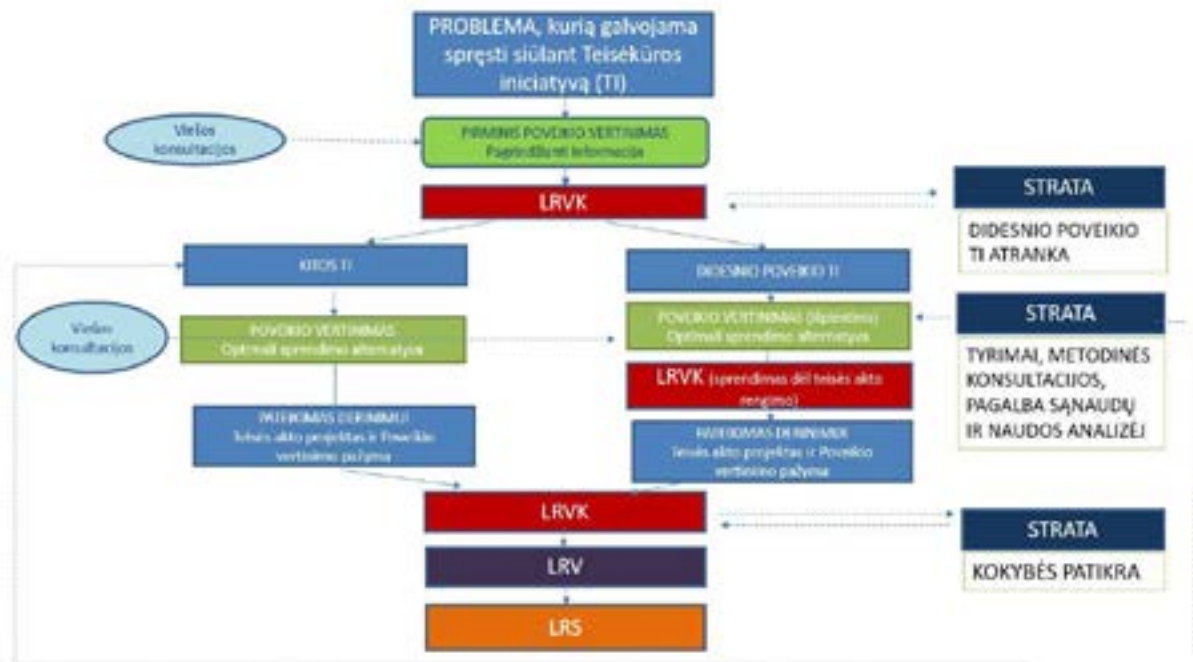
Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo procesas

Teisėkūros iniciatyva gali atsirasti skirtingais būdais. Pavyzdžiui:

- Kai yra problema, ir nežinoma kaip ją spręsti arba kai iš anksto žinoma, kad egzistuoja alternatyvūs, galbūt nesuderinami, sprendimai.

- Kai yra gerai suprantama problema, kurią norima spręsti per teisėkūros iniciatyvą (nes jau atliktas pagrindžiantysis darbas, kurio metu buvo surinkti įrodymai).

3 pav. Teisėkūros iniciatyvų pareiškimas ir teisės aktų rengimas

Skiriami du pagrindiniai poveikio vertinimo žingsniai:

- **Pirminis poveikio vertinimas** - tai galimo poveikio nustatymo tyrimas, kurio pagrindu nusprendžiama, kuriam pogrupiui bus priskirta iniciatyva: didesnio poveikio iniciatyvų pogrupiui ar kitam – mažesnio poveikio – pogrupiui.
- **Poveikio vertinimas**, kurio metu siekiama rasti optimalią sprendimo alternatyvą, o tai, kuriam

poveikio pogrupiui iniciatyva buvo priskirta, sąlygoja, ar poveikio vertinimas yra atliekamas privalomai, ar pasirinktinai, ir jo išsamumą.

Nepriklausomai nuo vertinimo apimties (sričių padengimas) ir gylis (metodų sudėtingumas ir gausa), poveikio vertinimai turi būti atlikti prieš rengiant teisės akto projektą.

Pirminis poveikio vertinimas

Tai ribotos apimties, dažniau aprašomojo pobūdžio numatomo poveikio nustatymo tyrimas, kurį atliekant naudojamosi anksčiau atliktais tyrimais (jau sukurtais ir prieinamais duomenimis) ir kita surinkta informacija (įskaitant gautą viešųjų konsultacijų metu).

Tyrimas turi padėti gerai suprasti ir aprašyti spręstiną problemą ir pasirinktą šios problemos sprendimo būdą/būdus, kiekybiškai arba kokybiškai įvertinti laukiamą naudą ir galimas neigiamas pasekmes atskiroms visuomenės grupėms. Svarbu,

kad priklausomai nuo nagrinėjamo aspekto – t. y., pasekmių pobūdžio, vienos pasekmės gali būti lengviau išreiškiamos kiekybiškai – suteikiant skaitinę reikšmę (pavyzdžiui, galima įvertinti viešojo transporto finansinius rezultatus (pelną ar nuostolius), o kitas pasekmes lengviau išreikšti kokybiškai - jas apibūdinant bei aprašant (pavyzdžiui, galima pateikti viešojo transporto keleivių pasisakymus apie patiriamą (ne)saugumo jausmą).

Tyrimo metu yra svarbu nustatyti laukiamo poveikio mastą, ir pagrįsti, kodėl svarstoma iniciatyva turėtų

(arba neturėtų) būti priskirta galimai didesnio poveikio iniciatyvų pogrupiui.

Atlikus teisėkūros iniciatyvos pradinį poveikio vertinimą, nustatoma, ar numatomų veiksmų ekonominis, aplinkos ar socialinis poveikis galimai bus reikšmingas. Jei iniciatyva atitinka bent vieną kriterijų, ji yra traktuojama kaip didesnio poveikio/prioritetinė.

Šis iniciatyvos pobūdis turėtų būti aiškiai nurodytas ir pagrįstas Vyriausybės kanceliarijai teikiamoje pagrindžiančioje informacijoje (2-3 psl.).

Didesnio poveikio (Prioritetinių) teisėkūros iniciatyvų sąrašą, pateiktos pagrindžiančiosios informacijos pagrindu, tvirtina Vyriausybė.

1 lentelė. Didesnio poveikio teisės aktų projektų atrankos kriterijai¹⁴

Eil. Nr.	Poveikio aspektas	Kriterijai (didesniam poveikiui nustatyti pakanka atitikti bent vieną kriterijų)
1	Poveikis valstybės finansams	1.1. Iš viso įgyvendinimui reikės ≥ 10 mln. eurų
		1.2. Per metus įgyvendinimui reikės ≥ 1 mln. Eurų
		1.3. Numatomi mokesčių sistemos pakeitimai
2	Poveikis inovacijoms	2.1. Kuriamos arba keičiamos esamos paskatos investuoti į pažangias technologijas ir inovacijas
		2.2. Gali paveikti naujų inovatyvių produktų ir / ar paslaugų kūrimą ir patekimą į rinką
3	Poveikis konkurencijai	3.1. Gali paveikti rinkos dalyvių galimybes konkuruoti
		3.2. Gali paveikti rinkos dalyvių skaičių ir / ar prekių / paslaugų asortimentą
		3.3. Gali paveikti vartotojų pasirinkimą ir / ar informacijos prieinamumą
4	Poveikis verslo sąlygoms	4.1. Gali paveikti smulkų ir vidutinį verslą
		4.2. Sukuriama papildoma reguliavimo našta
		4.3. Sukuriama administracinė našta viršija 1 mln. eurų
		4.4. Numatomi verslo aplinkos pakeitimai, kurie gali pritraukti reikšmingas investicijas
5	Poveikis regionams	5.1. Gali paveikti viešųjų paslaugų pasiekiamumą, prieinamumą ir kokybę
		5.2. Gali paveikti investicinį klimatą apibrėžtose teritorijose
		5.3. Gali paveikti ūkio sektorius, kuriems būdinga regioninė specializacija
6	Poveikis užimtumui	6.1. Numatomi darbo santykių reguliavimo pakeitimai, kurie gali paveikti daugiau kaip 50 proc. šalies darbuotojų
		6.2. Gali paveikti konkrečios(-ių) tikslinės(-ių) grupės(-ių) užimtumą, darbo sąlygas, darbo santykius
7	Poveikis valstybės institucinei sandarai	7.1. Gali paveikti valstybės atliekamų funkcijų apimtį
		7.2. Steigiama nauja institucija ar įstaiga (BJ, VŠĮ, VĮ, AB)
		7.3. Reorganizuojama arba likviduojama institucija ar įstaiga (BJ, VŠĮ, VĮ, AB)
		7.4. Gali paveikti valstybinio sektoriaus darbuotojų skaičių (didėja arba mažėja daugiau nei 5 proc.)
8	Reguliuojamiems visuomeniniams santykiams	8.1. Naujas reguliavimas – reguliuojami iki tol nereguliuoti visuomeniniai santykiai
		8.2. Keičiamas reguliavimas iš esmės – esmingai ir reikšmingai keičiamas visuomeninių santykių reguliavimas
		8.3. Teisės aktas dėstomas nauja redakcija – keičiama daugiau kaip pusė nuostatų (nevertinami techniniai / redakciniai pakeitimai)

¹³ Žr. Viešųjų konsultacijų metodiką (<https://epilietis.lrv.lt/uploads/epilietis/documents/files/Vies%CC%8Cu%CC%A8ju%CC%A8%20konsultaciju%CC%A8%20metodika.pdf>).

Poveikio vertinimas

Skiriamos dvi *ex-ante* poveikio vertinimų rūšys, besiskiriančios analizės apimtimi ir gyliu. Tai - didesnio poveikio ir kitų – mažesnio poveikio - iniciatyvų poveikio vertinimas¹⁵.

Atitinkamai ir Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo metodikoje yra pateiktos dvi skirtingos poveikio vertinimo metodikos. Viena jų yra taikoma, kai iniciatyva yra galimai didesnio poveikio (prioritetinė) ir reikalauja išplėstinės analizės, o kita

- glaustesnė - yra taikoma kitų – mažesnio poveikio - iniciatyvų poveikio vertinimui. Poveikio vertinimo proceso rezultatai (išvados) yra apibendrinami poveikio vertinimo pažymoje pagal *ex ante* TeRP metodikoje parengtas pažymos formas.

- Atliekant išplėstinį vertinimą, vertinamas galimai didesnę poveikį turėsiančių teisėkūros iniciatyvų poveikis.

- Kitoms – mažesnio poveikio - teisėkūros iniciatyvoms atliekamas siauresnis poveikio vertinimas.

Didesnio poveikio iniciatyvų vertinimas

Išplėstinis poveikio vertinimas atliekamas plačiam poveikio sričių ratui: atitinkamai sričiai, valstybės finansams, administracinei naštai, ekonomikai, socialinei aplinkai, viešojo valdymo sistemai, aplinkai, regionų plėtrai, teisinei sistemai ir kriminogeninei situacijai. Tačiau tai nereiškia, kad kiekvienu atveju poveikio vertinimas turi apimti visus šiuos aspektus. Poveikis gali apsiriboti tik kai kuriomis iš išvardintų sričių.

Didesnio poveikio iniciatyvų vertinimas yra išsamus tyrimas, naudojamas iniciatyvoms, kur klaidos gali grėsti sunkiai ištaisomomis pasekmėmis arba pavyzdžiui atspindi „nelemtas“ (angl. wicked) problemas ir reikalauja gerai pagrįstų sprendimų. Tokių iniciatyvų poveikio vertinimas, atliekamas panaudojant įvairius kokybinės ir kiekybinės analizės metodus (pavyzdžiui, sąnaudų ir naudos analizę, sąnaudų efektyvumo analizę ir kt.). Jis apima įvairių visuomenės grupių interesų analizę, kelių alternatyvų teigiamų ir neigiamų pasekmių, įskaitant ir šalutines, palyginimą.

Turėtų būti įvertinamas ir palyginamas visų svarstyty alternatyvų (įskaitant status quo) poveikis

aukščiau išvardintoms sritims. Tik tokiu atveju bus galima palyginti atskirų teisinio reguliavimo alternatyvų sąnaudas ir naudą ir pagrįsti tinkamiausios alternatyvos pasirinkimą. Svarbu, kad alternatyvų analizė turėtų apimti ir numatomo teisinio reguliavimo įgyvendinimo klausimus (pvz., atsakomybę už įgyvendinimą, kitų įgyvendinimui reikalingų priemonių, tokių kaip įgyvendinimo stebėseną ir *ex-post* vertinimas).

Atliekant tokį vertinimą, būtinos viešosios konsultacijos (žr. skyrių „Viešosios konsultacijos ir poveikio vertinimas“). Pažymėtina, kad ir atlikusi poveikio vertinimą, viešosios politikos problemą numatanti spręsti institucija turėtų surengti viešąsias konsultacijas elektroninėje platformoje *epilietis.lrv.lt*, skirtas pristatyti galimų sprendimo alternatyvų bei jų poveikio vertinimo rezultatų aptarimą.

Verta paminėti, kad išplėstinis poveikio vertinimas atliekamas prieš teisės akto projekto rengimą ir suinteresuotoms institucijoms teikiamas derinti kaip atskiras dokumentas (užpildoma pažyma). Vyriausybė, susipažinusi su poveikio vertinimo rezultatais, gali atsakyti įgyvendinti siūlomą

¹⁵ Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo metodikoje paprastam, trumpam poveikio vertinimui apibūdinti nėra atskiro termino, todėl Gairėse tokiems poveikio vertinimams apibūdinti bus vartojamas terminas „bazinis“, taip atskiriant tokius poveikio vertinimus atskirtume nuo detalesnių poveikio vertinimų, kuris atliekamas prioritetinėms (didesnio poveikio) teisėkūros iniciatyvoms.

sprendimą ir pasirinkti *status quo* (t. y. „nieko nedarymo“) alternatyvą. Todėl tik Vyriausybei pritarus detalesnio poveikio vertinimo rezultatams ir tinkamiausios teisinio reguliavimo alternatyvos pasirinkimui, pradedamas rengti teisės akto projektas.

Priklausomai nuo problemos ir vertinime naudojamų metodų sudėtingumo, galimai didesnio poveikio iniciatyvų poveikio vertinimui gali prireikti pasitelkti specializuotų žinių ar gebėjimų turinčius išorės

vertintojai. Svarbu tokius poreikius numatyti ruošiant poveikio vertinimo planą.

Labai svarbu planuojant yra numatyti ir kitus reikiamus resursus, pavyzdžiui, laiką. Priklausomai nuo pasirinktų metodų sudėtingumo ir gausos, ar dirbama su išoriniais vertintojais, didesnio poveikio iniciatyvų vertinimas galėtų užtrukti 6 – 9 mėnesius. Šio vertinimo rezultatams pateikti parengiama pažyma bus 40-150 psl. (be priedų).

Kitų iniciatyvų vertinimas

Kitų iniciatyvų poveikio vertinimas atliekamas tais atvejais, kai viešosios politikos problemos sprendimas, tikėtina, neturės plataus masto poveikio, o turimų duomenų pakanka suformuluoti ir įvertinti galimas sprendimo alternatyvas bei pagrįsti tinkamiausios alternatyvos pasirinkimą. Atliekant kitų – mažesnio poveikio – iniciatyvų vertinimą, poveikis vertinamas siauresniam aspektų ratui: atitinkamai sričiai, valstybės finansams ir administracinei naštai. Poveikis kitoms sritims gali būti vertinamas pagal poreikį.

Atliekant kitų – galimai mažesnio poveikio - iniciatyvų poveikio vertinimą, reikalaujama pateikti tik pasirinktos alternatyvos pagrindimą, tačiau pageidautina, kad būtų išvardintos ir kitos svarstytos teisinio reguliavimo alternatyvos (įskaitant ir *status quo*). Taip pat, jeigu buvo konsultuotasi su

visuomene, turėtų būti pateikti viešųjų konsultacijų rezultatai. Tokiame poveikio vertinime poveikį gali pakakti išnagrinėti ir įrodyti netaikant sudėtingų ekonominio modeliavimo metodų (pvz. sąnaudų ir naudos).

Atliekant šiuos vertinimus, kurių metu paprastai nerenkami pirminiai duomenys, o remiamasi antriniais duomenimis (atliekant kitus vertinimus surinktais duomenimis, statistika, mokslinės ir dalykinės literatūros analizė), gali išaiškėti išplėstinio tyrimo poreikis, nes prieinami duomenys neleidžia vienareikšmiškai pagrįsti siūlomo sprendimo.

Kitų iniciatyvų poveikio vertinimą atlieka teisės akto projektą rengiantis valstybės tarnautojas. Užpildyta vertinimo pažyma siunčiama derinti kitoms institucijoms kartu su teisės akto projektu.

Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimų kokybės priežiūra

Kokybiškai atliktas poveikio vertinimas turi pagrįsti siūlomą sprendimą ir paaiškinti tinkamiausios alternatyvos pasirinkimo ir kitų alternatyvų atmetimo priežastis, pateikti įrodymus, kad siūlomas teisinis reguliavimas pasieks keliamus tikslus. Pavyzdžiui,

tam tikrais atvejais, tinkamas kriterijus bus vien tai, kad neigiamos pasekmės bus nežymios, lyginant su teigiamomis pasekmėmis, o kitais atvejais, pavyzdžiui atsižvelgiant į problemos jautrumą ar į svarbiausias valstybės vertybes ir pagrindinius principus net ir

nežymios neigiamos pasekmės bus nepriimtinos, arba priešingai – neigiamos pasekmės gali būti labai ženklios, bet priimtinos. Žinoma, siekiamybė yra, kad siūlomas sprendimas nereikalautų papildomų valstybės ar savivaldybių biudžeto išlaidų (arba būtų apsiribojama minimaliomis būtinomis išlaidomis), piliečiai ir verslas nebūtų apsunkinami papildoma administracine ar kita prisitaikymo našta, nebūtų ribojama konkurencijos, bloginamos verslo sąlygos, nekiltų neigiamų socialinių pasekmių (tokių kaip išaugęs nedarbas, didėjančios kainos ir pan.).

Kokybiškai atliktas poveikio vertinimas turi pateikti pakankamus įrodymus, kad:

- naujas reguliavimas yra būtinas, nes viešosios politikos tikslų nėra įmanoma pasiekti kitomis priemonėmis;
- siūloma alternatyva yra optimaliausias kelias pasiekti keliamus tikslus.

Už poveikio vertinimo kokybę pirmiausia atsakinga konkreti valstybės institucija, kuriai priskirta tam tikra viešosios politikos sritis, ir kuri rengia poveikio vertinimą ir teisės akto projektą (kai kuriais atvejais ta pati institucija ir priima tą teisės aktą).

LR Vyriausybės sprendimu STRATA (Vyriausybės strateginės analizės centras) įpareigota prižiūrėti atliekamų poveikio vertinimų (pirmiausia, didesnio poveikio) kokybę, teikti teisės aktų projektų rengėjams metodinę ir ekspertinę pagalbą.

Taip pat, siekiant užtikrinti reikiamą poveikio vertinimų kokybę, Metodikoje ir kituose teisės aktuose numatyti tam tikri įpareigojimai valstybės institucijoms (pirmiausia, Vyriausybės kanceliarijai, Finansų ministerijai, Ūkio ministerijai Vidaus reikalų ministerijai ir Konkurencijos tarybai, o taip pat kitoms ministerijoms ir valstybės institucijoms pagal jų kompetencijos sritis). Šios institucijos savo kompetencijos ribose turėtų prižiūrėti parengtų poveikio vertinimų kokybę, taip pat teisės aktų projektus rengiančias institucijas konsultuoti dėl atskirų poveikio vertinimo aspektų.

Vyriausybės darbo reglamento nustatyta tvarka parengtas įstatymo projektas (kartu su užpildyta poveikio vertinimo pažyma) nustatyta tvarka teikiamas derinti suinteresuotoms institucijoms (tarp jų ir STRATAi). Šiame etape STRATA prisiima kitą vaidmenį - parengs išvadą dėl poveikio vertinimo kokybės ir pateiks ją Vyriausybei.

Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo metodika numato, kad vertinant poveikio vertinimo kokybę, turi būti atsižvelgta į duomenų teisingumą ir objektyvumą, atliktus skaičiavimus ir jų korektiškumą, išvadų pagrįstumą, taip pat teisėkūros iniciatyvos kontekstą (siekiamą išspręsti problemą, jos pagrįstumą ir mastą, pasirinktų alternatyvų realumą ir tinkamumą siekiant išspręsti pateiktą problemą ir siūlomos pasirinkti alternatyvos optimalumą).

Kokį poveikio vertinimą galima laikyti kokybiškai atliktu? Žemiau pateiktos svarbiausios tinkamai atlikto poveikio vertinimo charakteristikos:

- aiškiai suformuluota spėjama problema ir siūlomos teisėkūros iniciatyvos tikslas, tikslas atitinka SMART kriterijus (žr. 4 priedą).
- suformuluotos logiškos ir pagrįstos problemos sprendimo alternatyvos, kurios gali išspręsti problemą, pašalinti jos priežastis (reiktų įvertinti ne tik reguliacines, t. y. susijusias su teisiniu reguliavimu alternatyvas, bet ir kitas, tokias kaip informacinės kampanijos, ūkio subjektų savireguliacija ir pan.);
- poveikio vertinimas pagrįstas kiekybiniais ir kokybiniais duomenimis, anksčiau atliktais poveikio vertinimais ir tyrimais; naudojamos patikimais duomenų šaltiniais, aprašyti duomenų rinkimo būdai, analizės metodai, pagrįstas jų pasirinkimas;
- tinkamai (kiekybiškai ir kokybiškai) įvertintos visų alternatyvų įgyvendinimo teigiamos ir neigiamos pasekmės, tiesioginis ir netiesioginis poveikis (atkreiptinas dėmesys, kad prioritetinių teisėkūros iniciatyvų poveikio vertinimas apima daugiau poveikio sričių ir turėtų būti žymiai detalesnis, jį atliekant rekomenduojama naudotis tokiais metodais kaip sąnaudų ir naudos ar sąnaudų efektyvumo analizė);
- pateikiami įrodymai, kad pasirinkta alternatyva yra tinkamiausia siekiant keliamų tikslų; Ji atrinka kompleksiskai atsižvelgiant į visumą teigiamų ir neigiamų, tiesioginių ir netiesioginių, ilgalaikių ir trumpalaikių pasekmių.
- organizuotos viešosios konsultacijos su tomis visuomenės grupėmis, kurioms bus taikomas naujas reguliavimas, ir konsultacijų rezultatai įtraukti į poveikio vertinimą.
- aptarta teisės akto įgyvendinimo problematika (nurodoma, kokia institucija, ar institucijos užtikrins teisės akto įgyvendinimą, kaip bus vykdoma įgyvendinimo stebėseną, kokios gali kilti rizikos įgyvendinimo metu, ar ateityje planuojama atlikti ex-post poveikio vertinimą).

Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo etapai

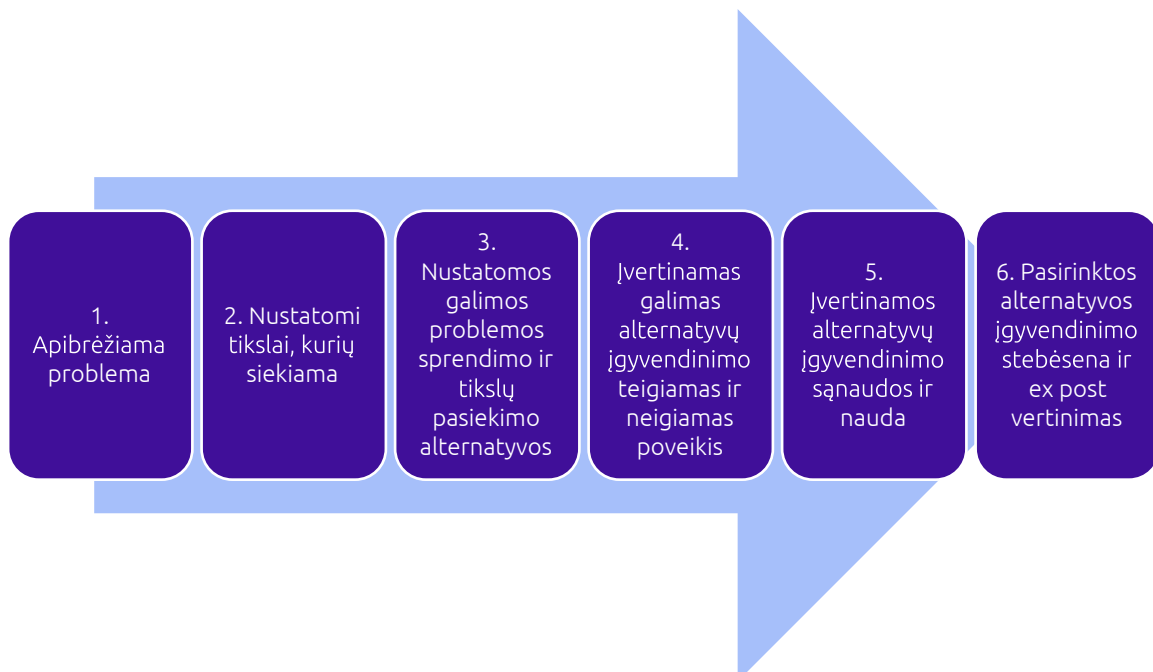
Šiame skyriuje pateikiamos rekomendacijos, kaip nuosekliai atlikti poveikio vertinimus, išskaidant visą procesą į atskirus etapus.

Poveikio vertinimas nėra tapatus Galimai didesnio poveikio iniciatyvų pažymos ir Kitų – galimai mažesnio poveikio - iniciatyvų pažymos, pateiktų Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo metodikos prieduose, užpildymui. Ypač tai taikytina didesnio poveikio iniciatyvų poveikio vertinimams, kurie yra

išplėstiniai ir dėl to gali būti labai plačios apimties.

Pirmiausia turi būti atliekamas poveikio vertinimas, po to, remiantis poveikio vertinimo rezultatais, pildoma pažyma, kurioje turi būti pateikiama tik esminė, sprendimui priimti reikalinga informacija. Visi poveikio vertinimo rezultatai turi būti išsaugomi (arba ataskaita iš kart pateikiama kaip pažymos priedai).

4 pav. Šeši poveikio vertinimo etapai

Šaltinis: adaptuota LRVK 5 poveikio vertinimo etapų schema <http://lr.v.lt/lt/apie-vyriausybe/geresnis-reglamentavimas/spendimu-poveikio-vertinimas/poveikio-vertinimas-ex-ante/kas-yra-poveikio-vertinimas-kodel-ir-kada-jis-atliekamas-kas-ji-atlieka>

Žemiau pateikta poveikio vertinimų atlikimo darbų seka atskiruose etapuose.

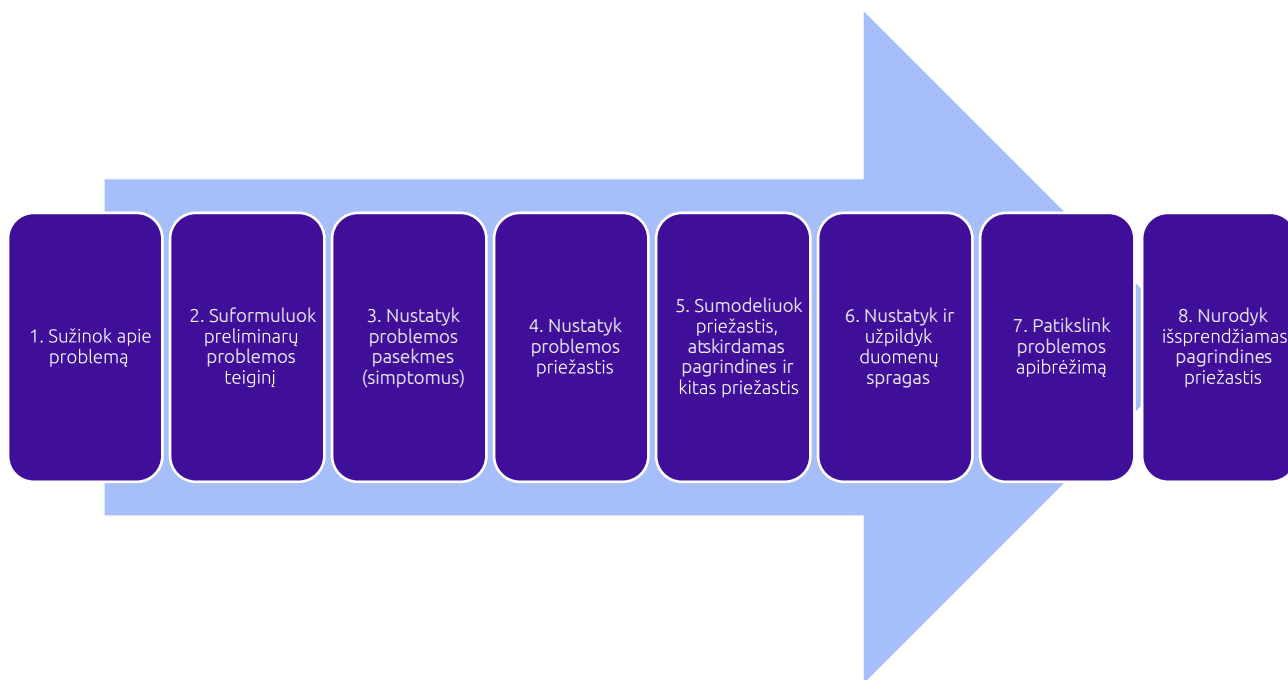
1 etapas. Problemos analizė ir aprašymas

Problema galima apibrėžti kaip viešajame gyvenime susiklosčiusią tam tikrą neigiamą (spręstiną) situaciją arba kaip atotrūkį tarp esamos ir pageidautinos situacijų. Tiksliai apibrėžta problema padeda kituose poveikio vertinimo etapuose – nustatyti tikslus ir laukiamus rezultatus, parinkti tinkamiausius būdus ir priemones problemai spręsti. Tik nustačius problemą, sudaroma visų vėlesnių veiksmų, susijusių su sprendimo pasiūlymu, seka.

Reikia skirti tarp problemos žinojimo ir problemos supratimo: jei žinoma, kad problema egzistuoja, bet ji nėra suprasta, bandymai ją išspręsti iš esmės bus katės pirkimas maiše. Neįmanoma numatyti, ar sprendimas veiks, ar bus kokių neigiamų pasekmių, jei problema nėra suprasta. Supratus kas ir kodėl turi būti daroma, tikimybė rasti veikiantį ir nenumatytų neigiamų pasekmių nekuriantį sprendimą yra kur kas didesnė.

Taigi, problema nustatoma išsamios analizės pasėkoje. Problemos formulavimas paprastai apima bent du žingsnius (a) preliminari problemos formuluoatė (žr. 4 pav., 2 etapas), kuri užgimsta darbo pradžioje ir pasitarnauja kaip hipotezė analizuojant problemą ir (b) galutinė problemos formuluoatė (žr. 4 pav, 7 etapas), kuri išvystoma kaip galutinis problemos analizės žingsnis, patikslinant anksčiau suformuluotą preliminarią hipotezę. Problemos analizė yra nukreipta į susijusių priežasčių ir pasekmių nustatymą. Tik gili ir išsami problemos analizė gali atskleisti jos tikrąsias priežastis ir padėti parinkti teisingą sprendimo būdą. Analizės tikslas yra užtikrinti, kad būtų identifikuotos ir vėliau pašalintos „pagrindinės priežastys“, o ne problemos simptomai (pasekmės).

5 pav. Aštuonių žingsnių problemos formulavimo procesas.

Šaltinis: Wagner, T. P. Using Root Cause Analysis in Public Policy Pedagogy. Journal of Public Affairs Education, 2014, p. 229-440

Analizuojant problemą, svarbu atsižvelgti, kad visuma šaltinių „kultūrinės vertybės, parama interesų grupėms, mokslinė informacija ir specialistų konsultacijos padeda formuoti problemos apibrėžimą“.¹⁶ Problemos analizei galėtų pasitarnauti įvairūs duomenų šaltiniai, pvz., galiojančio teisinio reguliavimo (ex post) poveikio vertinimas (jeigu toks buvo atliktas), kiti tos srities analitiniai šaltiniai (įvairios studijos, tyrimai, tarptautinių organizacijų teikiami rodikliai, indeksai ir kt.), statistiniai duomenys, viešųjų konsultacijų metu gauta informacija ir kt. Galbūt prireiks rinkti pirminius duomenis, nes problema yra mažai nagrinėta ir neįmanoma jos suprasti remiantis vien antriniais duomenų šaltiniais.

Problemos mastas nustatomas identifikuojant problemos pasekmes ir jas atskleidžiant per kiekybinius (išmatuojamus) rodiklius (pvz., Kiek daug? Kiek ilgai?). Reikėtų neapsiriboti tik dabartinės situacijos analize, bet išnagrinėti kaip ji keitėsi per pastaruosius 3-5 metus (situacijos raidos tendencijos atskleistų, ar situacija prastėja ar gerėja ir pan.) (pvz., Kiek daugiau?)

Nustačius, kad problema egzistuoja, reikia pereiti prie problemos priežasčių analizės. Svarbu suprasti, kad priežastys ir pasekmės yra begalybės dalis. Todėl, pavyzdžiui, kompleksiskumui mažinti padeda „5 kodėl“ (angl. Why-Why Analysis arba 5 why analysis) metodas, kuris siūlo apriboti šį priežasčių-pasekmių procesą iki penkių žingsnių.

Padeda ir Pagrindinių priežasčių sąvoka (angl. root cause). Pagrindinė priežastis – tai priežastis, kurią pašalinus ar ją kontroliuojant gali išnykti, sumažėti problema ar būti užkirstas kelias jos atsiradimui. Pagrindinių priežasčių analizė (angl. root cause analysis) yra įdomi tuo, kad ji atkreipia dėmesį į priežasčių hierarchiją: jos metu priežastys yra modeliuojamos į priežastinę seką, jas išrūšiuojant taip, kad išsiaiškintama, kurios yra pagrindinės problemos priežastys (root causes), papildomai skirstant jas į pirmines ir antrines. Šis požiūris supranta sprendžiamą problemą, kaip pirminių pagrindinių priežasčių pasekmę (o pasekmių (simptomų) priežastis yra pati sprendžiama problema); tuo tarpu,

pirminės pagrindinės priežastys yra sąlygojamos antrinių pagrindinių priežasčių.¹⁷ Sumodeliavus šitaip identifiкуotas priežastis problemos sprendimas yra ieškomas atsižvelgiant į pirmines pagrindines priežastis ir tik tas, kurias galima išspręsti (žr. 3 pav., 8 etapas).

Svarbus problemos analizės elementas yra „susieti“ problemą su visuomene, t.y., identifiкуotos tikslinės grupės, kurioms ši situacija daro neigiamą poveikį ar kurias gali paveikti planuojami pokyčiai (pvz., teisės akto įgyvendinimas)¹⁸. Svarbu atsižvelgti, kad tikslinės grupės (pvz., ūkio subjektai ir vartotojai) gali skirtingai vertinti esamą situaciją, todėl jau apibrėžiant problemą reikia identifiкуoti situacijos veikiamas visuomenės grupes ir jų požiūrių skirtumus, nes tai vėliau padės atliekant poveikio vertinimą (ieškant optimalaus problemos sprendimo). Taip pat svarbu „susieti“ problemą su valstybe, identifiкуojant valstybės valdymo sritis su kuriomis susijusi problema pvz., geografiškai, pagal politinę jurisdikciją arba pagal ekonomikos sektorius, pagal tikslines grupes.

Taip pat, reiktų įvertinti esamą šios srities teisinį reguliavimą ar tokio reguliavimo trūkumą, reguliuojamoje srityje atsiradusius pokyčius, sąsajas su kitomis viešosios politikos sritimis ir pan. Viena iš problemos atsiradimą sąlygojusių priežasčių gali būti galiojančios, bet netinkamai pasirinktos ar netinkamai įgyvendinamos reguliavimo priemonės: perteklinis ar prieštaringas teisinis reguliavimas, neaiški institucinė atsakomybė, netinkama teisės aktų įgyvendinimo priežiūra, nepakankama informacijos apie nustatytus reikalavimus sklaida, neveikiantis sankcijų mechanizmas ir pan. Kadangi problemos apibrėžimas yra sąlygojamas ir vertybių bei įsitikinimų apie valstybės ir žmogaus, visuomenės narių santykį, reikia aptarti šias vertybes ir nuostatas. Ieškant problemos priežasčių, padėtų susiformavusios dabartinės praktikos (pvz., galiojančio teisinio reguliavimo) istorinė analizė.

Kaip numatyta Teisėkūros pagrindų įstatyme, Vyriausybė turėtų naudoti viešosios politikos intervencijas tik tais atvejais, kai tai yra būtina¹⁹. Teisinis reguliavimas leidžia pašalinti rinkos

¹⁶ Wagner, T. P. Using Root Cause Analysis in Public Policy Pedagogy. Journal of Public Affairs Education, 2014, p. 430.

¹⁷ Wagner, T. P. Using Root Cause Analysis in Public Policy Pedagogy. Journal of Public Affairs Education, 2014, p. 429-440.

¹⁸ Plačiau apie tikslines grupes žr.6 priedą.

¹⁹ 3 str. numato, kad teisės akto projektas turi būti rengiamas ir teisės aktas priimamas tik tuo atveju, kai siekiamų tikslų negalima pasiekti kitomis priemonėmis; pasirinktos teisinio reguliavimo priemonės turi kelti kuo mažesnę administracinę ir kitokią našta, nevaržyti subjektų teisių daugiau, negu reikia teisinio reguliavimo tikslams pasiekti.

funkcionavimo trūkumus, spręsti visuomenės saugumo, socialinės politikos ir kitus klausimus, ginti viešuosius interesus, kai tai pateisinama problemos apimtys, sąnaudų ir laukiamos naudos požiūriu. Todėl prieš teikiant naują teisinio reguliavimo iniciatyvą, rekomenduotina įvertinti kokios būtų pasekmės nekeičiant galiojančio teisinio reguliavimo (status quo arba „nieko neveikimo“ scenarijus – plačiau apie tai kituose skyriuose). Taip pat svarbu įvertinti, ar problemos negalima išspręsti kitomis, nereguliacinio pobūdžio priemonėmis, tokiomis kaip savireguliacijos mechanizmai, visuomenės informavimo kampanijos ir pan. Atliekant poveikio vertinimą, siūloma pateikti argumentus, kurie paaiškintų, kodėl problemai išspręsti netinka nereguliaciniai sprendimai ir pagrįstų Vyriausybės intervencijos būtinybę.

Reikia skirti tarp problemos analizės (supratimo)

ir aprašymo. Problema (problemos teiginys turėtų būti aiškiai, glaustai suformuluota („kas yra blogai“ ir „kodėl tai yra blogai“). Problemos formuluotė (Problemos teiginys) turėtų būti pagrįsta duomenimis:

Aprašant problemą turėtų būti atsakyta į tokius pagrindinius klausimus:

- Kokią problemą siekiama išspręsti?
 - Koks yra problemos mastas?
 - Kokios priežastys lėmė problemos atsiradimą, kurios iš jų svarbiausios?
 - Kokioms tikslinėms grupėms (ūkio subjektai, gyventojų grupės ir kt.) problema daro neigiamą poveikį?
 - Kaip klostėsi situacija ir kaip ji toliau klostytųsi, jei nebūtų imtasi jokių priemonių?
- Išsami problemos analizės eiga su pavyzdžiais pateikiama 3 priede.

Remiantis šiais kriterijais bus vertinama atlikto poveikio vertinimo kokybė:

- Ar problema suformuluota aiškiai ir suprantamai?
- Ar aiškus problemos mastas? Ar jis pagrįstas įrodymais?
- Ar aišku, kokias tikslines grupes esama situacija veikia neigiamai?
- Ar aiškiai išdėstytos problemos atsiradimo priežastys?
- Ar tinkamai pagrįstas viešosios intervencijos poreikis?

2 etapas. Tikslų nustatymas

Apibrėžus problemą ir ją sąlygojančias priežastis, suformuluojami viešosios politikos intervencijos tikslas arba keli tikslai. Tam tikrais atvejais gali būti keliami keli prieštaringi tikslai, 4 priede pateikiami patarimai kaip tokie tikslai gali būti suderinti. Tikslai susieja problemos ir jos priežasčių analizę su galimomis sprendimų alternatyvomis.

4 priede paaiškinta, kaip nustatyti ir aprašyti tikslus: kokie turi būti tikslai (jiems keliami reikalavimai, kriterijai), kaip skirstomi tikslai pagal jų reikšmingumą (strateginiai ir kiti tikslai), kokios tikslų tarpusavio sąsajos (jų sinergija arba kompromisai). Taip pat paaiškinama, kaip susieti tikslus su problemomis („tikslų medis“).

Aprašant tikslus turėtų būti atsakyta į tokius pagrindinius klausimus:

- Kokių rezultatų tikimės pasiekti įgyvendinus teisėkūros iniciatyvą (parengus ir priėmus teisės akto projektą)?
- Kokie strateginiai tikslai susiję su planuojama viešosios politikos intervencija?
- Ar galime nustatyti kiekybinius tikslus, kurių sieksime norėdami išspręsti problemą?
- Jeigu nustatomi keli tikslai, ar jie suderinami tarpusavyje?
- Kaip tikslai susiję su problemos išsprendimu?

Tikslų formulavimo klausimai ir jų pavyzdžiai pateikiami 4 priede.

Remiantis šiais kriterijais bus vertinama atlikto poveikio vertinimo kokybė:

- Ar suformuluoti tikslai yra aiškūs, konkretūs, išmatuojami, tinkami?
- Ar tikslai logiškai susieti su problemomis ir jų priežastimis?
- Jeigu nustatyti keli tikslai, ar jie tinkamai suderinti tarpusavyje?

3 etapas. Alternatyvų nustatymas

Viešosios politikos tikslų galima pasiekti įvairiais būdais – vienas geriau nei kitais (t. y. mažesnėmis sąnaudomis ir nesukeliant žymesnių neigiamų pasekmių). Todėl politikos alternatyvų identifikavimas poveikio vertinimo procese yra itin svarbus etapas. Galimų alternatyvų pasirinkimo galimybės skirsis priklausomai nuo konkrečios viešosios politikos problemos pobūdžio, specifikos ir jos masto.

Paprastai bent trijų alternatyvų apsvarstymas yra laikomas būtinu minimumu, tačiau tikslinga išnagrinėti daugiau scenarijų (ypač kai atliekamas išsamesnis poveikio vertinimas).

Tarp galimų alternatyvų yra ir vadinamasis „nieko neveikimo“ (status quo) scenarijus, t. y. alternatyva, kai nesiimama jokių papildomų veiksmų lyginant su

esama situacija. Status quo laikoma atskaitos tašku, su kuriuo lyginamos ir pagal kurį vertinamos kitos alternatyvos.

Teisėkūros pagrindų įstatymo 3 str. įteisinti tikslingumo ir proporcingumo principai numato, kad teisės akto projektas turėtų būti rengiamas ir teisės aktas priimamas tik tuo atveju, kai siekiamų tikslų negalima pasiekti kitomis priemonėmis, o numatomas teisinis reguliavimas neturi subjektus suvaržyti daugiau, negu būtina viešosios politikos tikslams pasiekti. Todėl pradedant rengti poveikio vertinimą, turėtų būti apsvarstomos ir įvertinamos nereguliacinio pobūdžio priemonių (pvz., informacinės kampanijos, įmonių savireguliacija, mokesčių įvedimas ir kt.) taikymo galimybės (t.y. alternatyvos).

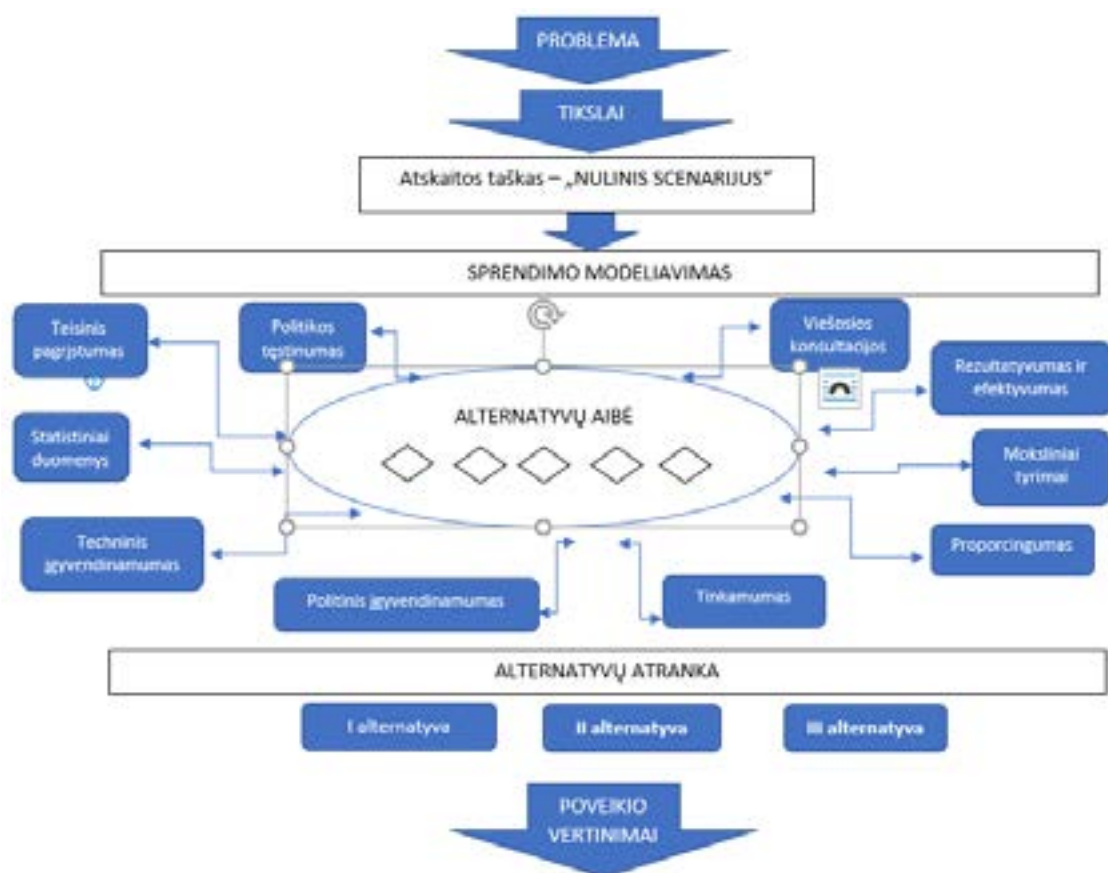
Pagrindiniai žingsniai:

1. Aprašomas status quo scenarijus, kuris leidžia apibūdinti esamą viešosios politikos turinį, galiojantį teisinį reguliavimą bei dabartinei situacijai poveikį darančius veiksniai.
2. Suformuluojamos visos galimos problemos sprendimo alternatyvos (įskaitant ir nereguliacinio pobūdžio).
3. Iš galimų alternatyvų atrenkamos perspektyviausios ir realiausios (paprastai trys, įskaitant ir status quo).
4. Įvertinami būsimi teisinio reguliavimo ir instituciniai pokyčiai, kurių, lyginant su esama padėtimi (status quo), pareikalautų alternatyvų įgyvendinimas.
5. Atrinktos alternatyvos pagrindžiamos aiškiomis bei realiomis įgyvendinimo prielaidomis. Jos toliau išsamiai analizuojamos kitame poveikio vertinimo etape (žr. 4 etapą).

Atsirinkti galimas sprendimų alternatyvas padeda nestandartinis mąstymas, politinių ar visuomeninių iniciatyvų analizė ir konsultacijos su interesus turinčiomis šalimis. Tinkamas alternatyvų parinkimas – vienas pagrindinių poveikio vertinimo proceso etapų, nuo kurio dideli dalimi priklausys poveikio vertinimo rezultatai. Šiame etape svarbu nešališkai ir be išankstinių nuostatų įvertinti galimas problemas sprendimo alternatyvas.

Išankstinis alternatyvų įvertinimas padeda geriau suprasti priežastinį ryšį tarp sprendžiamos problemos ir siūlomo sprendimo, identifikuoti pagrindinius naudos gavėjus ir tuos, kuriems siūlomas sprendimas nebus naudingas (plačiau apie tai žr. 4 etapo aprašymą).

6 pav. Alternatyvų atrinkimo grandinė

Prieš rengiant teisės akto projektą turėtų būti įvertinamos visos galimos neteisinės ir teisinio reguliavimo alternatyvos. Poveikio vertinime reiktų nurodyti visas apsvarstytas alternatyvas ir pateikti

argumentus, kodėl kai kurios iš jų atmetos, o kitos paliktos tolesnei analizei. Alternatyvų formuluotės turėtų būti aiškios, ir vienareikšmiškai suprantamos.

Remiantis šiais kriterijais bus vertinama atlikto poveikio vertinimo kokybė:

- Ar tinkamais argumentais remtasi atmetant kitas alternatyvas kaip neperspektyvias tolesnei analizei?
- Kaip buvo užtikrinta, kad visos galimos alternatyvos buvo įvardintos ir apsvarstytos?

4 etapas. Alternatyvų poveikio vertinimas

Šiame etape atliekamas kiekvienos iš anksčiau atrinktų alternatyvų galimo poveikio įvairioms viešojo ir privataus gyvenimo sritims vertinimas. Įvertinti tikėtiną poveikį ekonomikai, valstybės finansams, socialinei aplinkai ir kitoms sritims – tai esminė kiekvieno poveikio vertinimo užduotis.

Viešosios politikos iniciatyvos ir siūlomas teisinis reguliavimas turi atnešti naudą visai visuomenei ar tam tikroms jos grupėms. Tačiau viešosios politikos sprendimai atskiroms visuomenės grupėms gali daryti ne tik teigiamą, bet ir neigiamą poveikį, tiesioginį ar netiesioginį. Kai kuriais atvejais tikslinga paskaičiuoti trumpalaikį poveikį ir poveikį ilgalaikėje perspektyvoje.

Galimų neigiamų poveikių identifikavimas ir jų įvertinimas kiekvienai alternatyvai atskirai vėliau (penktame etape) leis jas palyginti ir išsirinkti tą, kuri galėtų atnešti didžiausią naudą visuomenei, t. y. leistų pasiekti deklaruojamų viešosios politikos tikslų mažiausiomis sąnaudomis. Siekiant rasti geriausią problemos sprendimo būdą, svarbu įvertinti bent tris sprendimo alternatyvas.

Pirmajame poveikio vertinimo etape jau buvo identifiкуotos visuomenės grupės, kurioms neišspręsta problema daro neigiamą poveikį. Ketvirtajame etape būtina aiškiai identifiкуoti tikslines grupes, kurias paveiks planuojamas sprendimas (tiksliau, trečiame etape pasirinktos skirtingos sprendimo alternatyvos).

Pagrindiniai klausimai

- Kaip nustatyti, kokias tikslines grupes paveiks planuojamas sprendimas?
- Kokį poveikį patirs kiekviena iš tikslinių grupių?

Tikslinės grupės – tai tos visuomenės grupės ir ūkio subjektai, kuriems bus taikomas naujas teisinis reguliavimas ir kurie dėl to patirs tam tikras pasekmes. Vertinantį tikėtiną poveikį atskiroms tikslinėms grupėms, verta išskirti „naudos gavėjus“, kuriems naujasis reguliavimas bus naudingas ir tuos, kuriems teks didžioji dalis naujo reguliavimo sukeltos prisitaikymo naštos. Tikslinėms grupėms taip pat turėtų būti priskirtos viešojo sektoriaus institucijos atsakingos už būsimo teisės akto įgyvendinimą ir kontrolę.

Sudarydami poveikį patirsiančių tikslinių grupių sąrašą, pasinaudokite pavyzdžiais pateikiamais 6 priede.

Kaip minėta aukščiau, tikslinės grupės gali susidurti su labai įvairaus pobūdžio poveikiu. Naujų teisės aktų

priėmimas sukelia pasekmes įmonėms, vartotojams ir kitoms tikslinėms grupėms, nes jų įgyvendinimas susijęs su tam tikromis sąnaudomis prisitaikant prie naujų reikalavimų (tokios sąnaudos gali būti susiję su gamybos proceso pakeitimu, administracinėmis ir kitomis sąnaudomis).

Reguliavimo pokyčiai ir naujų teisės aktų įgyvendinimas taip pat gali sąlygoti tiesiogines valstybės institucijų sąnaudas (pvz. informacinių sistemų sukūrimas, naujų funkcijų, susijusių su teisės aktų įgyvendinimo priežiūra ir kontrole, įgyvendinimas).

Tiesioginiam poveikiui priskiriamos teisinio reguliavimo pokyčių pasekmės toms visuomenės grupėms, kurioms šis reguliavimas taikomas – tikslinės grupės. Netiesioginį poveikį paprastai

patiria visuomenės grupės, kurių elgesio naujas reguliavimas nesiekia pakeisti (kai kuriais atvejais netiesioginį poveikį gali patirti ir tikslinės grupės). Netiesioginis poveikis dažniausiai susijęs su darbo našumo, konkurencingumo, rinkos struktūros pokyčiais, inovacijomis, poveikiu aplinkos apsaugai ir pan.

Atskirai turėtų būti įvertintas ne tik tiesioginis ir netiesioginis, bet ir trumpalaikis bei ilgalaikis poveikis. Pavyzdžiui, teisės akte nustatant įpareigojimą teikti informaciją, vertinama, kiek darbuotojai sugaiš laiko tą atlikti trumpalaikėje perspektyvoje ir ilgalaikėje perspektyvoje (kai bus sukurta tinkamai veikianti informacijos pateikimo sistema, o darbuotojai bus apmokyti).

Poveikiui įvertinti naudojami įvairūs metodai: makroekonominis modeliavimas, poveikio vertinimas remiantis loginiais modeliais, faktų lyginimo analizė, konsultacijos su atsakingomis institucijomis, interesų grupėmis ir visuomene.

Identifikuojant galimą poveikį, vertėtų pasiremti Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo metodikos priede esančiu klausimynu apie poveikį atskiroms viešosios politikos sritims. Rekomenduojama ieškoti analogijų ir remtis panašiais poveikio vertinimais ar tyrimais atliktais kitose ES, EBPO valstybėse narėse, Europos Komisijoje ir įvertinti galimybes pritaikyti tokius

pačius analizės metodus ar šių vertinimų rezultatus. Lietuvoje per pastaruosius dvidešimt metų susikaupe gana didelė poveikio vertinimų biblioteka, kurioje sukauptos tokių vertinimų ataskaitos.²⁰ Todėl verta pasidomėti, ar anksčiau nebuvo bandymų spręsti panašias viešosios politikos problemas ir įvertinti sprendimų poveikį. Skirtingų poveikio aspektų įvertinimui rekomenduojama vadovautis įvairių institucijų parengtais vadovais, gairėmis, metodikomis ir kitais metodiniais dokumentais – jų sąrašas ir nuorodos pateikiami 6 priede. Šiame priede taip pat pateiktos metodinės rekomendacijos kaip nuosekliai nagrinėti ir visapusiškai įvertinti kiekvienos iš pasirinktų alternatyvų laukiamą poveikį įvairiais aspektais.

Šio analizės etapo rezultatas – visoms nagrinėjamos alternatyvoms turėtų būti identifikuotos poveikį patirsiančios tikslinės grupės, jų patiriamas poveikis, jo intensyvumas ir reikšmingumas. Ypač svarbu pabrėžti, kad visų apsvaistytų alternatyvų atvejais turi būti tinkamai palyginamas kiekvienos jų teigiamas ir neigiamas poveikis jį galinčioms patirti visuomenės grupėms. Turbūt dažniausiai daroma poveikio vertinimo klaida yra netinkamas alternatyvų lyginimas, kai iš anksto pasirenkamos alternatyvos atveju pateikiama tik numatoma nauda, nurodant, kad neigiamo poveikio nenumatoma, o atmestų alternatyvų atvejais pateikiamas tik numatomas neigiamas poveikis.

Remiantis šiais kriterijais bus vertinama atlikto poveikio vertinimo kokybė:

- Ar aiškiai nurodyta, kokios tikslinės grupės turėtų patirti poveikį?
- Ar įvertintas visų alternatyvų poveikis kiekvienai tikslinei grupei?
- Ar įvertintas teigiamas ir neigiamas poveikis, tiesioginis ir netiesioginis poveikis? Ar tinkamai argumentuoti (pagrįsti) tie atvejai, kai poveikio nesitikima?
- Ar poveikis įvertintas kiekybiškai? Ar apskaičiuotos sąnaudos ir nauda pinigine išraiška? Jei neapskaičiuota, ar pateikta argumentacija, kodėl neapskaičiuota?
- Ar poveikio vertinimui pasirinkti tinkami metodai, duomenų šaltiniai? Ar pateikti visi skaičiavimai, duomenys, kita poveikio įvertinimui reikalinga informacija? Ar skaičiavimai tikslūs?

²⁰ STRATA surinko atliktų poveikių vertinimų biblioteką. 2020 m. kovo mėn. atvarta prieiga prie šių resursų: <https://strata.gov.lt/lt/poveikio-vertinimas/atlikto-poveikio-vertinimu-katalogas>

5 etapas. Alternatyvų palyginimas ir tinkamiausios alternatyvos išrinkimas

Analizuojant planuojamos teisėkūros iniciatyvos poveikį, turėtų būti palygintos visų nagrinėjamų intervencijos alternatyvų pasekmės. Tai leistų teik palyginti laukiamą tiesioginį kiekvienos iš alternatyvų poveikį konkrečiai viešosios politikos sričiai, tiek ir kiekvienos jų platesnę socialinę – ekonominę naudą (arba neigiamą poveikį) visuomenei. Tuo pagrindu būtų galima atrinkti tinkamiausią iš svarstyty alternatyvų.

Tinkamiausia (optimali) alternatyva – tai tokia alternatyva, kuri leidžia pasiekti siekiamų tikslų mažiausiomis sąnaudomis ir nesukelia neigiamų pašalinių pasekmių (arba sukelia santykinai nedideles neigiamas pasekmes). Gairėse pateikiami įvairūs analizės būdai ir metodai, kuriais naudojantis galima nustatyti konkrečios teisėkūros iniciatyvos tiesiogines ir netiesiogines sąnaudas ir naudą.

Kiekybinės ir kokybinės analizės detalumo ir pagrindimo laipsnis gali skirtis priklausomai nuo

viešosios politikos srities, spręstinos problemos ir planuojamo teisinio reguliavimo pobūdžio. Vertinant poveikį, reiktų remtis proporcingumo principu – ku didesnis yra numatomas poveikis, tuo gilesnė ir detalesnė analizė reikalinga. Tačiau ne visais atvejais pakaks kiekybinių duomenų, kurie leistų atlikti planuojamo teisinio reguliavimo sąnaudų-naudos analizę ir kiekybiškai (pinigine išraiška) įvertinti poveikio mastą bei palyginti skirtingų alternatyvų poveikį. Dažnu atveju teks pasitenkinti daliniais kiekybiniais vertinimais, atskirų sąnaudų ir naudos aspektų kiekybiniu įvertinimu ar detaliu sąnaudų ir naudos aprašymu. Paprasčiausias variantas – detalus kiekvienos alternatyvos privalumų ir trūkumų aprašymas.

Tačiau bet kuriuo atveju, pasirinkti analizės metodai turėtų pateikti laukiamą integruotą poveikį, kuris apimtų ekonominius socialinius, aplinkosaugos ir kitus svarbius aspektus kiek įmanoma įvertintus kiekybiškai.

Pagrindiniai klausimai

- Kaip nustatyti kiekvienos alternatyvos sąnaudas ir naudą?
- Kaip pasirinkti tinkamiausią alternatyvą?

Alternatyvų kiekybiniam vertinimui ir kokybiškam palyginimui atlikti naudojamos skaičiuoklės ir įverčiai pateikiami 7 priede. Sprendimo alternatyvų palyginimui ir optimalios alternatyvos atrinkimui rekomenduojami metodai aprašyti 8 priede:

- Sąnaudų – naudos analizė;
- Sąnaudų efektyvumo analizė;
- Daugiakriterinė analizė;
- Kontrafaktinė analizė.

Kriterijai alternatyvų poveikiui apskaičiuoti ir tinkamiausiai alternatyvai pasirinkti:

- Ar pagrįstai nustatyti ir panaudoti skaičiavimuose naudojami įverčiai?
- Ar alternatyvos palygintos pagal sąnaudų ir naudos ir bei sąnaudų ir ekonominės-socialinės naudos kriterijus?

6 etapas. Pasirinktos alternatyvos įgyvendinimo stebėseną ir ex-post vertinimas

Galiojanti Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo metodika numato, kad ex ante poveikio vertinimas baigiasi tinkamiausios (optimalios) alternatyvos, kuri įgyvendinama parengiant ir priimant atitinkamą teisės aktą, pasirinkimu. Tačiau teisėkūros procesas neturėtų baigtis teisės akto pasirašymu ir paskelbimu. Daugelyje ES ir EBPO valstybių atliekant ex ante poveikio vertinimą numatoma, kaip bus stebimas ir vertinamas pasirinktos alternatyvos įgyvendinimas ir atitinkamos nuostatos įrašomos teisės akto projekte (paprastai tai taikytina tik svarbiausiems teisės aktams). Iki šiol Lietuvoje tokia praktika nebuvo taikoma.

Pasirinktos alternatyvos įgyvendinimo stebėseną ir ex-post vertinimas padeda įvertinti, ar buvo pasiekti numatyti tikslai ir ar pasirinkta alternatyva buvo geriausias problemos sprendimas. 2020 m. balandžio 1 d. įsigalioja Teisėkūros pagrindų įstatymo ketvirtojo skirsnio (23 – 243 str.) pakeitimai, kurie

numato į įstatymus įtraukti nuostatas dėl galiojančio teisinio reguliavimo poveikio ex post vertinimo.

Toliau šiame įstatymo skyriuje pateikiamos rekomendacijos kaip suplanuoti pasirinktos teisinio reguliavimo alternatyvos įgyvendinimo stebėseną ir vertinimą. Teisėkūros pagrindų įstatymo 24 str. numatytais atvejais rekomenduojama šį etapą įtraukti į teisinio reguliavimo ex ante poveikio vertinimus.

Atliekant ex post vertinimus, siekiama įvertinti ar buvo pasiektas viešosios politikos tikslas deklaruotas rengiant teisės akto projektą, kokie pasiekti teisės akto įgyvendinimo rezultatai, ar pakankamai veiksminga buvo tos srities viešoji politika, t. y. vertinama, ar valdžios veiksmai pasiekė pageidaujamų rezultatų, ar efektyviai buvo panaudoti valstybės ištekliai.

Pagrindinis klausimas

- Kaip turėtų būti vertinamas teisėkūros iniciatyvos (teisės akto projekto) įgyvendinimo veiksmingumas?

Klausimai, kurie turėtų padėti suplanuoti pasirinktos alternatyvos įgyvendinimo stebėseną ir ex-post vertinimą su pavyzdžiais, pateikiami 8 priede.

Pasirinktos alternatyvos įgyvendinimo stebėsenos kriterijai:

- Ar numatyti pasirinktos alternatyvos įgyvendinimo stebėsenos rodikliai? Ar jie tinkami?
- Ar numatyti duomenų šaltiniai, duomenų rinkimo dažnumas? Kaip bus užtikrinama duomenų kokybė?
- Ar numatytos atsakingos institucijos, atliksiančios stebėseną ir ex-post vertinimą?

Priedai

1 priedas. Sprendimų poveikio vertinimo tipai

Pagal poveikio vertinimų atlikimo laiką viešosios politikos cikle²¹ yra skiriami ex ante (išankstiniai), tarpiniai ir ex post (baigiamieji) vertinimai. Galimi ir kiti poveikio vertinimo klasifikavimo kriterijai (žr. žemiau):

1) Pagal laiką viešosios politikos cikle:

a. Išankstinis (ex ante), kuris pradedamas rengti pradinėje proceso stadijoje (prieš pradedant rengti teisės akto ar kito sprendimo projektą). Išankstinis poveikio vertinimas turi dvejopą tikslą: padėti pasirinkti optimalią (tinkamiausią) sprendimo alternatyvą ir surinkti pradinis duomenis numatomiems ex post poveikio vertinimams (nes būtent ex ante momentu galima užfiksuoti duomenis, kurie leis apskaičiuoti tikrą pasirinkto sprendimo poveikį).

Pavyzdys:

Lina Šleinotaitė – Budrienė (2003) Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2002/96/EB dėl elektros ir elektroninės įrangos atliekų Lietuvoje įgyvendinimo poveikio vertinimas http://urm.lt/uploads/default/documents/uzienio_politika/ES/ES_tyrimai/43_%20Elektros_atliekos_santrauka.pdf

b. Tarpinis (mid-term), kuris dažniausiai taikomas atliekant įvairių programų²² įgyvendinimo vertinimus. Teisinio reguliavimo poveikių vertinimo metodologijoje jis netaikomas;

Pavyzdys:

PPMI (2019) Veiksmų programos prioriteto „Visuomenės poreikius atitinkantis ir pažangus viešasis valdymas“ įgyvendinimo tarpinis pažangos vertinimas. <https://www.esinvesticijos.lt/lt/dokumentai/veiksmu-programos-prioriteto-visuomenes-poreikius-atitinkantis-ir-pazangus-viesasis-valdymas-igyvendinimo-tarpinis-pazangos-vertinimas>

c. Baigiamasis (ex post), kurio pagalba įvertinama kurios nors srities viešoji politika, programa ar kitas sprendimas tam tikru laikotarpiu (paprastai tokia peržiūra yra skirta tokios politikos ar kito sprendimo tobulinimui). Baigiamojo poveikio vertinimo tikslas tobulinti esamą teisinį reguliavimą, programų rengimą ir įgyvendinimą, pasiūlyti išryškėjusių problemų sprendimo būdus. Atskirais atvejais ex-post vertinimas gali

²¹ Politikos ciklu laikomas visas sprendimų priėmimo procesas, prasidedantis sprendimo problemai analize ir pasibaigiantis galiojančios viešosios politikos peržiūra. Politikos ciklą sudaro keletas etapų, iš kurių svarbiausi yra problemos apibrėžimas, politikos formavimas, sprendimo priėmimas, politikos įgyvendinimas ir politikos vertinimas.

²² Nacionalinės pažangos, atskirų valdymo sričių plėtros, strateginio veiklos plano ir kitos programos vertinamos pagal Programų vertinimo metodiką (<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.404942>) ir Programų vertinimo metodikos taikymo rekomendacijas (https://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/LT_ver/Veiklos_sritys/Veiklos_efektyvumo_tobulinimas/PVrekomendacijos2011.pdf)

padėti nustatyti nepasiteisinusias viešosios politikos įgyvendinimo priemones (įskaitant ir finansinių išteklių skyrimą), sukeliančias nenumatytų neigiamų pasekmių, kurių įgyvendinimą reikia sustabdyti.

Pavyzdys:

Ekonominės konsultacijos ir tyrimai (2007) Lietuvos integracijos į ES poveikio Lietuvos ekonomikai 2002–2006 metais (ex-post) vertinimas. http://urm.lt/uploads/default/documents/uzienio_politika/ES/ES_tyrimai/7_%20Ex_post_ataskaita.pdf

ESTEP Vilnius (2015) Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos (tvarkybos) paskatų sistemos vertinimas. Vertinimas parengtas Vyriausybės kanceliarijos užsakymu, įgyvendinant į rezultatus orientuoto valdymo tobulinimo projektą (RESST)

ESTEP (2011) Korupcijos prevencijos įstatymo poveikio vertinimas. Vertinimas parengtas Vyriausybės kanceliarijos užsakymu, įgyvendinant į rezultatus orientuoto valdymo tobulinimo projektą (VORT - 3). https://www.stt.lt/documents/korupcijos_prevencija/Korup_preven_ist_ex-post_vertinimas.pdf

2) Pagal vertinimo išsamumą:

a. Preliminarus poveikio vertinimas, kuris yra nedidelės apimties, paprastai rengiamas remiantis antriniais duomenimis, jau sukurta ir paskelbta informacija, faktais. Šis vertinimas paprastai atliekamas pradiniam teisės akto rengimo etape (bet prieš rengiant teisės akto projektą). Nepaisant nedidelės apimties, toks poveikio vertinimas turi būti atliekamas atsižvelgiant į aukščiau išvardintus poveikio vertinimo principus ir įvertinus galimas alternatyvas;

b. Didesnio poveikio teisėkūros iniciatyvų poveikio vertinimas.

Pavyzdys:

Peter Futo (2000) Europos ekonominės bendrijos Žemų įtampų direktyvos perkėlimo į Lietuvos teisę sprendimų (dalinis) poveikio vertinimas. Vertinimas atliktas Europos komiteto prie LRV užsakymu; jis finansuotas PHARE SEIL projekto lėšomis. Ataskaita nepaskelbta. Prioritetinių teisėkūros iniciatyvų vertinimo ataskaitą žr. http://urm.lt/uploads/default/documents/uzienio_politika/ES/ES_tyrimai/77_%20Itampa_ataskaita.pdf

3) Pagal vertinimo organizavimą:

a. Vidaus, kuris atliekamas vertinimą inicijuojančios institucijos vidaus pajėgomis ir ištekliais;

b. Išorės, kuris atliekamas išorės ekspertų vertinimą inicijuojančios institucijos užsakymu.

c. Mišrus, kuris atliekant derinant vidaus ir išorės pajėgas.

4) Pagal vertinimo objektą:

a. Reguluojančių (normatyvinių) teisės aktų; šiam tipui priskirtinas ES teisės aktų perkėlimo į nacionalinę teisės sistemą poveikio vertinimas;

Pavyzdys:

Ekonominės konsultacijos ir tyrimai (2001) Tarybos direktyvos 98/93/EB, pataisančios direktyvą 68/414/EEB, įpareigojančią EEB valstybes nares išlaikyti privalomasias žalos naftos ir (arba) naftos produktų atsargas, įgyvendinimo pasekmių įvertinimas. http://urm.lt/uploads/default/documents/uzienio_politika/ES/ES_tyrimai/64_%20Naftos_atsargos_ataskaita.pdf

b. Valstybės biudžeto ir kitų programų;

Pavyzdys:

VPVI (2011) Inovacijų skatinimo politikos vertinimas. Vertinimas parengtas, įgyvendinant I rezultatus orientuoto valdymo tobulinimo projekto Vyriausybei atskaitingų institucijų funkcijų analizės ir biudžeto programų vertinimo paprojektį (VORT-2); ataskaita neskelbta

ESTEP Vilnius (2016) 2007–2013 m. Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos priemonės „Socialinio dialogo skatinimas“ poveikio, efektyvumo ir sukurtų rezultatų vertinimas. Vertinimas atliktas Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos užsakymu. <https://www.esinvesticijos.lt/lt/dokumentai/2007-2013-m-zmogiskuju-istekliu-pletros-veiksmu-programos-priemones-socialinio-dialogo-skatinimas-poveikio-efektyvumo-ir-sukurtu-rezultatu-vertinimo-santrauka>

c. Investicinių projektų.

Pavyzdys:

Investicinių projektų poveikio vertinimai nėra viešai skelbiami, bet kai kurie pavyzdžiai yra Centrinės projektų valdymo agentūros (CPVA) parengtose Viešųjų investicijų projektų sąnaudų ir naudos analizės metodinėse rekomendacijose. [https://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/LT_ver/Veiklos_sritys/Biud%20Eetas/Valstyb%C4%97s_kapitalo_investicijos/Su_valstyb%C4%97s_kapitalo_investicijomis_susij%C4%99_teis%C4%97s_aktai/Methodika\(2\).pdf](https://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/LT_ver/Veiklos_sritys/Biud%20Eetas/Valstyb%C4%97s_kapitalo_investicijos/Su_valstyb%C4%97s_kapitalo_investicijomis_susij%C4%99_teis%C4%97s_aktai/Methodika(2).pdf)

5) Pagal aprėptį:

a. Atskiro (vieno) teisės akto;

Pavyzdys:

Ekonominės konsultacijos ir tyrimai (2001) Tarybos direktyvos 98/93/EB, pataisančios direktyvą 68/414/EEB, įpareigojančią EEB valstybes nares išlaikyti privalomasias žalos naftos ir (arba) naftos produktų atsargas, įgyvendinimo pasekmių įvertinimas. http://urm.lt/uploads/default/documents/uzienio_politika/ES/ES_tyrimai/64_%20Naftos_atsargos_ataskaita.pdf

b. Viešosios politikos sritį (sektorių) reguliuojančių teisės aktų ar valstybės biudžeto programų;

Pavyzdys:

Lietuvos laisvosios rinkos institutas (2000) Krovinių vežimo kelių transportu politikos Lietuvai integruojantis į Europos Sąjungą studija http://urm.lt/uploads/default/documents/uzienio_politika/ES/ES_tyrimai/70_%20Kroviniu_vezimas_keliu_transportu_ataskaita.pdf

c. Poveikio atskiram subjektui – pavyzdžiui, konkrečiam verslo subjektui dėl reglamentavimo pokyčių.

Pavyzdys:

Prisitaikymo prie ES teisės aktų reikalavimų poveikis įmonei AB „Achema“ (2001 m.; ataskaita neskelbta)

2 priedas. Sprendimų poveikio vertinimo Lietuvoje sistemos ir jų istorija

Sprendimų poveikio vertinimo (SPV) Lietuvoje sudaro keturios poveikio vertinimo sistemos:

a) Lietuvos integracijos į Europos Sąjungą ir dalyvavimo joje poveikio vertinimo (Lietuvos pozicijų dėl ES institucijose svarstomų klausimų) sistema. Poveikio dėl ES svarstomų viešosios politikos iniciatyvų vertinimo parengimą (ex ante) ir kokybės priežiūrą koordinuoja Užsienio reikalų ministerija;

b) Vyriausybės lygiu priimamų teisės aktų (numatomo teisinio reguliavimo) ex ante poveikio vertinimo sistema, kurią koordinuoja ir atliktų poveikio vertinimų kokybę prižiūri Vyriausybės kanceliarija ir Vyriausybės strateginės analizės centras; galiojančio teisinio reguliavimo poveikio ex post vertinimą koordinuojančia institucija paskirta Teisingumo ministerija;

c) ES finansinių investicijų poveikio vertinimo sistema; šios srities poveikio vertinimų parengimą ir kokybės priežiūrą koordinuoja Finansų ministerija;

d) Išorės audito sistema. Valstybės kontrolė audituoja

(vertina) kai kurių viešosios politikos sprendimų poveikį, vertina biudžeto programas (ex post), o pagal Fiskalinės drausmės įstatymą – iš anksto (ex ante) vertina metinius valstybės biudžetus;

3.1 Lietuvos integracijos į Europos Sąjungą ir dalyvavimo joje poveikio vertinimo sistema

Lietuvos pasirengimą narystei Europos Sąjungoje ir derybas su ES koordinavusio Europos komiteto prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės iniciatyva 1998 m. buvo sukurta Lietuvos integracijos į Europos Sąjungą socialinių ir ekonominių pokyčių tyrimų programa. 1999 m. buvo parengti metodologiniai dokumentai, o 1999-2004 m. buvo užsakytos ir parengtos apie 60 poveikio vertinimo tyrimų ataskaitų. Šie vertinimai buvo finansuojami iš Lietuvos Respublikos biudžeto, dalį tyrimų bendrafinansavo ES PHARE ir Danijos dvišalė paramos Lietuvai programa.

Programa buvo tęsiama ir Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą (iki 2009 m.). Didžioji dalis 1999-2009 m. atliktų vertinimų ataskaitų yra skelbiamos Užsienio reikalų ministerijos internetiniame puslapyje.²³

²³ 2019.11.19 skelbiamos <http://urm.lt/default/lt/uzsienio-politika/uzsienio-politikos-prioritetai/lietuva-europos-sajungoje/narystes-es-poveikio-lietuvai-tyrimai>.

2006 m. Pasaulio banko paskelbtame ES 8 naujųjų šalių administracinių gebėjimų vertinime Lietuvos strateginio planavimo ir ES integracijos koordinavimo praktikos, įskaitant ir poveikio vertinimą, buvo įvertintos kaip labai geros.

Lietuvos integracijos į ES poveikio vertinimas vėlesniu laikotarpiu buvo tęsiamas Užsienio reikalų ministerijoje kaip projektinė veikla:

- LESSED projektas 2009-2012 m. (kaip ES struktūrinių fondų geresniam reglamentavimui skirta veikla): parengta apie 30 nedidelės apimties vertinimų dėl Lietuvai svarbių ES viešosios politikos tobulinimo iniciatyvų;
- Kaip sudėtinė Lietuvos pasirengimo pirmininkauti Europos Sąjungoje 2013 m. gebėjimų stiprinimo dalis, įskaitant mokymus Lietuvos institucijų darbuotojams, atsakingiems už pirmininkavimo ES Tarybai reikalus;
- 2014-2015 m. kaip Užsienio reikalų ministerijos Lietuvos ES politikos plėtros dalis: parengta 11 vertinimų ir galimybių studijų.²⁴
- Rengiant Lietuvos Respublikos pozicijas ES institucijose svarstomais klausimais privalomai vertinamas Europos Komisijos teisėkūros pasiūlymų poveikis Lietuvai (poveikis vertinamas remiantis Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo metodika). 2018-2019 m. URM iniciatyva įgyvendintas poveikio vertinimo gebėjimų stiprinimo projektas ir parengtos Rekomendacijos dėl naujų ES iniciatyvų projektų poveikio vertinimo.

3.2 Vyriausybės lygiu priimamų sprendimų (numatomo teisinio reguliavimo) poveikio vertinimo sistema

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2003 m. vasario 23 d. nutarimu Nr. 276 įteisino Sprendimų poveikio vertinimo metodiką ir nustatė prievolę vertinti visų Vyriausybės svarstymui teikiamų sprendimų, išskyrus techninius-administracinius, poveikį. Vėliau nutarimas kelis kartus buvo keičiamas, atsirado svarbių sektoringų metodologijų: antikorupcinio vertinimo, poveikio konkurencijai, poveikio verslui,

administracinės naštos verslui ir piliečiams vertinimo skaičiuoklės. Šiuo metu galiojančia Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo metodika turėtų vadovautis ne tik ministerijos, bet ir kitos valstybės ir savivaldybių institucijos bei įstaigos rengdamos teisės aktų projektus. Nuo 2009 m. Seimas, Vyriausybė ir jai pavaldžios įstaigos, savivaldybės viešina informaciją apie numatomus priimti sprendimus per e-Seimo informacinę sistemą TAIS.

Taip pat vertėtų paminėti kelis Vyriausybės kanceliarijos ir tuometės Ūkio ministerijos projektus, kuriais siekta pagerinti įrodymais grįsto valdymo kokybę ir SPV sistemą:

- i. 2009 m. atliktas SPV ir viešųjų konsultacijų sistemos vertinimas, siekiant pagerinti viešųjų konsultacijų dėl viešosios politikos praktiką;
- ii. 2009-2010 m. įgyvendintas biudžeto programų vertinimui skirtas į rezultatus orientuoto valdymo projektas (VORT 2);
- iii. 2010-2011 m. SPV sistemos tobulinimui skirtas į rezultatus orientuoto valdymo (VORT-3) projektas, kurio metu buvo peržiūrėta SPV sistema, parengta sąnaudų ir naudos metodika, baigiamojo (ex post) poveikio vertinimo metodika, atlikti penki išankstiniai (ex ante) ir trys baigiamieji (ex post) prioritetinių teisėkūros iniciatyvų poveikio vertinimai, apmokyta virš 100 valstybės tarnautojų;
- iv. 2014-2015 m. įgyvendinto RESST projekto metu buvo parengti keturi 2014-2020 m. Nacionalinės pažangos programos uždavinio lygio programų vertinimai.

Šių bandymų pagrindiniai rezultatai – 2012 m. pradėtas vertinti biudžeto programų poveikis, o taip pat Vyriausybei teikiant pasiūlymus dėl Seimo sesijų darbo planų pradėtos žymėti Vyriausybės iniciatyvos, kurioms ji įsipareigoja atlikti prioritetinių teisėkūros iniciatyvų poveikio vertinimą.

2019 m. viduryje įsteigtas Vyriausybės strateginės analizės centras (STRATA) kartu su LRVK ir ministerijomis nuo 2020 m. kovo mėn. pradeda

²⁴ 2019.11.19 skelbiamos: <http://urm.lt/default/lt/uzsienio-politika/uzsienio-politikos-prioritetai/lietuva-europos-sajungoje/narystes-es-poveikio-lietuvai-tyrimai> -> 2014 m. (ir 2015 m.)

įgyvendinti bandomąjį atrinktų didesnio poveikio įstatymų poveikio vertinimo projektą.

3.3 Europos Sąjungos (ES) paramos Lietuvai poveikio vertinimo sistema

ES paramos poveikio vertinimo sistema apima ES struktūrinių fondų paramos, o taip pat ES paramos žemės ūkiui, kaimo plėtrai ir žuvininkystei poveikio vertinimus pastarųjų 15 metų laikotarpiu.

Ši vertinimo sistema yra gerai išplėtotą – sukurtas metodologinis pagrindas, už vertinimus atsakingos institucijos, aprūpintos reikiamais ištekliais. Tarp aptariamų keturių sprendimų poveikio vertinimo sistemų Lietuvoje šiuo metu ji yra bene geriausiai veikianti. Beveik visus vertinimus ES struktūrinės paramos panaudojimą koordinuojančios Finansų ministerijos arba kitų ministerijų užsakymu atliko nepriklausomi vertintojai. Sistema yra finansuojama iš ES fondų ir valstybės biudžeto lėšų.

ES paramos poveikio Lietuvos žemės ūkiui, kaimo plėtrai ir žuvininkystei organizuoja Žemės ūkio ministerija, o vertinimo tikslai ir taikomi metodai yra analogiškai naudojamiems vertinant ES struktūrinės paramos poveikį.

ES struktūrinės paramos Lietuvai poveikio vertinimo sistemos aprašymas, organizaciniai ir metodologiniai dokumentai, vertinimo planai ir atlikti vertinimai skelbiami:

- 2004-2013 m. laikotarpio - <http://www.esparama.lt/es-paramos-vertinimas>
- 2014-2020 m. laikotarpio – https://esinvesticijos.lt/lt/rezultatai-ir-statistika/es_panaudojamumo_vertinimas ir <http://zum.lrv.lt/lt/teisine-informacija/tyrimai-ir-analizes>

2 lentelė. ES paramos Lietuvai poveikio vertinimų 2004-2020 m. pasiskirstymas pagal viešosios politikos sritis

Vertinimo sritys / vertinimų skaičius	2004-2013 m.	2014-2020 m.
Horizontalūs vertinimai*	32**	12****
ES paramos administravimas	31	1
Aplinkosauga	5	2
Žemės ūkis, kaimo plėtra ir žuvininkystė***	18	17
Socialinė politika	6	6
Žmogiškieji ištekliai		3
Sveikatos apsauga	8	1
Švietimas	8	
MTEP ir inovacijos		3
Informacinė visuomenė	7	
Transportas	4	1
Verslas	9	3
Kultūra		1
Energetika		2
Teritorijų ir regionų plėtra		3
Iš viso	128	55

* poveikio ekonomikai, konkurencingumui, žmogiškiesiems ištekliams, lyčių lygybei, viešajam valdymui ir kt.

** iš jų trys yra atliktų vertinimų apžvalgos

*** (2004-2006 m.) Nuo 2007 m. ES paramos žemės ūkiui, kaimo plėtrai ir žuvininkystei poveikio vertinimus organizuoja Žemės ūkio ministerija. Jie skelbiami <http://zum.lrv.lt/lt/teisine-informacija/tyrimai-ir-analizes> (paskelbti 2013-2018 m. laikotarpiu).

**** iš jų trys konferencijų apie poveikio vertinimą pranešimų apžvalgos ir vertinimų apžvalga

Kaip šios sistemos posistemė veikia Centrinės projektų valdymo agentūros (CPVA) metodinės pagalbos centras, padedantis parengti ES struktūrinių fondų paramos lėšomis finansuojamus viešuosius investicijų projektus ir jų sąnaudų ir naudos vertinimą. Žemiau pateiktos nuorodos į CPVA metodinės pagalbos centro kontaktus ir metodinius dokumentus:

- Metodinės pagalbos centro kontaktinė informacija (<https://www.cpva.lt/metodines-pagalbos-centras/349>) bei nuorodos į investicinių projektų rengimo ir vertinimo dokumentus <https://pplietuva.lt/lt/viesuju-investiciju-projektu-rengimas/rengimas-ir-vertinimas-1>;
- Investicijų projektų, kuriems siekiama gauti finansavimą iš Europos Sąjungos struktūrinės paramos ir/ ar valstybės biudžeto lėšų, rengimo metodika <https://pplietuva.lt/lt/leidiniai/investiciju-projektu-kuriems-siekiami-gauti-finansavima-is-europos-sajungos-strukturines-paramos-ir-ar-valstybes-biudzeto-lesu-rengimo-metodika>;
- Konversijos koeficientų apskaičiavimo ir socialinio-ekonominio poveikio (naudos / žalos) vertinimo metodika: <https://pplietuva.lt/lt/leidiniai/konversijos-koeficientu-apskaiciavimo-ir-socialinio-ekonominio-poveikio-naudos-zalos-vertinimo-metodika-3>;

- Konversijos koeficientų bei socialinės-ekonominės naudos (žalos) komponentų įverčių reikšmės <https://pplietuva.lt/lt/leidiniai/investiciju-projektu-kuriems-siekiami-gauti-finansavima-is-europos-sajungos-strukturines-paramos-ir-ar-valstybes-biudzeto-lesu-rengimo-metodika> -> (5-6 priedai)

3.4 Išorės audito sistema

Valstybės kontrolė, kaip Lietuvos aukščiausioji audito institucija, siekia padėti Lietuvos valstybei išmintingai valdyti viešuosius finansus ir jos turtą. Nuo Lietuvos narystės ES pradžios (2004 m.) ji tapo ES finansinės paramos audito institucija, o nuo 2015 m. taip pat vykdo nepriklausomą biudžeto politikos įgyvendinimo kontrolę.

Valstybės kontrolė kasmet atlieka apie 20-30 išankstinių (ex ante) ir baigiamųjų (ex post) sprendimų poveikio vertinimų. Tokie vertinimai atlikti beveik visose viešosios politikos srityse, parengta nemažai taip vadinamų horizontalių (tarpsektorinių) vertinimų. Finansinio ir veiklos audito ataskaitos, vertinimai, apžvalgos ir tyrimai skelbiami <https://www.vkontrolė.lt/meniu.aspx?id=3>. Metiniai planai, kartu su jų rengimo pažangos būklės indikatoriumi yra skelbiami <https://www.vkontrolė.lt/mvp.aspx?id=2019>.

3 lentelė. Sprendimų poveikio vertinimų sistemų Lietuvoje palyginimas

Palyginimo kriterijus/ SPV sistemos pavadinimas	Lietuvos integracijos į ES ir dalyvavimo joje poveikio vertinimas	Vyriausybės lygiu priimamų sprendimų (numatomo teisinio reguliavimo) poveikio vertinimas	ES paramos Lietuvai poveikio vertinimas	Išorės auditas
Dominuojantis SPV tipas	Išankstiniai (ex ante) reguliacinių (normatyvinių) sprendimų vertinimai	Išankstiniai (ex ante) reguliacinių (normatyvinių) sprendimų vertinimai, yra baigiamųjų (ex post) programų vertinimo pavyzdžių	Išankstiniai, tarpiniai ir baigiamieji programų vertinimai	Baigiamieji (ex post) programų vertinimai

Metodologija ir metodiniai patarimai	Yra	Yra	Yra	Yra
Vertinimų planavimas	Ne	Taip, bet nereguliarus ir nedideliu sprendimų skaičiui	Taip	Taip
Kokybės priežiūra	Ne	Iš esmės neatsakomybė išskaidyta tarp kelių institucijų, nuo 2020 m. - STRATA	Taip	?
Vertinimui naudojami ištekliai	Išorės arba vidaus, kartais – projektiniai išorės	Dominuoja vidaus, kartais – projektiniai išorės	Išorės	Vidaus
Vertinimų ataskaitų viešumas (prieinamumas internete)	Didesnė dalis - taip	Iš dalies	Taip	Taip
1999-2019 m. atliktų vertinimų skaičius	Apie 100 prioritetinių teisėkūros iniciatyvų poveikio vertinimų ir viešosios politikos plėtros studijų; keli tūkstančiai sprendimų poveikio vertinimų Lietuvos pozicijoms dėl ES institucijose svarstomų klausimų parengti	Apie 50-70 prioritetinių teisėkūros iniciatyvų poveikio išankstinių (ex ante) ir baigiamųjų (ex-post) reguliacinių (normatyvinių) sprendimų ir biudžeto programų vertinimų; keli tūkstančiai sprendimų poveikio vertinimų (užpildytų numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo pažymų)	183	Apie 400 (apie 20 kasmet)

3 priedas. Problemos aprašymas

1. Kokia yra problema?	
Kaip aprašyti problemą?	Aiškiai, glaustai aprašykite esamą situaciją, paaiškindami, kodėl ji laikytina neigiama (nepalankia), ir kodėl problemą reikėtų spręsti
	Pateikite informaciją apie tai, kaip situacija keitėsi per pastaruosius 3-5 metus
	Trumpai apibūdinkite, kokia turėtų būti siektina situacija. Su kokiais politiniais (strateginiais) tikslais, išdėstytais Valstybės pažangos strategijoje, Nacionalinėje pažangos programoje, Vyriausybės programoje ir pan. problema siejasi
	Jei yra duomenų, nurodykite, kaip Lietuva šioje srityje atrodo lyginant su kitomis šalimis, kaip vertinama pagal tarptautinius indeksus ir pan.

2. Koks yra problemos mastas?	
Kaip įvertinti problemos mastą?	Pateikite kiekybinius duomenis, iliustruojančius problemos dydį (duomenys apie paveiktų ūkio subjektų, visuomenės grupių, piliečių skaičių ir kt.). Duomenys turėtų būti pateikti absoliučia skaitine ir santykinė išraiškomis (pvz., veikiamų ūkio subjektų proporcija nuo visų ūkio subjektų skaičiaus)
Kur galima rasti reikalingų duomenų?	<p>Lietuvos duomenys ir statistikos teikėjai</p> <p>Oficialioji statistika:</p> <ul style="list-style-type: none"> Lietuvos statistikos departamentas. Oficialiosios statistikos portale pateikiami pagrindiniai šalies rodikliai, statistika pagal temas, regioninė statistika ir kt. duomenys, https://osp.stat.gov.lt/; Lietuvos bankas, https://www.lb.lt/lt/statistika. <p>Atviri duomenys:</p> <ul style="list-style-type: none"> IVPK tvarkomos informacijos rinkmenos, https://ivpk.lrv.lt/lt/atviri-duomenys-1 (Registru ir valstybės informacinių sistemų registras, http://registrai.lt/login; Informacijos rinkmenų sąrašas, http://opendata.gov.lt/index.php?vars=/public/public/search; Informacinės visuomenės plėtros stebėsenos informacinė sistema, , http://statistika.ivpk.lt/); Lietuvos statistikos departamento atviri duomenys, https://www.stat.gov.lt/atviri-duomenys. <p>Žinybinės informacinės sistemos (pvz., švietimo ir žmogiškųjų išteklių stebėsenos duomenys – Švietimo valdymo informacinė sistema, https://www.svis.smm.lt/; sveikatos statistika – Higienos institutas, http://www.hi.lt/sveikatos-statistika.html).</p> <p>Mokslinių tyrimų duomenų bazės:</p> <ul style="list-style-type: none"> Lietuvos HSM duomenų archyvas (LiDA), http://www.lidata.eu/; Lietuvos akademinės elektroninės bibliotekos informacinė sistema eLABa, https://www.elaba.lt/elaba-portal/; Tarptautinės duomenų bazės (pvz., Scopus, Clarivate Analytics Web of Science) <p>Užsienio duomenų bazės ir statistika:</p> <ul style="list-style-type: none"> Eurostat – Europos Sąjungos oficialiosios statistikos tiekėjas, kaupiantis ES šalių ir regionų statistiką, https://ec.europa.eu/eurostat/data/database; Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (OECD) Organisation for Economic Cooperation and Development), http://www.oecd.org/; Europos centrinis bankas (ECB) European Central Bank), https://www.ecb.europa.eu/home/html/index.en.html; Europos Laisvos Prekybos Asociacija, ELPA (European Free Trade Association), https://www.efta.int/; Jungtinių Tautų Europos ekonominė komisija (UN/ECE) United Nations Economic Commission for Europe), http://www.unece.org/info/ece-homepage.html; Jungtinių Tautų statistikos skyrius (United Nations Statistics Division), https://unstats.un.org/home/; Pasaulio prekybos organizacija (WTO) The World Trade Organization), https://www.wto.org/; Pasaulio bankas (The World Bank), https://www.worldbank.org/; Tarptautinė darbo organizacija (ILO) International Labour Organization), https://www.ilo.org/global/lang-en/index.htm; Tarptautinis statistikos institutas (ISI) International Statistical Institute), https://isi-web.org/; Tarptautinis valiutos fondas (IMF) International Monetary Fund), https://www.imf.org/external/index.htm; ES atvirų duomenų portalas (EU Open Data Portal), http://data.europa.eu/euodp/en/data/; Europos duomenų portalas (European Data Portal), https://www.europeandataportal.eu/en.

	<p>Visuomenės nuomonės tyrimų šaltiniai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Eurobarometer, https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm • Europos vertybių tyrimas (European Values Study), https://zacat.gesis.org/webview/index.jsp?object=http://zacat.gesis.org/obj/fCatalog/Catalog5; • ESS – Europos socialinis tyrimas (www.europeansocialsurvey.org); • ISSP – Tarptautinė socialinio tyrimo programa (www.issp.org); • SHARE – Europos sveikatos, senėjimo ir išėjimo pensijon tyrimas (panelinis tarptautinis) • EQLS – Eurofund (trišalės ES agentūros) Europos gyvenimo kokybės tyrimas • PISA – OECD Tarptautinio mokinių vertinimo programa • TALIS – OECD Tarptautinis mokymo ir mokymosi tyrimas • EU-SILC – ES Pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimas • EU-LFS – ES Darbo jėgos (užimtumo) tyrimas • WHS – JTO Pasaulio sveikatos tyrimas • E.pilietis – įvykusių viešųjų konsultacijų ir susijusi medžiaga, https://epilietis.lrv.lt/
--	---

Pavyzdys:

Problema: sparčiai prastėjanti Lietuvos demografinė situacija. Lietuvos statistikos departamento duomenimis, Lietuvos gyventojų skaičius mažėja. Nuo 1992 m., kai gyventojų skaičius Lietuvoje pasiekė maksimumą – 3 706 tūkst., iki 2017 m. šis rodiklis sumažėjo 23 proc. (vidutiniškai po 1,28 proc. kiekvienais metais) ir 2017 m. sausio 1 d. siekė 2 848 tūkst. Per 25 metus Lietuva neteko 859 tūkst. gyventojų, arba maždaug tiek, kiek šiuo metu gyvena Vilniuje ir Kaune kartu sudėjus. (Iš Lietuvos Respublikos Demografijos, migracijos ir integracijos politikos 2018–2030 metų strategijos). Ši situacija vertintina kaip kelianti grėsmę ilgalaikiam Lietuvos socialiniam, ekonominiam ir politiniam stabilumui bei ūkio plėtrai. (Nacionalinio saugumo strategija).

3. Koks yra problemos kontekstas?	
Kaip įvertinti problemos kontekstą?	<p>Įvertinkite problemos kontekstą, t. y. esamą šios srities teisinį reguliavimą ar tokio reguliavimo trūkumą, reguliuojamoje srityje atsiradusius pokyčius, sąsajas su kitomis viešosios politikos sritimis ir pan.</p> <p>Aptariant kontekstą, reiktų paaiškinti, dėl kokių priežasčių susiklostė nepalanki situacija, kodėl problema negali išsispęsti savaime, veikiant rinkos dėsniams. Jeigu tokia situacija susidarė dėl netinkamo teisinio reguliavimo, turėtų būti paaiškinta, kodėl esamas reguliavimas neveikia.</p>

4. Kokios yra problemą lėmusios priežastys, kurios iš jų svarbiausios?	
Kaip nustatyti problemos priežastis?	<p>Identifikuokite problemą lėmusius veiksniai, t. y. problemos atsiradimą paskatinusias priežastis (pvz., žmonių elgsena, rinkos trūkumai ar kt.). Šiame etape pamėginkite pažvelgti į situaciją kiek įmanoma giliau, pasiremkitė prieinamais mokslinių tyrimų duomenimis ir kita informacija.</p> <p>Iš visų identifikuotų priežasčių pamėginkite išskirti pagrindinę (-es) priežastį (-is), į kurios šalinimą (jos poveikio sušvelninimą) turėtų būti nukreipti tolesni veiksmai.</p> <p>Problemos priežastis galima nustatyti naudojantis „problemų medžio“ metodiniu įrankiu, kuris dažnai naudojamas kompleksinės, sudėtingos situacijos analizei ir gali padėti grafiškai atvaizduoti priežastinius ryšius tarp problemą sąlygojančių veiksnių, problemų ir jų pasekmių²⁵.</p>

²⁵ Pvz., <https://www.odi.org/publications/5258-planning-tools-problem-tree-analysis>; <http://web.mit.edu/urbanupgrading/upgrading/issues-tools/tools/problem-tree.html>

	<p>Problemų medį lengviau parengti dirbant grupėje.</p> <p>Pirmasis žingsnis, formuojant problemų medį, yra išvardinti įvairias problemas, susijusias su aptariama tema. Tada problemos suskirstomos pagal hierarchiją ir nustatomi jų santykiai (pagrindinės priežastys atvaizduojamos žemesniame lygmenyje, o tos (išvestinės) priežastys, kurios yra sąlygojamos pagrindinių priežasčių - aukščiau jų).</p> <p>Pagrindinės problemų priežastys ir jų pasekmės gali būti sujungtos į medį primenančią struktūrą (sudėtingesnių problemų priežastys gali būti kelios, todėl šakos gali būti kelios, kai kurios iš jų gali net netilpti į medį). Problemų priežasčių susistemimas leidžia paaiškinti problemos pobūdį, prireikus ją reformuluoti, paaiškinti ar apibrėžti. Priežastinių ryšių nustatymas rengėjui taip pat suteikia galimybę iš naujo apibrėžti ar net pagilinti siūlomos teisėkūros iniciatyvos pobūdį ir tikslą - gali pasirodyti, kad visai kitos priemonės, nei iš pradžių buvo sumanyta, yra tinkamesnės sprendžiant nagrinėjamą problemą.</p>
--	---

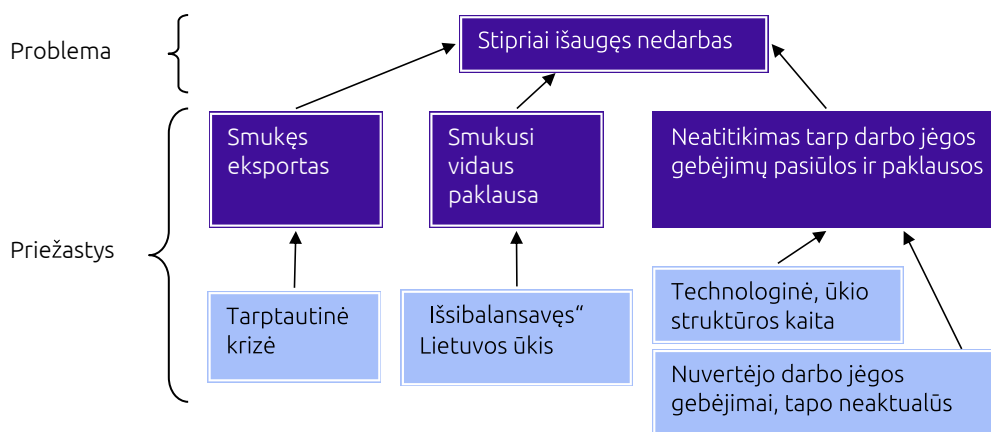
Pavyzdys:

Svarbiausia Lietuvos gyventojų mažėjimo priežastis yra didelė emigracija./.../ Antra pagal svarbą gyventojų mažėjimo priežastis yra mažas gimstamumas././ Didėja tiek vyrų, tiek moterų vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė, tačiau, Statistikos departamento 2016 m. duomenimis, vidutinė tikėtina vyrų gyvenimo trukmė išlieka apie 10,5 metų trumpesnė negu vidutinė tikėtina moterų gyvenimo trukmė. Eurostato 2016 m. duomenimis, Lietuvos vyrų vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė yra apie 10 metų trumpesnė negu Europos Sąjungos valstybių narių vidurkis ././ Senstant visuomenei, bendrasis mirtingumo rodiklis (mirusiųjų skaičius 1 tūkst. gyventojų) per pastaruosius 10 metų palengva didėja./.../ (Lietuvos Respublikos Demografijos, migracijos ir integracijos politikos 2018–2030 metų strategija).

Pavyzdys:

2009 – 2010 m. išaugusį nedarbo lygį lėmė tarptautinė krizė ir dėl to smukęs eksportas, Lietuvos ūkio „perkaitimas“ ir todėl smukęs vidaus vartojimas bei neatitikimai tarp darbo jėgos gebėjimų pasiūlos ir paklausos. Siekiant nustatyti problemų priežastis dažniausiai remiamasi atliktų tyrimų rezultatais. (Viešosios politikos ir vadybos institutas (2011) Sprendimų baigiamojo (ex post) vertinimo metodika. Parengta įgyvendinant į rezultatus orientuoto valdymo (VORT-3) projektą).

7 pav. Problemų medžio grafinis pavyzdys

Šaltinis: Viešosios politikos ir vadybos institutas (2011) Sprendimų baigiamojo (ex post) vertinimo metodika. Parengta įgyvendinant į rezultatus orientuoto valdymo (VORT-3) projektą.

5. Kokias tikslines grupes ši problema veikia?	
Kaip įvertinti, kokias tikslines grupes ši problema veikia?	Identifikuokite tas tikslines grupes ir kitas suinteresuotąsias šalis, kurias tiesiogiai ar netiesiogiai veikia ši problema ir, jei tinka, tas šalis, kurių elgsena sąlygoja problemos atsiradimą. Suinteresuotosios šalys priklauso nuo problemos pobūdžio. Tačiau, kaip pabrėžta anksčiau, tikėtina, kad problema kyla platesniame, kelių viešosios politikos sektorių kontekste. Taigi, reiktų siekti kuo konkrečiau identifikuoti suinteresuotąsias šalis per kiekvieno susijusio sektoriaus prizmę.

Pavyzdys:

Dėl susiklosčiusios padėties labiausiai nukenčia vartotojai. Šiuo metu vartotojų situacija Lietuvoje yra viena prasčiausių Europos Sąjungoje (ES) – Europos Komisijos skelbiamame vartotojų sąlygų indekse Lietuva užima penktą vietą nuo pabaigos. Nesąžininga komercinė veikla ir klaidinanti reklama taip pat kenkia įstatymų besilaikančioms sąžiningoms įmonėms – joms yra sunkiau konkuruoti rinkoje (Iš Lietuvos Respublikos Nesąžiningos komercinės veiklos vartotojams draudimo įstatymo Nr. X-1409 13 ir 16 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto aiškinamojo rašto).

6. Kaip toliau klostytųsi situacija, jei nebus imtasi jokių priemonių?	
Kaip įvertinti status quo scenarijų?	Status quo („nieko neveikimo“) scenarijuje turėtų būti įvertinta tikėtina situacijos raida, atsižvelgiant į problemą sąlygojančias priežastis, tolesnę technologijų raidą, kitus svarbius veiksnius (socialiniai-demografiniai ir kt.). Paprastai šis scenarijus apima laiko intervalą iki 10 metų.

Pavyzdys:

Jeigu esamos tendencijos nesikeis, tai, remiantis Europos Sąjungos statistikos tarnybos (Eurostato) prognozėmis, 2030 m. Lietuvoje gyvens tik apie 2,4 mln. žmonių, t. y. gyventojų skaičius, palyginti su 2017 m., dar sumažės apie 15 procentų (Iš Lietuvos Respublikos Demografijos, migracijos ir integracijos politikos 2018–2030 metų strategijos).

4 priedas. Tikslų nustatymas

1. Tikslų formulavimas	
Kaip formuluojami tikslai?	Rekomenduojama tikslus formuluoti pagal SMART reikalavimus ²⁶ : SMART tikslo pavyzdys: [Mūsų poveikio vertinimo komanda] pateiks Vyriausybei rekomendaciją dėl optimaliausios [X problemos] sprendimo alternatyvos, per [šešis mėnesius] atlikdami [numatomo teisinio reguliavimo] ex ante poveikio vertinimą, kuriame bus išnagrinėtos šešios alternatyvos, ir gaudami teigiamą poveikio vertinimo kokybės išvadą.

²⁶ Better regulation toolbox, EC, p. 101.

Kaip formuluojami tikslai?	Tikslai pagal SMART	Paiškinimas
	Konkretūs (angl. specific)	Tikslai turi būti pakankamai tikslūs ir konkretūs. Nagrinėjame pavyzdyje yra konkretus tikslas: bus rekomendacija dėl X problemos sprendimo optimaliausios alternatyvos. Galvokite apie tai ką pasieksite ir kodėl; venkite aptakumų, fokusuokitės į konkrečią užduotį (pvz., X problema, rekomendacija, kuri yra pagrįsta duomenimis).
	Išmatuojami (angl. measurable)	Tikslai turi apibrėžti siekiamą būklę taip, kad ji būtų išmatuojama ir būtų galima patikrinti, ar tikslai pasiekti. ²⁷ Tikslai turėtų apimti bent du rodiklius, kuriais remiantis gali būti įvertinta sėkmė. Jie gali būti kiekybiniai arba aprašomieji. Nagrinėjame pavyzdyje sėkmę galima išmatuoti per rezultatą, kad poveikio vertinimas atliktas laikantis metodinių rekomendacijų (lyginamos alternatyvos) ir pripažintas kaip kokybiškas.
	Pasiekiami (angl. achievable)	Viešosios politikos tikslai turi būti pakankamai ambicingi, tačiau tuo pat metu – realiai pasiekiami. Nagrinėjame pavyzdyje reikia numatyti kokių duomenų reikės kiekvienai iš alternatyvų įvertinti ir kaip jie bus surinkti, ar komandos nariai galės analizuoti surinktus duomenis? Ar šešių mėnesių laikas yra realus tokiam dizainui, įskaitant laiką reikalingą kokybės patikrai, įgyvendinti? Tikslas siekėjai nenumatė, kad bus priimtas sprendimas (tik pateiks rekomendaciją), nes sprendimo priėmimas yra ne jų galioje. Įvertinant ar įmanoma pasiekti šį tikslą galima remtis kitų patirtimi, gerosios praktikos rekomendacijomis (pvz., kiek užtrunka tokie poveikio vertinimai); nagrinėjant ar visi komandos nariai sutinka dėl veiksmų plano, kurį reikės įgyvendinti, kad tikslas būtų pasiektas. Analizuojant, ar komandos nariai turi reikalingą kompetenciją, ar yra kiti resursai (laikas, lengvai prieinami duomenys, lėšos viešosioms konsultacijoms).
	Tinkami (angl. relevant)	Tikslai turi būti tiesiogiai susieti su problema ir jos priežastimis. Nagrinėjame pavyzdyje rekomendacija dėl optimalios alternatyvos sprendžiant X problemą bus pateikta Vyriausybei. Kokia yra tikslo įgyvendinimo priežastis ar nauda? Kaip tikslo siekiamas rezultatas siejasi/atitinka jūsų įstaigos tikslus (užtikrinkite, kad poveikio vertinimo komanda supranta tą ryšį, pvz., įvelgia kaip prisideda prie institucijos misijos įgyvendinimo).
	Apibrėžti laike (angl. time-bound)	Tikslai turi būti susieti su konkrečia data ar laikotarpiu, kada būtų galima įvertinti, ar jie buvo pasiekti. Nagrinėjame pavyzdyje tikslo siekėjai numatė iki kada jie turi pasiekti tikslą.
Kokie yra strateginiai tikslai?	Tai yra nacionaliniai ar konkrečios politikos srities strateginiai tikslai, prie kurių prisideda planuojama politikos intervencija. Jei strateginiai tikslai aptariami pagrindinio teisės akto kontekste, nėra būtina juos nustatyti įgyvendinantiems teisės aktams. Strateginių tikslų pavyzdžiai: Lietuvos pažangos strategijos „Lietuva 2030“ raidos prioritetai bei jų įgyvendinimo kryptys iki 2030 metų; Nacionalinės pažangos programos vertikalieji prioritetai.	
Kokie yra konkretūs tikslai?	Šie tikslai apibrėžia, ko konkrečiai siekiama politikos intervencija (parengiant ir priimant teisės aktą). Jie turi būti formuluojami taip, kad leistų svarstyti visas galimas politikos alternatyvas, be išankstinių nuostatų dėl konkretaus sprendimo.	
	<p>Apibrėžimas Tikslas – aiškus teiginys apie rezultatus, kurių siekiama vykdant viešąją intervenciją.²⁸</p> <p>Svarbu! Strateginiai ir konkretūs tikslai turi būti susieti su nustatyta problema (žr. 1 etapą).</p>	

²⁷ Svarbu įgyvendinimo planavimui ir stebėsenai. Apie tai žr. atitinkamą šių gairių skyrių.

²⁸ EVALSED: The Resource for the Evaluation of Socio-Economic Development. Europos Komisija, 2013, p.107, https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/evaluation/guide/guide_evalsed.pdf.

Kaip tikslai susiję tarpusavyje?	<p>Tais atvejais, kai nustatomi keli tikslai, jie gali būti tarpusavyje susiję teigiamais arba neigiamais ryšiais:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sinergija – tai situacija, kai vieno tikslo pasiekimas turi teigiamą poveikį arba padeda pasiekti kitą tikslą ar tikslus; • Kompromisas – tai situacija, kai prieštaringų tikslų siekimas riboja jų pasiekimo galimybes. <p>Jeigu egzistuoja konflikto tarp tikslų tikimybė, reiktų aiškiai nurodyti, kokie kompromisai bus daromi tarp prieštaringų tikslų.</p>
Kaip tikslai susiję su problemomis?	<p>Tikslai turi būti logiškai susieti su problemomis, nustatytomis 1 etape. Vadovaujantis logine seka, kiekvienai spręstinai problemai reikia nustatyti konkrečius tikslus: problema > priežastys > konkretūs tikslai > politikos alternatyvos.</p> <p>Parenkite tikslų hierarchinę schemą. Jei 1 etape buvo sudarytas „problemų medis“, transformuokite jį į „tikslų medį“. Palyginkite 7 ir 8 paveikslą.</p> <p>Svarbu! Jeigu peržiūrint teisės aktus, buvo nustatyta, kad galiojantis teisinis reguliavimas yra pernelyg sudėtingas, gali būti nustatomas papildomas tikslas – supaprastinti esamą teisinį reguliavimą.</p>

5 priedas. Alternatyvų nustatymas

Klausimai, kurie turėtų padėti nustatyti alternatyvas:

1. Status quo scenarijus	
Paprastai Status quo scenarijus grindžiamas prielaida, kad esama viešoji politika ir galiojantis teisinis reguliavimas nebus keičiami.	
Formuojant šį scenarijų, reiktų atsižvelgti į numatomus socialinius, ekonominius pokyčius (visuomenės senėjimą, BVP augimą ir kt.), visuomenės raidai įtaką darančius technologijų pokyčius (pvz., skaitmeninių technologijų paplitimą). Taip pat turėtų būti nustatytas tinkamas laiko horizontas, kuris priklausytų nuo esamo reguliavimo pobūdžio bei laiko, būtino laukiamam poveikiui pasireikšti (jei teisės akte numatomas ribotas jo galiojimo laikas – atsižvelkite į šį veiksnį)	
2. Galimų alternatyvų sąrašo sudarymas	
Kodėl reikia nustatyti alternatyvas?	<p>Šiame žingsnyje būkite atviri įvairioms nestandartinėms idėjoms (think out of the box), stenkitės sugeneruoti kuo daugiau galimų sprendimo alternatyvų, įskaitant nereguliacinio pobūdžio.</p> <p>Šiame etape, be kita ko, turėtų būti apsvaistytos ir įvertintos suinteresuotų šalių siūlomos alternatyvos.</p> <p>Net ir tais atvejais, kai Vyriausybė yra prisiėmusi vidinius ar tarptautinius politinius įsipareigojimus įgyvendinti tam tikrus sprendimus susijusius su ekonominiais, saugumo, kariniais ar kitais aspektais, alternatyvų nustatymas ir jų palyginimas padeda pasirinkti optimalų teisinį reguliavimą.</p>
Kaip nustatyti alternatyvas?	Apsvarstykite, kas galėtų turėti įtakos problemai sąlygojančioms priežastims? Kokie veiksmai galėtų paveikti ūkio subjektų, piliečių elgesį tokiu būdu, kuris padėtų išspręsti problemą ir pasiekti viešosios politikos tikslus?

Kaip nustatyti alternatyvas?	Apgalvokite kiek įmanoma daugiau galimų sprendimo variantų ir įvertinkite, kokios politikos priemonės galėtų būti panaudotos problemai išspręsti. Turėtų būti renkamasi iš plataus politikos instrumentų spektro: nuo paprastų, įprastinių priemonių iki naujausių elgesio ekonomikos, socialinės psichologijos ar kitų mokslų įžvalgomis paremtų sprendimų. Nereguliacinio pobūdžio priemonės apima savanoriškus elgesio kodeksus, informacines kampanijas, finansines sankcijas ar paskatas.
	Siūdomi politiniai sprendimai turėtų būti glaudžiai susiję su problemų priežastimis ir nustatytais tikslais, intervencija turi būti paremta aiškia logika.
	Įsiklausykite į suinteresuotųjų šalių idėjas ir nuomones ir jas pristatykite kartu su poveikio vertinimu. Pvz. Europos Komisija viešai įvardina visas interesų grupes, kurios buvo pateikusios savo siūlymus, rengiant konkrečios ES teisės normos projekto poveikio vertinimą.
	Būtinai išsamiai apsvarstykite ir įvertinkite tas alternatyvas, kurios atrodo priimtinos suinteresuotoms šalims, ekspertams, kitiems politikos proceso dalyviams.
Kas turėtų būti įvertinta prieš siūlant naują teisinį reguliavimą?	Visuomet įvertinkite galimas alternatyvas naujam teisiniam reguliavimui: <ul style="list-style-type: none"> • Įvertinkite, kaip galėtų būti geriau užtikrinamas esamo teisinio reguliavimo įgyvendinimas; • Gal galima supaprastinti esamą teisinį reguliavimą (pvz. atsisakant tam tikrų reikalavimų ar įdiegiant efektyvesnes skaitmeninių technologijų priemones)? • Patikrinkite, kaip analogiškos problemos buvo išspręstos kitose šalyse; • Ar egzistuoja kokie nors tarptautiniai standartai, kuriuos galima pritaikyti problemos sprendimui? • Gal esama nereguliacinio pobūdžio priemonių, kurias galima panaudoti (pvz. informacinės kampanijos, verslo asociacijų ar profesinių organizacijų susitarimai ir pan.)?
	Šiame etape gali būti naudingos ir reikalingos neformalios konsultacijos su suinteresuotomis šalimis – tai padės identifikuoti galimas sprendimo alternatyvas.

3. Alternatyvų tolesnei analizei atranka		
Kodėl reikalinga alternatyvų atranka?	Šiame etape būtina giliau išanalizuoti realias, pagrįstas sprendimo alternatyvas.	
Kaip atrinkti alternatyvas?	Šiame etape turėtų būti atmetos akivaizdžiai nerealios alternatyvos (atmetimo priežastys turėtų būti lengvai paaiškinamos). Siūlytume prie kiekvienos atmetos alternatyvos nurodyti atitinkamus argumentus.	
	Alternatyvų atmetimo kriterijai:	
	Teisinis pagrįstumas	Alternatyva prieštarauja galiojantiems pagrindiniams teisės aktams (konstituciniams principams).
	Techninis įgyvendinamumas	Dėl technologinių ar techninių apribojimų sudėtinga užtikrinti alternatyvos įgyvendinimą ir stebėseną.
	Ankstesni politiniai sprendimai	Ankstesni politiniai sprendimai riboja alternatyvos įgyvendinimą.
	Suderinamumas (nuoseklumas) su esamos politikos tikslais	Alternatyva nederina su kitais viešosios politikos tikslais ir nustatytais prioritetais.
	Rezultatyvumas ir efektyvumas	Jau šiame etape paaiškėja nepriimtinas sąnaudų ir naudos santykis.
	Politinis priimtumas	Alternatyva aiškiai neturi reikiamos sprendimų priėmėjų paramos.

4. Alternatyvų palyginimas

Kokie alternatyvų palyginimo kriterijai?

Nustatykite alternatyvų palyginimo / vertinimo kriterijus.
 Alternatyvų palyginimo kriterijų pavyzdys (adaptuota pagal EK intervencijų logiką):

- Rezultatyvumas²⁹ (angl. effectiveness) – kokia apimtimi bus pasiekti tikslai?
- Efektyvumas (angl. efficiency) – kokie ištekliai reikalingi pasiekti rezultatus?
- Suderinamumas (angl. coherence) – kaip alternatyva dera su kitais Lietuvos politikos tikslais, iniciatyvomis ir instrumentais?

9 pav. Viešosios intervencijos logika

Šaltinis: Adaptuota pagal „Better regulation toolbox”, EC, p. 70, 336.

5. Atrinktų alternatyvų tinkamumo įvertinimas

Kodėl reikėtų įvertinti alternatyvų tinkamumą?

Sprendimų priėmėjų svarstymui pateikti galimi teisinio reguliavimo sprendimai turėtų būti pagrįsti išsamia analize.

Kaip įvertinti alternatyvų tinkamumą?

Status quo scenarijus tarnauja kaip atskaitos taškas kitų alternatyvų numatomam poveikiui įvertinti.

Visos alternatyvos turi būti realistiškos.

Jeigu greta status quo scenarijaus sunku suformuluoti dar dvi galimas alternatyvas, pamėginkite apsvarstyti bent jau skirtingus tam tikro pasiūlymo įgyvendinimo būdus (numatytos išimties tam tikroms subjektų grupėms, reguliavimo įgyvendinimo išdėstymas ilgesniu laikotarpiu, teisinio reguliavimo derinimas su nereguliacinėmis priemonėmis, pvz. informavimo kampanija ir pan.).

Kitu atveju, turėtų būti pateikti svarūs argumentai, kodėl tolesnei analizei pasirinktas tik status quo scenarijus ir dar viena alternatyva.

Renkantis tinkamiausias alternatyvas, svarbu atkreipti dėmesį į tuos problemas sprendimo aspektus, dėl kurių svarbus politinis sprendimas, technines detales paliekant vėlesniam etapui.

²⁹ Kriterijų lietuviškos sąvokos parinktos pagal ESSF terminus „Ką kaip ir kodėl vertiname?” (2007) ir „ES fondų investicijų vertinimo metodinės gairės” (2015).

6 priedas. Alternatyvų kiekybinis vertinimas

1. Poveikį patirsiančios tikslinės ir kitos visuomenės grupės	
Kokias tikslines (visuomenės) grupes paveiks kiekviena iš sprendimo alternatyvų (jeigu jos būtų įgyvendintos)?	<p>Sudarant poveikį patirsiančių suinteresuotųjų šalių sąrašą, galima remtis žemiau pateiktu poveikį patiriančių grupių orientaciniu sąrašu.</p> <p>Piliečiai (arba gyventojai) patirs poveikį tais atvejais kai teisinio reguliavimo pokyčiai liečia didelę dalį visuomenės, o ne konkrečią visuomenės grupę. Kitais atvejais reguliavimo pokyčiai turės poveikį labiau specifinėms visuomenės grupėms: studentams, pensininkams, vaikų turinčioms šeimoms, vienišoms motinoms, bedarbiams, mažai uždirbantiems, neįgaliesiems ir pan.</p> <p>Vartotojai (namų ūkiai) susidurs su poveikiu, kai teisinio reguliavimo pokyčiai paveiks tam tikro produkto ar paslaugos vartotojų įpročius, darys įtaką kainų lygiui, namų ūkio pajamoms, vartotojų teisių apsaugai ir pan.</p> <p>Darbuotojai patirs poveikį tais atvejais, kai dėl reguliavimo pokyčių paveikiami darbuotojai apskritai ar tam tikrame ekonomikos sektoriuje (poveikis darbo vietų skaičiui, darbo sąlygoms, darbų saugai, atlyginimams, kvalifikacijai ir pan.).</p> <p>Teisinio reguliavimo pokyčiai gali paveikti visas arba tam tikro sektoriaus įmones (transporto, mažmeninės prekybos, aukštųjų technologijų pramonės, tekstilės pramonės, kirpyklas ir t.t.). Skirtingo dydžio įmonės (labai mažos, mažos, vidutinės ir didelės) arba tam tikros nuosavybės formos įmonės gali patirti nevienodą poveikį dėl joms taikomų skirtingų reguliavimo reikalavimų (išimtys ir specialūs režimai) arba dėl to, kad tų pačių reikalavimų įgyvendinimas joms turės skirtingą poveikį. Tam tikras reguliavimas gali paveikti ir labiau specifines įmonių grupes (užsienio investuotojus, startuolius, individualias įmones ir pan.).</p> <p>Pasikeitęs teisinis reglamentavimas gali daryti poveikį nacionalinio ir savivaldos lygmens viešojo administravimo institucijoms.</p> <p>Priklausomai nuo sprendžiamos problemos ir nagrinėjamų alternatyvų pobūdžio gali tekti įvertinti poveikį specifinėms socialinėms grupėms (pagal amžių, lytį, profesiją, darbingumo lygį ir kt.).</p> <p>Poveikį patirsiančias grupes reiktų apibūdinti kuo tiksliau – tiek absoliučia išraiška (gyventojų, įmonių skaičiumi), tiek santykinai (dalis nuo visų gyventojų ar tam tikros socialinės grupės; jei tai įmonės – jų skaičius, užimtųjų jose skaičius ar dalis nuo sukuriama BVP/eksporto ir pan.)</p>
2. Tiesioginis ir netiesioginis poveikis tikslinėms (visuomenės) grupėms. Kaip tas poveikis gali pasireikšti?	
Koks galimas tiesioginis poveikis?	<p>Norėdami nustatyti, koks gali būti tiesioginis poveikis, įvertinkite, kokius naujus įpareigojimus nagrinėjama sprendimo alternatyva (teisės aktas, jeigu būtų priimtas) nustatytų aukščiau identifikuotoms subjektų grupėms (įmonėms, piliečiams, viešojo sektoriaus institucijoms ir pan.)?</p> <p>Kaip ir koku mastu šioms grupėms reiktų pakeisti savo elgesį, kokių papildomų veiksmų reiktų imtis, prisitaikant prie naujų reguliacinių reikalavimų (keisti vartojimo įpročius, mokėti naujus mokesčius, teikti ataskaitas, pertvarkyti gamybą, atsisakyti tam tikrų produkcijos rūšių gamybos ar importo, keisti specializaciją, įdiegti naujas technologijas, atsisakyti gamyboje naudojamų žaliavų, kelti darbuotojų kvalifikaciją ir pan.)?</p>

Koks galimas tiesioginis poveikis?	<p>Kokių papildomų veiksmų reiktų imtis viešojo sektoriaus institucijoms siekiant organizuoti įgyvendinimo stebėseną ir užtikrinti, kad būtų laikomasi nustatytų reikalavimų (užtikrinti duomenų surinkimą ir analizę, steigti naują instituciją, plėsti funkcijas, skirti papildomą finansavimą ir papildomų darbuotojų ir pan.)?</p> <p>Ar tam tikros subjektų grupės galėtų būti atleistos nuo reguliavimo prievolių (pvz., labai mažos įmonės, MVĮ), ar joms galėtų būti taikomas lengvesnis reguliavimo režimas? Kokį poveikį tokios išimtis turėtų teisinio reguliavimo efektyvumui, ar nesutrukdytų įgyvendinti keliamų tikslų?</p>
Koks galimas netiesioginis poveikis?	<p>Naujas teisinis reguliavimas turės tiesioginį poveikį toms tikslinėms grupėms, kurių elgesį siekiama paveikti. Tačiau netiesioginis poveikis gali atsirasti ir kitoms visuomenės grupėms.</p> <p>Jeigu, siekiant paveikti pirkėjų elgseną (pavyzdžiui, skatinant pirkti maisto produktus, turinčius nedidelį kiekį cukraus), teisės akte numatomi reikalavimai teikti papildomą informaciją vartotojams apie maisto produktų sudėtį arba, siekiant sumažinti alkoholinių gėrimų vartojimą, padidinami tokiems gėrimams taikomi akcizai, tai tiesioginį poveikį patirs vartotojai, vartojantys daug cukraus turinčius produktus ir alkoholinius gėrimus. Tačiau netiesioginį poveikį patirs tokių produktų gamintojai, importuotojai ir pardavėjai (mažės gamybos, importo ir mažmeninės prekybos apimtis, įmonių pelnas, galbūt bus neigiamas poveikis darbo užmokesčio augimo tempams ir užimtumo tose įmonėse rodikliams), gali būti neigiamas poveikis valstybės biudžeto pajamoms.</p> <p>Analizei gali būti naudojamas tas pats suinteresuotų grupių sąrašas, kaip aprašyta aukščiau.</p> <p>Vertinant galimą poveikį, svarbu įvertinti visus galimus tiesioginio ir netiesioginio poveikio aspektus, taip išvengiant „netikėtų“ pasekmių įsigaliojus naujam reguliavimui. Pasitikrinti, ar nepraleistas koks nors svarbus poveikio tiesioginis ar netiesioginis aspektas, galima naudojantis Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo metodikos pirmame priede pateiktu poveikio vertinimo klausimynu ir šių gairių 5 priede pateikta ministerijų veiklos sričių apžvalga ir „kontroliniais“ klausimais.</p>

3. Kada pasireišk poveikis ir ar jis bus reikšmingas?

Kada pasireišk poveikis tikslinėms (visuomenės) grupėms? Ar patiriama nauda ir sąnaudos bus reikšmingos?	<p>Atliekant poveikio vertinimą, reikia apibrėžti, kokios tikėtinos trumpalaikės ir ilgalaikės teisėkūros iniciatyvos pasekmės. Prognozuojant tokias pasekmes, būtina atsižvelgti į diskonto normą, t. y. pinigų nuvertėjimą ilguoju laikotarpiu.</p>
--	---

4. Kokie galimi poveikio aspektai?

<p>Pagal Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo metodiką yra numatyta kai poveikio vertinimas atliekamas galimai didesnio poveikio ir kitų – galimai mažesnio – poveikio iniciatyvoms. Kilus klausimams dėl poveikio vertinimo sričių ir aspektų, teisės aktų rengėjai gali pasikonsultuoti su STRATA (Vyriausybės strateginės analizės centras), atitinkamomis ministerijomis pagal jų kompetencijos sritis (žr. 5 priede pateiktus viešosios politikos sričių, už kurias atsakingos atskiros ministerijos, sąrašus), o dėl poveikio konkurencijos sąlygoms - su Konkurencijos taryba.</p> <p>10 priede pateikiami ministerijų valdymo sritis apibūdinantys raktažodžiai bei pagrindiniai „kontroliniai“ klausimai, susiję su konkrečiais poveikio vertinimo aspektais. Šiame priede pateiktos medžiagos tikslas – padėti poveikio vertinimus rengiantiems valstybės tarnautojams (ir šia veikla užsiimantiems išorės ekspertams) nuosekliai ir sistemškai apsvarstyti tikėtinus poveikius įvairiose viešosios politikos srityse, identifikuoti galimas netiesioginio poveikio sritis, nustatyti kompleksines problemas ir paskatinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą jas sprendžiant bei atliekant poveikio vertinimą.</p>

<p>Raktažodžiai, nusakantys viešosios politikos sričių aprėptį, yra sudaryti pagal ministrams pavestas valdymo sritis ir ministerijų veiklos sritis. Pagrindiniai klausimai sudaryti pagal ministrų valdymo sričių pagrindinius strateginius dokumentus (strategijas, programas, ministerijų strateginius veiklos planus ir kt.), politikos gaires, reformų kryptis ir kitą aktualią vyriausybės ir ministerijų pateikiamą informaciją apie veiklos prioritetus.</p> <p>Pateikti veiklos sričių sąrašai, raktažodžiai ir klausimai – tai pagalbinė medžiaga, papildanti Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo metodiką ir jos priede pateikiamą klausimyną. Pateikiamas orientacinis klausimų sąrašas ne pakeičia, o papildo Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo metodikos klausimyną. Raktažodžių ir klausimų sąrašas nėra baigtinis ir gali būti tikslinamas ar papildomas naujomis sritimis.</p>	
<p>Pasirinktų alternatyvų išsamesnis vertinimas</p>	
<p>Kaip atliekamas išsamesnis alternatyvų vertinimas?</p>	<p>Alternatyvų aprašymai turi būti pakankamai detalūs, kad būtų galima suprasti jų skirtumus ir palyginti veiksmingumą siekiant užsibrėžtų tikslų.</p>
	<p>Turėtų būti aprašyta, kokių veiksmų įgyvendinant kiekvieną alternatyvą tektų imtis valstybės institucijoms ir tikslinėms grupėms. Toks aprašymas ne tik palengvintų vėliau atliekamą poveikio aspektų analizę bei jų kiekybinį įvertinimą, bet ir suteiktų svarių argumentų pasirenkant optimalią alternatyvą.</p>
	<p>Siekiant tinkamai įvertinti politinę, organizacinę, biudžetinę ir teisinę aplinką, renkami duomenys ir atliekama informacijos analizė. Duomenų ir analizės tikslas – nustatyti esamos viešosios politikos tobulinimo sąnaudas, palyginti galimą alternatyvių sprendimų poveikį ir atrinkti tinkamiausią problemos sprendimą. Atliekant analizę ir alternatyvų palyginimą, išryškėja jų privalumai ir trūkumai.</p>
	<p>Atliekant pasirinktų alternatyvų sąnaudų ir naudos apskaičiavimus, kiekviena alternatyva lyginama su esama situacija (status quo).</p>
<p>Kas turėtų būti įvertinta?</p>	<p>Pagal Metodikoje išvardintus aspektus turėtų būti įvertintas kiekvienos alternatyvos galimas poveikis ir galimybės išspręsti problemą, taip užtikrinant svarstomų alternatyvų palyginamumą.</p>
	<p>Įvertinamos kiekvienos alternatyvos įgyvendinimo sąnaudos ir nauda (vertinimui rekomenduojama naudoti sąnaudų-naudos metodą), atliekamas alternatyvų tarpusavio palyginimas.</p>
	<p>Vertinimo metu rekomenduojama naudotis Lietuvos ar kitų valstybių gerosios praktikos pavyzdžiais, anksčiau atliktų vertinimų rezultatais.</p>

Alternatyvų kiekybiniam vertinimui ir kokybiškam palyginimui atlikti naudojamos metodikos ir skaičiuoklės:

- Socialinių sąnaudų-naudos analizės metodinės gairės: https://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/sanaudu_gaires.pdf;
- Administracinės naštos piliečiams ir kitiems asmenims nustatymo ir įvertinimo metodika: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.0D2779E58155>;
- Administracinės naštos ūkio subjektams apskaičiavimo skaičiuoklė: <http://eimin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/verslo-aplinka/geresnis-reglamentavimas/administracines-nastos-vertinimo-ir-mazinimo-praktine-informacija>;
- Poveikio verslui vertinimo gairės: http://eimin.lrv.lt/uploads/eimin/documents/files/Geresnis%20reglamentavimas/Poveikio_verslui_vertinimo_gaires.pdf;
- Teisės aktų ar jų projektų antikorporcinio vertinimo atlikimo vadovas: <https://www.stt.lt/lt/menu/korupcijos-prevencija/teises-aktu-antikorporcinis-vertinimas/>
- Sprendimų poveikio konkurencijai vertinimo gairės: [https://kt.gov.lt/uploads/documents/files/Naujienos/news_2012-06-11_gaires\(1\).pdf](https://kt.gov.lt/uploads/documents/files/Naujienos/news_2012-06-11_gaires(1).pdf);
- Konversijos koeficientų apskaičiavimo ir socialinio-ekonominio poveikio (naudos / žalos) vertinimo metodika: <https://pplietuva.lt/lt/leidiniai/konversijos-koeficientu-apskaiciavimo-ir-socialinio-ekonominio-poveikio-naudos-zalos-vertinimo-metodika-3>;

- Konversijos koeficientų bei socialinės-ekonominės naudos (žalos) komponentų įverčių reikšmės: <https://pplietuva.lt/lt/leidiniai/investiciju-projektu-kuriems-siekiami-gauti-finansavima-is-europos-sajungos-strukturines-paramos-ir-ar-valstybes-biudzeto-lesu-rengimo-metodika> -> (5-6 priedai);
- Optimalios alternatyvos pasirinkimo metodika: <https://pplietuva.lt/lt/viesuju-investiciju-projektu-rengimas/metodikos-ir-leidiniai/optimalios-alternatyvos-pasirinkimo-ir-vertinimo-metodika>;
- Lyčių lygybės ir nediskriminavimo prioriteto įgyvendinimas ES struktūrinės paramos investicijose: http://www.esparama.lt/c/document_library/get_file?uuid=44e6bd6e-f63c-4ae3-a048-c3ae55b1b0e3&groupId=19002

7 priedas. Alternatyvų palyginimo metodai

Sąnaudų ir naudos analizė

Sąnaudų ir naudos analizė (SNA) apima visų (arba tik svarbiausių) sąnaudų ir naudos, susijusių su numatomos viešosios intervencijos galimomis alternatyvomis, apskaičiavimą pinigine verte. Tokia analizė taikoma atliekant prioritetinių teisėkūros iniciatyvų alternatyvų vertinimą.

Šios metodikos taikymas padeda pasirinkti tą reguliavimo alternatyvą, kuri visuomenei suteiktų didžiausią grynąją naudą (apskaičiuojama iš naudos atėmus sąnaudas). Tuo tarpu „naudos ir sąnaudų santykio“ metodo paprastai naudojamas ekonominio efektyvumo analizėje (skaičiuojama naudą dalijant iš išlaidų).

SNA metodas, kaip ir dauguma kitų analizės metodų, turi tam tikrų privalumų ir trūkumų. Pagrindinis SNA privalumas yra objektyvaus matavimo vieneto (piniginės vertės) naudojimas, kuris leidžia palyginti skirtingas alternatyvas (t. y. skirtingus tos pačios problemos sprendimo būdus) ir pasirinkti tą alternatyvą, kuri gali maksimaliai padidinti visuomenės gerbūvį. Metodas taikomas, kai intervencijos tikslas yra vienas ir tiksliai apibrėžtas, kai alternatyvų sąnaudas ir naudą galima pateikti pinigine išraiška.

Metodo trūkumai susiję su ekonominio naudingumo įvertinimu pinigine išraiška, kai tokia išraiška tampa universaliu naudos matu ir ignoruojamas gerbūvio paskirstymo visuomenėje reikšmė. Naudojantis SNA kartais gali pritrūkti objektyvumo pasirenkant tam tikrus parametrus (pvz., diskonto normą) ir tai gali turėti įtakoti vienu reguliavimo alternatyvų pasirinkimą, lyginant su kitomis.

Jeigu teisėkūros iniciatyva siekiama keletu skirtingų ir kompleksišku tikslų, SNA metodas nėra tinkamas.

Mažiausių sąnaudų analizė ir sąnaudų efektyvumo analizė*

Mažiausių sąnaudų analizė dažniausiai yra naudojama vertinant sprendimus, kai nesitikima didelio finansinio ir ekonominio poveikio. Šis metodas atsižvelgia tik į sąnaudas ir leidžia pasirinkti alternatyvą, pasižyminčią mažiausiomis grynosiomis sąnaudomis. Jis taikomas, kai nustatytas aiškus tikslas ir reikia pasirinkti tinkamiausią (susijusį su mažiausiomis sąnaudomis) būdą, kaip tą tikslą pasiekti. Šis metodas glaudžiai susijęs su sąnaudų efektyvumo metodu, kuris yra plačiau naudojamas. Sąnaudų efektyvumo analizė yra viena iš Sąnaudų-naudos analizės metodo variacijų. Ji taikoma, kai planuojama įgyvendinti iniciatyva turi aiškiai suformuluotą kiekybinį tikslą (pvz., iki tam tikro lygio sumažinti kūdikių mirtingumą, sukurti nustatytą skaičių darbo vietų ir pan.) ir kai sudėtinga intervencijos naudą įvertinti pinigine verte. Sąnaudų efektyvumo analizės metu vertinamos ir lyginamos tik sprendimo alternatyvų sąnaudos (bet ne nauda), laikant, kad visos alternatyvos leis pasiekti tą patį tikslą. Šis metodas paprastai taikomas, kai ieškoma būdo, leisančio pasiekti nustatytų rezultatų mažiausiomis sąnaudomis. Jis taip pat gali būti taikomas, kai norima išsiaiškinti, kuri alternatyva leis pasiekti geresnių rezultatų tokiomis pat sąnaudomis.

*Apibrėžimas paimtas iš https://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/sanaudu_gaires.pdf

Daugiakriterinė analizė*

Šis metodas leidžia įvertinti skirtingų alternatyvų patrauklumą jas lyginant pagal pasirinktus kriterijus. Šie kriterijai gali būti skirtingos svarbos – jiems tokiu atveju suteikiami santykiniai svoriai. Daugiakriterinė analizė grindžiama vertinimą atliekančių specialistų ekspertine nuomone (nustatant kriterijus, suteikiant jiems svorius, vertinant alternatyvas pagal kiekvieną kriterijų, pateikiant bendrą įvertinimą) ir todėl yra subjektyvesnė nei kiti minėti alternatyvų analizės metodai.

Visgi tais atvejais, kai nėra galimybių pinigine išraiška įvertinti svarbiausių sąnaudų ir naudos, daugiakriterinės analizės metodas suteikia sprendimo vertinimą struktūrizuoti ir atlikti skaidriai. Daugiakriterinė analizė, kaip ir kiti aukščiau minėti metodai, nepateikia atsakymo į klausimą, ar viešosios intervencijos įgyvendinimo nauda viršys sąnaudas. Kitaip tariant, visuomet išlieka galimybė, kad optimali alternatyva yra status quo.

*Apibrėžimas paimtas iš https://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/sanaudu_gaires.pdf

Kontrafaktinė analizė

Kontrafaktinė analizė yra statistinis metodas, skirtas kiekybiškai įvertinti, ar viešosios politikos intervencija sukels norimą poveikį konkrečioms tikslinėms grupėms .

Analizės esmė – palyginti tam tikros naudos gavėjų grupės (tikslinės grupės), kuriai taikoma viešoji intervencija, poveikio rezultatus su analogiškos tikslinės grupės („palyginimo grupės“), kuriai viešoji intervencija nebuvo taikoma, rezultatais.

Metodo taikymas leidžia nustatyti priežastinį intervencijos poveikį. Kita vertus, tokiai analizei atlikti reikia išsamių duomenų, tinkamai atspindinčių situaciją iki intervencijos ir po intervencijos (tokius duomenis ne visada pavyksta surinkti). Galiausiai, rezultatą gali nulemti ne tik intervencinis įsikišimas, bet ir kiti pašaliniai veiksniai³⁰.

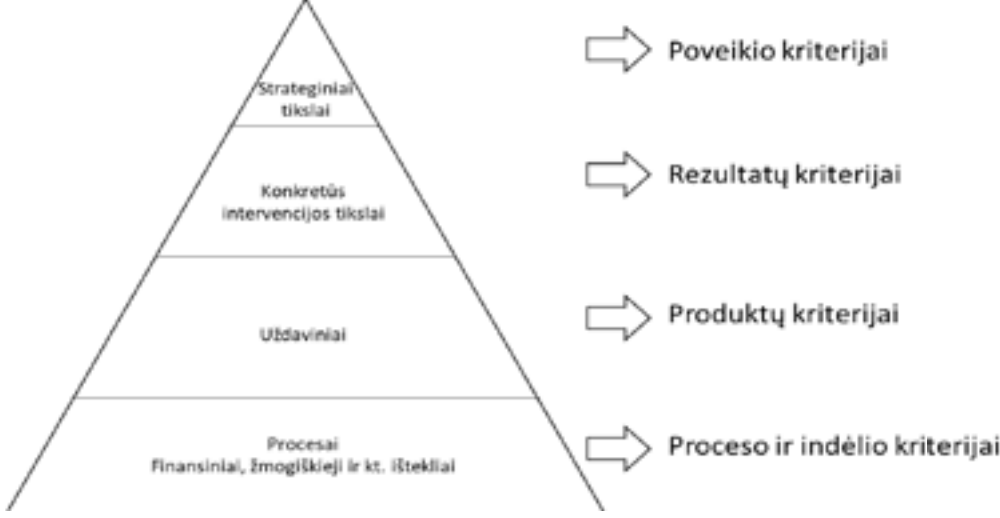
8 priedas. Pasirinktos alternatyvos įgyvendinimo stebėseną ir ex-post vertinimas

Klausimai, kurie turėtų padėti suplanuoti pasirinktos alternatyvos įgyvendinimo stebėseną ir vertinimą:

Kokius pasirinkti stebėsenos rodiklius?	<p>Pasirinkite rodiklius, kurie būtų tinkami įvertinti pasiektus rezultatus ir pažangą įgyvendinant pasirinktą alternatyvą (siūlomą priimti teisės aktą). Nurodykite laikotarpį, per kurį turėtų būti matuojama pažanga ir pasiekti keliama tikslai. Kurkite rodiklių hierarchiją leisiančią atlikti stebėseną kiekviename planavimo lygmenyje (žr. 10 pav).</p> <p>Apibrėžimas³¹</p> <p>Stebėseną yra nuolatinis ir sistemingas duomenų apie intervenciją rinkimas. Jos metu surenkama faktinė informacija, kuri naudojama ateityje atliekant vertinimus bei padeda nustatyti realias įgyvendinimo problemas.</p> <p>Stebėseną yra būtina tam, kad politikos formuotojai ir suinteresuotosios šalys galėtų patikrinti, ar politika įgyvendinama tinkama linkme, ir surinkti informaciją, kurią būtų galima panaudoti norint įvertinti, ar ji pasiekė savo tikslus.</p>
---	---

³⁰Visiems keturiems metodams bus parinkta lietuviškų pavyzdžių.

³¹ Better regulation toolbox, EC, p. 303.

<p>Kokius pasirinkti stebėsenos rodiklius?</p>	<p>Tikslų ir uždavinių hierarchijoje strateginiai tikslai atitinka poveikio, konkretūs tikslai – rezultatų, uždaviniai – produktų lygmenį. Strateginiai ir konkretūs tikslai nagrinėjami 4 priede. Uždaviniai – konkretūs veiksmai ir produktai, kurie turi būti sukurti siekiant įgyvendinti optimalią alternatyvą ir pasiekti numatytus tikslus. Uždaviniai nustatomi po optimalios alternatyvos identifikavimo ir yra jai specifiniai.</p> <p>10 pav. Vertinimo kriterijų lygmenys pagal Strateginio planavimo metodiką (jos 8 priedą)</p> <p>Šaltinis: Better regulation toolbox, EC, p. 308.</p>				
<p>Rodiklių stebėsenos forma</p>					
<p>Rodiklis</p>	<p>Matavimo vienetas</p>	<p>Duomenų šaltinis</p>	<p>Matavimo dažnumas</p>	<p>Pradinė vertė</p>	<p>Siektina vertė</p>
<p>Kas, kada ir kaip turi atlikti stebėseną ir vertinimą?</p>	<p>Aprašykite pasirinktos (optimalios) politikos alternatyvos stebėsenos ir (ar) baigiamojo (ex-post) vertinimo sistemą, kuri leistų įvertinti, ar pasiekti išskirti tikslai. Nurodykite, kokios institucijos bus atsakingos už ex post vertinimo atlikimą, kaip ir kada būtini duomenys turėtų būti renkami, kada turi būti atliktas vertinimas.</p> <p>Nuostatos dėl teisės akto stebėsenos ir (ar) vertinimo turėtų būti įtrauktos į teisės akto projektą. Įstatymų leidėjui patvirtinus teisės akto projektą, už stebėseną ir (ar) vertinimą atsakingos institucijos turėtų parengti detalų stebėsenos ir (ar) ex-post vertinimo planą. Reiktų pastebėti, kad ex-post vertinimas nėra įprasta praktika Lietuvoje ir turėtų būti atliekamas daugiau išimtiniais atvejais, t. y. kai kyla poreikis patikrinti ar tinkamai veikia naujas ar iš esmės pakeistas teisinis reguliavimas svarbiose viešosios politikos srityse.</p> <p>Rodikliai gali būti susieti su tam tikrais „produktais“, kurie atsiranda įgyvendinant teisės aktą (paskirtų stipendijų, sukurtų naujų standartų, duomenų bazių skaičius, sukurti ir įdiegti nauji prekių ženklavimo reikalavimai ir kt.) arba su tam tikrais pokyčiais (mažai riebalų ar mažai cukraus turinčio maisto vartojimo augimas, išduotų licencijų ar leidimų skaičiaus pokyčiai, padidėjęs e. sąskaitų-faktūrų naudojimas ir pan.).</p> <p>Rodikliai turėtų būti tiesiogiai susiję su sprendžiamomis problemomis ir jų priežastimis.</p>				

Ne mažiau svarbu rodiklius susieti su teisinio reguliavimo tikslais (keletas pavyzdžių pateikti 6 lentelėje).

6 lentelė. Tikslų ir rodiklių pavyzdžiai

Tikslai	Rodikliai
Ekologinės žemės ūkio gamybos plėtojimas	Ekologinės žemdirbystės ploto dalis bendrame žemės ūkio naudmenų plote Ekologiškai auginamų gyvulių dalis nuo bendro auginamų gyvulių skaičiaus Sertifikuotų ekologiškų ūkio subjektų skaičius
Veiksmingas aplinkos taršos mažinimas	Naujų transporto priemonių degalų sąnaudos Atskirų kategorijų sunkiųjų transporto priemonių išmetamų CO ₂ kiekis
Energijos vartojimo mažinimas ir energijos vartojimo efektyvumo skatinimas	Buities prietaisų pardavimo apimtys pagal energijos suvartojimo klases

Šaltinis: Better regulation toolbox, EC, p. 307.

9 priedas. Viešosios konsultacijos

Klausimai, kurie turėtų padėti suplanuoti ir įgyvendinti konsultacijas su visuomene:

Kas yra viešoji konsultacija?	<p>Viešųjų konsultacijų metodikoje konsultacija apibrėžiama kaip įvairiais būdais (metodais) valstybės institucijų ir įstaigų vykdomi veiksmai, kuriais siekiama surinkti visuomenės ar tikslinių grupių nuomones, pasiūlymus rengiamam, įgyvendinamam ar vertinamam teisės aktui arba kito tipo sprendimui.</p> <p>Svarbu pabrėžti, kad Teisės akto projekto išplatinimas Teisės aktų informacinėje sistemoje (TAIS) nėra laikomas konsultacija.</p>		
Koks konsultacijų tikslas?	<p>Remiantis Viešųjų konsultacijų metodika, konsultacijų tikslas priklauso nuo stadijos, kurioje vykdomos konsultacijos. Ankstyvojoje teisėkūros ciklo fazėje, t. y. dar prieš rengiant teisės akto projektą, konsultacijos gali būti vykdomos siekiant:</p> <ul style="list-style-type: none"> • identifikuoti problemas, jų priežastis ir mastą; • galimas problemų sprendimo alternatyvas; • pasirinkti optimalią alternatyvą ir jos įgyvendinimo būdą. <p>Žemiau pateikti klausimų pavyzdžiai, kuriuos galima užduoti viešųjų konsultacijų metu įvairiuose poveikio vertinimo etapuose.</p>		
	Poveikio vertinimo etapai		
	Problemos aprašymas	Alternatyvų nustatymas	Pasirinktos alternatyvos poveikio įvertinimas
	<p>Koks problemos mastas? Kokios priežastys nulėmė problemos atsiradimą? Koks skirtingų tikslinių grupių požiūris į problemą?</p>	<p>Ar identifikuotos visos galimos alternatyvos? Ar problemai spręsti būtinas teisinis reguliavimas? Kokias kitais būdais galima spręsti problemą? Ar realu įgyvendinti siūlomas alternatyvas?</p>	<p>Koks laukiamas tiesioginis poveikis skirtingoms tikslinėms grupėms (teigiamas ir neigiamas)? Koks galimas netiesioginis poveikis? Kokios galimos nenumatytos pasekmės? Kokiomis priemonėmis galima sušvelninti neigiamą sprendimo poveikį?</p>

Kaip identifikuoti tikslines grupes?	<p>Suinteresuotosios šalys yra grupės, kurios susiduria su viešosios politikos problema arba ją sukelia. Į viešąsias konsultacijas pirmiausia turi būti įtrauktos tos visuomenės grupės, kurioms svarstomi sprendimai gali padaryti didžiausią poveikį (tiesioginį arba netiesioginį). Tikslinių grupių identifikavimas plačiau aprašytas 6 priede „Alternatyvų kiekybinis vertinimas“ (žr. 52 p.).</p> <p>Viešųjų konsultacijų metodikos taikymo gairėse pateikiami konkretūs tikslinių grupių pavyzdžiai (p. 72-75). Papildomai, galima pasinaudoti Europos Komisijos įrankiais, padedančiais identifikuoti tikslines grupes:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Suinteresuotųjų šalių kategorijos³² • The 'Six tests for Stakeholder Identification'³³ • Stakeholder Mapping Matrix³⁴ 						
Kokie yra konsultacijų metodai?	<p>Kaip nurodoma Viešųjų konsultacijų metodikoje, konsultacijos metodas priklauso nuo jos tikslo ir kitų aplinkybių. Pasirenkant metodą, rekomenduojama atsižvelgti į keturis kriterijus: tikslinę grupę, dalyvių skaičių, siekiamą rezultatą ir galimą konsultacijų trukmę.</p> <p>Pagrindiniai konsultacijų metodai (ar jų variacijos) išvardinti žemiau ir gali būti derinami tarpusavyje bei pritaikomi konkrečioms poreikiams:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Apklausa • Apskritojo stalo diskusija • Fokus grupė • Interviu ciklas • Konferencija / plataus masto renginys • Kvietimas teikti pasiūlymus • Lauko tyrimas • Viešas klausymas <p>Viešųjų konsultacijų metodai, jų pasirinkimo kriterijai ir pavyzdžiai, o taip pat gautų rezultatų analizė detaliau aprašomi Viešųjų konsultacijų metodikos taikymo gairėse.</p> <p>Konsultacijai parengtos ir pateiktos medžiagos pobūdis priklauso nuo konsultacijos tikslo.</p> <table border="1" data-bbox="416 1227 1441 1447"> <thead> <tr> <th data-bbox="416 1227 1002 1272">Tikslas</th> <th data-bbox="1010 1227 1441 1272">Medžiaga</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td data-bbox="416 1272 1002 1346">Problemos aprašymas ir alternatyvų nustatymas</td> <td data-bbox="1010 1272 1441 1346">Nagrinėjamos problematikos apžvalga</td> </tr> <tr> <td data-bbox="416 1346 1002 1447">Pasirinktos alternatyvos poveikio įvertinimas</td> <td data-bbox="1010 1346 1441 1447">Optimalios alternatyvos pasirinkimą lėmusių priežasčių ir aplinkybių pristatymas</td> </tr> </tbody> </table>	Tikslas	Medžiaga	Problemos aprašymas ir alternatyvų nustatymas	Nagrinėjamos problematikos apžvalga	Pasirinktos alternatyvos poveikio įvertinimas	Optimalios alternatyvos pasirinkimą lėmusių priežasčių ir aplinkybių pristatymas
Tikslas	Medžiaga						
Problemos aprašymas ir alternatyvų nustatymas	Nagrinėjamos problematikos apžvalga						
Pasirinktos alternatyvos poveikio įvertinimas	Optimalios alternatyvos pasirinkimą lėmusių priežasčių ir aplinkybių pristatymas						
Kiek laiko skiriama konsultacijoms?	<p>Viešųjų konsultacijų metodikoje rekomenduojama konsultacijas teisėkūros procese vykdyti kuo anksčiau, dar prieš teisės akto projekto parengimą. Konsultacijos organizavimas, priklausomai nuo pasirinkto metodo, gali trukti nuo 3 sav. iki kelių mėnesių. Esant poreikiui, skirtinguose poveikio vertinimo rengimo etapuose gali būti rengiamos atskiros konsultacijos.</p>						
Kaip apibendrinami, pateikiami ir viešinami konsultacijų rezultatai?	<p>Įvykdžius konsultacijas, visuomenei ir sprendimų priėmėjams pateikiama konsultacijos ataskaita, kurioje pateikiama informacija apie vykdytą konsultaciją, konsultacijos rezultatai, konsultacijos rezultatų įtaka pasirenkant optimalią alternatyvą ir jos įgyvendinimo būdus, įvertinama, ar pasiekti planuoti konsultacijos rodikliai ir kt. Konsultacijos ataskaitą rekomenduojama viešinti ne vėliau kaip per 4 savaites nuo konsultacijų pabaigos.</p> <p>Konsultacijos rezultatai turi būti pristatyti įstaigos vadovybei (sprendimo priėmėjams), o taip pat ir konsultacijų dalyviams.</p> <p>Kvietimai dalyvauti konsultacijoje, konsultacijos ataskaita, pranešimai apie sprendimo priėmimo eigą ir konsultacijų poveikio vertinimą gali būti pateikiami portale E. Piliėtis (žr. http://epilietis.lrv.lt)</p>						

³² EC „Better Regulation Toolbox“, p. 387.

³³ EC „Better Regulation Toolbox“, p. 388.

³⁴ EC „Better Regulation Toolbox“, p. 389.

Kaip atsižvelgta į konsultacijų rezultatus?	Parengus teisės akto projektą ar kitą su konsultacija susijusį sprendimą, rekomenduojama įvertinti, į kurias konsultacijos metu gautas rekomendacijas atsižvelgta ir pagal tai nustatyti konsultacijos poveikį. Šia informacija būtina pasidalinti su konsultacijos dalyviais.
---	--

10 priedas. Ministrams pavestos valdymo (viešosios politikos) sritys, raktiniai žodžiai ir klausimai, susiję su numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimu

Aplinkos ministerija

Raktiniai žodžiai, padedantys identifikuoti viešosios politikos sritį	
Aplinkos apsauga ir taršos prevencija	Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimas
Aplinkos apsaugos valstybinė kontrolė	Poveikio aplinkai vertinimas
Aplinkos monitoringas	Saugomos teritorijos ir kraštovaizdis
Aplinkos oras	Statyba ir būstas
Aplinkosauginiai mokesčiai	Statyba ir jos priežiūra
Atliekos	Strateginis pasekmių aplinkai vertinimas
Atliekos (išskyrus radioaktyvias)	Taršos integruota prevencija ir kontrolė
Augalija ir gyvūnija (išskyrus žuvų išteklius jūrų vandenyse)	Teritorijų planavimas ir architektūra
Cheminės medžiagos ir mišiniai	Teritorijų planavimas ir priežiūra
Cheminių medžiagų valdymas	Teritorinė sanglauda
Gamtos apsauga	Urbanistika ir architektūra
Gamtos išteklių	Valstybinė aplinkos apsaugos kontrolė
Genetiškai modifikuoti organizmai	Vanduo
Gyvenamųjų pastatų valdymas, priežiūra ir atnaujinimas (modernizavimas)	Vanduo ir nuotekos
Hidrometeorologija	Žalieji pirkimai
Klimato kaita	Žemės gelmės
Kraštovaizdis ir biologinė įvairovė	Žemės gelmių išteklių naudojimas ir apsauga
Mišakai	Žmonių palaikų laidojimo reguliavimas

Klausimai, susiję su numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimu

Ar siūlomas sprendimas turės įtakos:

- aplinkos kokybei (švarai, saugumui)?
- darniam, efektyviam gamtos išteklių naudojimui ir atliekų tvarkymui?
- išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų (ŠESD) kiekiui?
- ekosistemų stabilumo išsaugojimui?
- klimato kaitos pasekmių švelninimui?

Energetikos ministerija

Raktiniai žodžiai, padedantys identifikuoti viešosios politikos sritį	
Atsinaujinantys energijos išteklių	
Branduolinė energetika	Iškastiniai energijos išteklių
Branduolinės energijos naudojimo plėtra	
	Nacionalinė energetikos strategija
Elektra ir šiluma	Nafta
Energetinis saugumas	Radioaktyviųjų atliekų tvarkymas
Energijos vartojimo efektyvumas	Strateginiai energetikos projektai
ES energetikos politika	Šilumos ūkis
Gamtinės dujos	Valstybės energetikos sektoriaus konkurencingumo skatinimas
Ignalinos AE eksploataavimo nutraukimas	

Klausimai, susiję su numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimu

Ar siūlomas sprendimas turės įtakos:

- energetiniam saugumui?
- energijos vartojimo efektyvumui?
- energetikos sektoriaus konkurencingumui?
- energijos gamybai iš atsinaujinančių energijos išteklių?

Ekonomikos ir inovacijų ministerija

Raktiniai žodžiai, padedantys identifikuoti viešosios politikos sritį	
Administracinės ir kitos reguliavimo naštos mažinimas	Palankios aplinkos verslui kūrimas
Akreditacija	Pramonė
Bendroji ekonominė (makroekonominė) politika	Pramonės ir paslaugų plėtra
Darbo našumo vertinimas	Pramoniniai parkai ir LEZ
Darniojo turizmo skatinimas	Prekyba
Dokumentų pakartotinis naudojimas	Prekių ir paslaugų reklama
Ekonomikos politika	Reglamentuojamų profesinių kvalifikacijų pripažinimas
Eksportas	Smulčiojo ir vidutinio verslo plėtra
	Smulčiojo ir vidutinio verslo politika
ES vidaus rinkos politika	Standartizacija
Geresnis reglamentavimas	Strateginių prekių kontrolė
Geresnio reglamentavimo priemonių taikymas reguliuojant ūkio subjektų veiklą	Technologijų, inovacijų, kosmoso politika
Įmonių teisė	Teisės aktų supaprastinimas
Informacinės visuomenės plėtra	Teisinio reguliavimo kokybės gerinimas
Inovacijos	Turizmas

	Ūkinės veiklos licencijų peržiūra
Investicijų ir eksporto skatinimas	Valstybei ir savivaldybėms priklausančių akcijų privatizavimas
Klasteriai	
Konkurencijos politika	Valstybei svarbūs projektai
Konkurencingumo didinimas	Valstybės informaciniai ištekliai
Kosmosas	Valstybės valdomos įmonės
	Verslo aplinka
Kurortai ir kurortinės teritorijos	Verslo priežiūra
Laisvas paslaugų judėjimas	Vidaus prekyba (įskaitant alkoholio ir tabako kontrolę)
Licencijavimas	
Metrologija	Viešųjų pirkimų, pirkimų, atliekamų perkančiosios organizacijos, veikiančios vandentvarkos, energetikos, transporto ar pašto paslaugų srityje, pirkimų, atliekamų gynybos ir saugumo srityje, koncesijų politika
Mokėjimų pagal komercines sutartis vėlavimo prevencija	Žmogiškųjų išteklių plėtra
Netauriųjų metalų laužo ir atliekų supirkimas	

Klausimai, susiję su numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimu

Ar siūlomas sprendimas turės įtakos:

- pramonei / investicijoms
 - tiesioginėms investicijoms į gamybos ir paslaugų sektorius?
 - pramonės modernizavimui, skaitmenizavimui, integravimui, plėtrai?
 - Lietuvos verslo aprūpinimui konkurencingais žmogiškaisiais ištekliais?
 - produktyvumo skatinimui?
- inovacijų skatinimui?
- eksportui
 - eksporto rinkoms?
 - didesnės pridėtinės vertės prekių ir paslaugų eksportui?
 - turizmui
 - turizmo infrastruktūrai ir paslaugų kokybei?
 - Lietuvos, kaip turizmo valstybės, žinomumui ir įvaizdžiui
 - užsienio turistų pritraukimui?
- dirbtinio intelekto technologijos plėtrai?
- informacinei visuomenei / skaitmenizacijai
 - skaitmeniniams įgūdžiams?
 - turinio ir paslaugų skaitmeninimui?
 - duomenų atvėrimui?
 - IRT infrastruktūros plėtrai?
- verslo aplinkai
 - verslumui?
 - administracinei naštai?
 - konkurencijai?

- verslo priežiūrai?
- licencijavimui?
- laisvam prekių ir paslaugų judėjimui?

Finansų ministerija

Raktiniai žodžiai, padedantys identifikuoti viešosios politikos sritį	
Apskaita ir atskaitomybė	Mokesčiai ir mokesčių administravimas
Asmenų nemokumo politika	
Bendroji valstybės turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo politika	Nemokumo politika
Budžetas	Statistika
Dokumentų technologinė apsauga	Tauriųjų metalų, brangakmenių ir jų gaminių valstybinė priežiūra
Draudimas	Turto ir verslo vertinimas
Ekonominės raidos scenarijaus rengimas	Valstybės finansai
ES struktūrinė ir sanglaudos politika	Valstybės ir savivaldybių turto valdymas
Finansinė atskaitomybė ir auditas	Valstybės išdas
	Valstybės skolinimasis ir valstybės skolos valdymas
Finansinės rizikos valdymo gairės	
Finansų įstaigos	Valstybės turto valdymas
Finansų kontrolė ir vidaus auditas	Valstybės valdomų įmonių nekilnojamojo turto valdymas
Finansų rinkos	Veiklos efektyvumo tobulinimas
Fiskalinė politika	Viešojo ir privataus sektorių buhalterinė apskaita
Loterijos ir lošimai	Viešojo ir privataus sektorių partnerystė

Klausimai, susiję su numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimu

Ar siūlomas sprendimas turės įtakos:

- valstybės biudžetui
 - viešųjų finansų valdymo, skirstymo, naudojimo efektyvumui?
 - viešųjų finansų tvarumui?
 - ES struktūrinės paramos efektyviam panaudojimo efektyvumui?
- mokesčių politikai
 - mokesčių sistemos aiškumui, paprastumui, teisingumui, stabilumui?
 - šešėlio mažinimui?
 - darbo apmokestinimo konkurencingumui?

Krašto apsaugos ministerija

Raktiniai žodžiai, padedantys identifikuoti viešosios politikos sritį	
Civilinė krašto apsaugos tarnyba	Pasirengimas mobilizacijai
Dalyvavimas tarptautinėse karinėse operacijose ir misijose	Pasirengimas valstybės gynybai

Informacinis saugumas	Pasirengimo pilietinei gynybai
Įslaptintos informacijos apsauga	Pilietinis švietimas ir piliečių rengimas gynybai
Išskirtinės ekonominės zonos ir kontinentinio šelfo stebėjimas ir kontrolė	Sausumos apsauga
Sausumos pajėgos	
Jūros teritorijos apsauga,	
Karinės jūrų pajėgos	Specialiųjų operacijų pajėgos
Karybos srities standartizacija	Tarptautiniai įsipareigojimai gynybos srityje
Karinio tranzito kontrolė	Teršimo incidentų likvidavimas jūroje
Karo tarnyba	Valstybės informacinių išteklių sauga
Kibernetinis saugumas	Valstybės teritorijos apsauga (stebėjimas, kontrolė ir gynyba)
Krašto apsauga ir gynyba	Žmonių paieškos ir gelbėjimo operacijoms
Krašto apsaugos karinio ir civilinio personalo rengimas	Žvalgyba ir kontržvalgyba
Oro erdvės apsauga	

Klausimai, susiję su numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimu

Ar siūlomas sprendimas turės įtakos:

- gynybos pajėgumams?
- gynybinių pajėgumų paramai vykdant valstybės civilines funkcijas?
- atsakui į nekonvencines grėsmes?
- valstybės kibernetinio ir informacinio saugumo sistemos plėtrai?
- pilietiniam ir patriotiniam švietimui?
- NATO ir ES gyvybingumui ir vieningumui?
- veiksmingai krizių prevencijos ir valdymo sistemai?

Kultūros ministerija

Raktiniai žodžiai, padedantys identifikuoti viešosios politikos sritį	
Archyvai	Lietuvos valstybei reikšmingų kultūrinių-istorinių įvykių įprasminimas
Atlikėjų ir kitos gretutinės teisės	Literatūra ir leidyba
Autorių teisės	Mėgėjų meninė veikla
Bibliotekos	Muziejai ir galerijos
Dizainas	Muzika
Dokumentų ir archyvų valstybės politika	Nacionalinės kultūros sklaida užsienyje
	Profesionalusis menas
Etninė, regionų kultūra ir vaikų ir jaunimo kultūrinė edukacija	Skaitymo skatinimas
Kilnojamųjų kultūros vertybių restauratorių atestavimas	Tarptautinis bendradarbiavimas
Kinas	Tautinės mažumos
Kultūrinė edukacija	Tautinių mažumų politikos koordinavimas

Kultūrinės ir kūrybinės industrijos	Teatras
Kultūros paveldas	Valstybinė kalba
Kultūros paveldo apsauga	Visuomenės informavimo politika
Kultūros paveldo skaitmeninimo politika	Vizualieji menai

Klausimai, susiję su numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimu

Ar siūlomas sprendimas turės įtakos:

- kultūrinės atskirties mažinimui?
- aukštos vertės (kokybės) kultūros prieinamumui?
- optimaliam kultūros paslaugų paskirstymui?
- visuomenės dalyvavimui kultūroje ir kūrybinėje veikloje?
- visuomenės kultūrinių kompetencijų ir kūrybingumo ugdymui?
- autorių teisių ir gretutinių teisių apsaugai?
- kultūros ir kūrybinių industrijų plėtrai?
- kultūros paveldo apsaugai ir aktualizavimui?
- visuomenės kritiniam mąstymui ir pilietiškumui?
- visuomenės kultūrinės tapatybės stiprinimui?

Socialinės apsaugos ir darbo ministerija

Raktiniai žodžiai, padedantys identifikuoti viešosios politikos sritį	
Darbo rinka Užimtumo rėmimas	Pensijos (pensijų kaupimas, socialinio draudimo, valstybinės, šalpos ir kitos pensinio pobūdžio išmokos) Piniginė socialinė parama (socialinės pašalpos ir kompensacijos nepasiturintiems gyventojams, išmokos vaikams, socialinė parama mokiniams, parama mirties atveju, kita piniginė socialinė valstybės parama)
Darbo santykiai ir darbo apmokėjimas	Savanoriška veikla
Darbuotojų sauga ir sveikata	Socialinė integracija ir lygios galimybės Socialinė partnerystė
Jaunimo politika	Socialinės paslaugos
Moterų ir vyrų lygios galimybės	Šeima ir vaiko teisių apsauga Užsieniečių, gavusių prieglobstį, socialinė integracija
Nevyriausybinių organizacijų politika	Valstybinis socialinis draudimas (ligos, motinystės, nedarbo, nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų, pensijų)
Parama būstui įsigyti ar išsinuomoti	

Klausimai, susiję su numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimu

Ar siūlomas sprendimas turės įtakos:

- gyventojų skurdo ir socialinės nelygybės mažinimui?

- socialinių grupių (vaikų, jaunimo, neįgaliųjų ir kt.) socialinei integracijai?
- įtraukiai darbo rinkai?
- tinkamoms darbo sąlygoms?
- gyventojų migracijai (masinės emigracijos mažinimui, grįžtamosios emigracijos didinimui, neteisėtos migracijos užkardymui, užsieniečių integracijai ir kt.)?
- vaiko teisių apsaugai?
- lygioms vyrų ir moterų galimybėms?

Susisiekimo ministerija

Raktiniai žodžiai, padedantys identifikuoti viešosios politikos sritį	
Aplinkai nekenksmingo transporto plėtra	Multimodalinis transportas
Civilinės aviacijos veiklos priežiūra, skrydžių saugos ir saugumo užtikrinimas	Oro transportas
Darnus judumas	Pašto paslaugų infrastruktūros plėtra
Ekologiškesnes ir darnesnes transporto sistemas	Pažangių viešųjų ir administracinių elektroninių paslaugų sukūrimas
Ekstremaliųjų situacijų valdymas ir pavojingųjų krovinių vežimas	Saugus eismas
Elektroninių ryšių infrastruktūros ir paslaugų plėtra	Subalansuotas visų transporto grandžių funkcionavimas, didėjanti sąveika
ES išorinės sienos tarptautiniai pasienio kontrolės punktai	Susisiekimo valstybinės ir vietinės reikšmės keliais užtikrinimas
Geležinkelių transportas	Transporto ir ryšių daugiarūšiškumas
Integralus miestų transportas	Transporto tranzitas ir logistika
Intelektinės transporto sistemos	Universalioji pašto paslauga kaimui
	Vandens transportas
Keleivių ir krovinių vežimas	Visų rūšių transporto infrastruktūros plėtra
Lenkijos televizijos programų retransliavimas	

Klausimai, susiję su numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimu

Ar siūlomas sprendimas turės įtakos:

- konkurencingos ir didelę pridėtinę vertę kuriančios susisiekimo (transporto ir ryšių) sistemos plėtrai?
- gyventojų judumui ir ryšiams, gyvenimo kokybės gerinimui?
- tarptautinio bendradarbiavimo ir turizmo plėtrai?
- verslo sąlygų gerinimui ir verslo plėtrai?
- klimato kaitai, energijos vartojimo efektyvumui, darnių judumo ir ryšių įpročių formavimui?
- Lietuvos susisiekimo tinklų integracijai į ES ir Baltijos jūros regiono tinklus?
- kokybiškam, efektyviam, nepertraukiamam ir darniam visuomenės narių judumui?
- prekių transportavimui, aukštos kokybės logistikos, elektroninių ir pašto paslaugų plėtrai?

Sveikatos apsaugos ministerija

Raktiniai žodžiai, padedantys identifikuoti viešosios politikos sritį	
Aplinkos triukšmas	Pirminė sveikatos priežiūra

Asmens sveikatos priežiūra	Psichikos sveikatos stiprinimas
Baseinų sauga užtikrinant visuomenės sveikatą	Reabilitacija
Diagnostikos, gydymo metodikos ir rekomendacijos	Retos ligos
Donorystė	Slauga
Ekstremaliųjų situacijų prevencija ir valdymas	Specializuota sveikatos priežiūra
Farmacinė ir kita veikla, susijusi su farmacijos produktais	Sveikas senėjimas
Fizinis aktyvumas	Sveikatos draudimas
Genetiškai modifikuotas maistas, nauji maisto produktai	Sveikatos priežiūros specialistai
Geriamasis vanduo	Traumatizmo profilaktika
Informacija apie apsinuodijimus ir jų prevenciją	Užkrečiamųjų ligų valdymas
Integruota sveikatos priežiūra	Vaistų ir medicinos pagalbos priemonių kainodara ir kompensavimas
Maisto papildai ir priedai	Valgiaraščiai ir technologinės kortelės ugdymo bei gydymo įstaigoms
Mityba ir fizinis aktyvumas	Visuomenės sveikatos priežiūra, įskaitant alkoholio, narkotikų ir tabako kontrolę
Motinos ir vaiko sveikata	Žalingų įpročių prevencija
Netradicinė medicina – papildomoji ir alternatyvioji sveikatos priežiūra, medicinos turizmas – sveikatos rekreacija (kurortologija)	

Klausimai, susiję su numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimu

Ar siūlomas sprendimas turės įtakos:

- gyventojų sveikatos išsaugojimui ir stiprinimui?
- sveikos ir saugios gyvensenos skatinimui?
- sveikatos priežiūros sistemos tvarumui, saugiai ir prieinamai sveikatos priežiūrai?
- sveikatos priežiūros įstaigų veiklai ekstremaliųjų įvykių ir situacijų atvejais?
- subalansuotai sveikatos politikai?
- ilgalaikiam požiūriui į globalius iššūkius, sąlygotus klimato kaitos problemų (naujos ligos, karščio bangos, parazitai) ir gyventojų judėjimo?

Švietimo, mokslo ir sporto ministerija

Raktiniai žodžiai, padedantys identifikuoti viešosios politikos sritį	
Aukštojo mokslo finansavimas	Specializuotas ugdymas
Aukštojo mokslo sistema	Specialusis ugdymas(is), mokymosi ir švietimo pagalba
Aukštosios mokyklos	Sportas
Ikimokyklinis ugdymas	[Sportininkų] Rentos
Išsilavinimo pripažinimas ir patvirtinimas	Sporto rėmimo fondas
Kvalifikacijų sandara	Studentų praktikos
Leidimai vykdyti aukštojo mokslo studijas	Studijos
Lituanistika ir baltistika	Studijų kokybė

Mokestinės MTEP lengvatos	Studijų kreditas
Mokslas	Studijų kryptių aprašai
Moksliniai tyrimai	Studijų tarptautiškumas
Mokslo ir verslo bendradarbiavimas	Suaugusiųjų švietimas
MTEP finansavimas	Sumani specializacija
MTEP infrastruktūra	Švietimas
MTEP veiklos rezultatų vertinimas	Švietimo finansavimas ir aprūpinimas
Neformalusis vaikų švietimas	Švietimo įstaigų tinklo pertvarka
Netradicinis ugdymas	Tarptautinis bendradarbiavimas
Pagrindinis ugdymas	Tyrėjų rengimas ir skatinimas
Patyčių ir smurto prevencija	Užsienio lietuvių lituanistinis švietimas
Pradinis ugdymas	Valstybės MTEP užsakymai
Priėmimas	Valstybės pagalba MTEP
Priešmokyklinis ugdymas	Vidurinis ugdymas
Profesinis mokymas	

Klausimai, susiję su numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimu

Ar siūlomas sprendimas turės įtakos:

- aukštojo mokslo ir studijų, švietimo kokybei?
- švietimo prieinamumui ir lygioms galimybėms?
- mokymosi sąlygoms?
- mokinių pasiekimams ir pažangai?
- mokytojų ir dėstytojų kvalifikacijai ir jos kėlimui?
- dėstytojų ir mokslininkų, tyrėjų darbo sąlygoms?
- mokymosi visą gyvenimą plėtrai?
- mokslo pažangai, inovacijų kūrimui ir diegimui?
- profesionaliam sportininkų rengimui?
- visuomenės sveikatai ir fiziniam aktyvumui?

Teisingumo ministerija

Raktiniai žodžiai, padedantys identifikuoti viešosios politikos sritį	
Asmens duomenų apsauga	Registrai
Asmens teisių ir laisvių apsauga	Rinkimų sistema
Atstovavimas Lietuvos interesams tarptautiniuose teismuose	Smurtinių nusikaltimų žalos kompensavimas
Baudžiamoji justicija	Tarnyba bausmių vykdymo sistemoje
Bausmių ir suėmimo vykdymas	Teisėkūros iniciatyvos
Civiliniai teisiniai santykiai	Teisiniai procesai
Civilinių ginčų taikinamasis tarpininkavimas (mediacija)	Teisinio reguliavimo stebėseną
Kova su korupcija	Teismo ekspertai
Nacionalinė teisinė sistema	Transporto avarijų ir incidentų tyrimai
Nepilnamečių justicija	Valstybės garantuojama teisinė pagalba

Nusikalstamų veikų ir baudžiamosios atsakomybės teisinis reguliavimas	Vartotojų teisių apsauga
Politinių partijų ir religinių bendruomenių ir bendrijų veikla	Visuomenės teisinis švietimas
Pramoninės nuosavybės apsauga	Žmogaus teisių ir laisvių apsauga baudžiamajame procese
Probacija	

Klausimai, susiję su numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimu

Ar siūlomas sprendimas turės įtakos:

- teisių, laisvių ir teisingumo užtikrinimui?
- teisinės sistemos skaidrumui ir darnai?
- sąžiningam, nešališkam, ir veiksmingam teisingumo administravimui?
- teisinių institucijų teikiamų paslaugų patogumui, patikimumui, prieinamumui ir efektyvumui?
- modernios ir veiksmingos teisingumo ir bausmių sistemos kūrimui?
- pasitikėjimui valstybe ir teise, pagarba Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams?

Vidaus reikalų ministerija

Raktiniai žodžiai, padedantys identifikuoti viešosios politikos sritį	
Bendruomeninių organizacijų plėtra	Tarptautinis bendradarbiavimas
Elektroninė atpažintis	Valstybės sienos apsauga
Ginklų, šaudmenų, sprogmenų ir specialiųjų priemonių apyvarta	Valstybės tarnyba
Korupcijos prevencija	Vidaus tarnyba
Migracija	Viešasis administravimas
Priešgaisrinė bei civilinė sauga ir gelbėjimo darbai	Viešasis saugumas
Regionų plėtra	Viešoji tvarka

Klausimai, susiję su numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimu

Ar siūlomas sprendimas turės įtakos:

- viešosios tvarkos atkūrimui?
- konvojavimui ir svarbių valstybės objektų apsaugai?
- saugomų asmenų apsaugai?
- nusikalstamų veikų finansų sistemai atskleidimui, tyrimams ir prevencijai?
- piliečių ir užsieniečių migracijos procesų valdymui?
- viešojo sektoriaus efektyvumo didinimui?
- informacinės visuomenės plėtrai?
- kovos su korupcija stiprinimui?
- kompetencijos valstybės valdymo srityje kėlimui?
- vietos savivaldos ir regionų stiprinimui?
- pilietiškumo ugdymui?
- integruotam krizių valdymui?
- hibridinių grėsmių užkardymui?
- valstybės tarnybos stiprinimui?

Žemės ūkio ministerija

Raktiniai žodžiai, padedantys identifikuoti viešosios politikos sritį	
Geodezija	Žemės ir maisto ūkis
Kaimo plėtra	Žemės naudojimo valstybinė kontrolė
	Žemės reforma
Kartografija	
Maisto sauga ir kokybė	Žemėtvarka
Nekilnojamojo turto kadastras	Žuvininkystė
Tautinis paveldas	
Veterinarija ir fitosanitarija	

Klausimai, susiję su numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimu

Ar siūlomas sprendimas turės įtakos:

- ilgalaikiai konkurencingo žemės ir maisto ūkio plėtrai?
- kaimo plėtrai?
- gyvenimo kokybės kaimo vietovėse gerinimui?
- žuvininkystės plėtrai ir konkurencingumui?
- žuvų išteklių išsaugojimui ir racionaliam jų panaudojimui?
- racionaliam žemės naudojimui?
- efektyviam ir kokybiškam žemės santykių reguliavimui bei geodezijai?
- kartografijai, nekilnojamojo turto kadastro tvarkymui?
- visuomenės sveikatai ir vartotojų apsaugai, susijusiai su maisto sauga ir kokybe?
- augalų sveikatingumui ir gerovei?
- žemės ir maisto ūkio modernizavimui?

Užsienio reikalų ministerija

Raktiniai žodžiai, padedantys identifikuoti viešosios politikos sritį	
Atstovavimas Lietuvos Respublikai užsienyje	Narystės ES koordinavimas
Diplomatinė tarnyba	Tarptautiniai santykiai
Diplomatiniai ir konsuliniai santykiai	Tarptautiniai sutartiniai santykiai
Ekonominis saugumas	Užsienio lietuvių ryšių su Lietuva stiprinimas
Lietuvos Respublikos vystomojo bendradarbiavimo politika	Užsienio prekyba
Lietuvos valstybinis ir diplomatinis protokolas	Užsienio reikalų ir saugumo politika
LR, jos juridinių ir fizinių asmenų teisių ir interesų apsauga užsienyje	

Klausimai, susiję su numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimu

Ar siūlomas sprendimas turės įtakos:

- Lietuvos saugumui (taip pat ekonominiam bei informaciniam saugumui)?
- regioniniam bendradarbiavimui?

- prekybos politikos veiksmingumui?
- užsienio lietuvių ryšiams su Lietuva?
- kovai su dezinformacija?
- hibridinėms grėsmėms?
- kibernetiniam saugumui?
- kariniam mobilumui?
- energetiniam saugumui?
- Lietuvos įvaizdžiui?

